

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 87 L

(2022–2023)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i jordskiftelova, domstolloven
og skjønnsprosessloven mv.
(jordskiftelagdommerens deltakelse
i lagmannsretten mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	6	Departementets vurderinger ...	30
			6.1	Behovet for endringer	30
			6.1.1	Tydligere regler og utvidet kompetanse	30
2	Bakgrunnen for lovforslaget	6	6.1.2	Om dommerkompetanse	31
2.1	Gjeldende rett	6	6.1.3	Om organiseringen av domstolene	31
2.1.1	Innledning	6	6.2	Anke over avgjørelse fra jordskifteretten	32
2.1.2	Anke i sak behandlet av jordskifteretten	6	6.2.1	Jordskifterettsavgjørelse og avgjørelser i samband med slik avgjørelse	32
2.1.3	Anke over avgjørelser fra tingretten	7	6.2.2	Anke over dom, kjennelse og beslutning fra jordskifteretten	32
2.1.4	Overskjønn	8	6.3	Anke over avgjørelse fra tingretten	32
2.1.5	Om førstelagmannens beslutning	16	6.3.1	Departementets utgangspunkt	32
2.2	Jordskiftelagdommere og juridiske dommers formelle og reelle kompetanse	16	6.3.2	Dom, kjennelse og beslutning	33
2.2.1	Utgangspunktet	16	6.3.3	Jordskiftelagdommeren som spesialistdommer	33
2.2.2	Utdanningen	16	6.3.4	Anken gjelder, eller har sammenheng med	33
2.2.3	Krav til dommere	17	6.3.5	Lovbestemte vilkår for jordskiftelagdommerens deltakelse	35
2.3	Domstoladministrasjonens rapport av 6. november 2020	17	6.3.6	Saksområder hvor jordskiftelagdommeren bør kunne delta	36
2.4	Domstolkommisjonen, NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt	17	6.4	Overskjønn	37
2.5	Departementets høringsnotat av 13. mai 2022	18	6.4.1	Tydligere regler og utvidet kompetanse	37
2.5.1	Innholdet i høringsnotatet	18	6.4.2	Sak fra jordskifteretten – tydeligere regel	38
2.5.2	Høringsinstanser	19	6.4.3	Sak fra tingretten – tydeligere regel og utvidet deltakelse	38
2.5.3	Høringssvar	19	6.5	Saker som gjelder reindrift	44
3	Forholdet til reindriften	21	6.6	Sakstildeling	44
4	Statistikk, 2016–2022, deltakelse i lagmannsretten	22	7	Rettinger i jordskiftelova, fjellova, statsallmenningsloven og i lover om reindrift	46
4.1	Anke fra jordskifteretten	22	7.1	Jordskiftelova	46
4.2	Anke og overskjønn fra tingretten	22	7.1.1	Skjønn for ekspropriasjon til postinnretninger	46
5	Høringsinstansenes syn	23	7.1.2	Skjønn ved anlegg av taubaner og løypestrenger	46
5.1	Oversikt	23	7.2	Fjellova og statsallmenningsloven	46
5.2	Behovet for endringer	24	7.3	Grensereinbeite-loven og reindriftsloven	47
5.3	Forslaget om å samle reglene om anke over avgjørelse fra jordskifteretten	24			
5.4	Forslaget om anke over avgjørelser fra tingretten	25			
5.5	Forslaget om overskjønn	26			
5.6	Om førstelagmannens beslutning	27			
5.7	Uttalelser om andre spørsmål	28			

8	Ikrafttredelse og overgangs- bestemmelser	48	10.2	Endringer i andre lover	52
			10.3	Ikrafttredelsesbestemmelse	52
9	Økonomiske og administrative konsekvenser	49	Forslag til lov om endringer i jordskiftelova, domstoloven og skjønnsprosessloven mv. (jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten mv.)		
10	Merknader til de enkelte bestemmelsene	50			54
10.1	Endringer i skjønnsprosess-				
	loven, domstoloven og				
	jordskiftelova	50			

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 87 L

(2022–2023)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i jordskiftelova, domstolloven og skjønnsprosessloven mv. (jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten mv.)

*Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet 31. mars 2023,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Landbruks- og matdepartementet foreslår i denne proposisjonen endringer i lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av egedoms- og rettshøve på fast egedom m.m. (jordskiftelova), lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) og lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven). Forslagene gjelder i første rekke jordskiftelagdommernes deltakelse ved lagmannsrettens behandling av avgjørelser som er tatt i hhv. jordskifteretten og tingretten. Departementets forslag er at reglene om lagmannsrettens sammensetning ved behandling av anke over avgjørelser avgjort av jordskifteretten samles i jordskiftelova § 8-7. Departementet foreslår videre at domstolloven § 12 annet ledd endres slik at jordskiftelagdommeren kan delta ved behandling av anke over avgjørelser fra tingretten hvis anken har sammenheng med fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø. Ut over dette foreslår departementet at skjønnspro-

sessloven § 34 tilføyes et nytt annet ledd slik at jordskiftelagdommerens rolle ved overskjønn reguleres fullt ut i bestemmelsen.

Departementet foreslår dessuten å rette noen feil i lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av egedoms- og rettshøve på fast egedom m.m. (jordskiftelova), lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven), lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene (statsallmenningsloven), lov 6. juni 1975 nr. 31 om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova) og lov 9. juni 1972 nr. 31 om svensk reinbeiting i Norge og norsk reinbeiting i Sverige (grensereinbeiteloven). Forslagene er å oppheve henvisninger som viser til opphevede bestemmelser i andre lover, å rette feil navn bl.a. på fylker, og retting av stavefeil. I tillegg foreslås det at uttrykket bruksrett reverseres til virkesrett i statsallmenningsloven § 2-4 første ledd første punktum.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Gjeldende rett

2.1.1 Innledning

Utgangspunktet for lagmannsrettens sammensetning i sivile saker er domstoloven § 12. Supplerende regler finnes i jordskiftelova § 8-7 og i skjønnsprosessloven § 34. Hovedregelen er at retten settes sammen med tre dommere. I hvilke saker en jordskiftelagdommer kan være en av dommerne i retten, eventuelt være den eneste dommeren ved lagmannsrettens behandling, avhenger av hva slags type sak det er, og av om saken har vært behandlet i jordskifteretten eller tingretten i første instans. Reglene om dette er beskrevet i punkt 2.1.2 til 2.1.5.

2.1.2 Anke i sak behandlet av jordskifteretten

2.1.2.1 Kort historikk om ankeordningen i saker etter jordskiftelova

Avgjørelsene i jordskifterettene kan deles inn i tre hovedgrupper – rettsendrende avgjørelser (jordskiftelova kapittel 3), rettsfastsettende avgjørelser (jordskiftelova kapittel 4) og skjønn (jordskiftelova kapittel 5).

I jordskifteloven av 1979 skulle anke over rettsendrende avgjørelser behandles av jordskifteoverretten, mens anke over dom (rettsfastsettende avgjørelser), kjennelse og beslutning skulle behandles av lagmannsretten. Også begjæring om overskjønn gikk til lagmannsretten. I saker som gjaldt både rettsendrende avgjørelser og skjønn, kunne det ikke ankes over den rettsendrende avgjørelsen. Praksis etter loven viser mange eksempler på at avgjørelser ble anket til feil instans. Brukerne av domstolene anket derfor i mange tilfeller «for sikkerhets skyld» den samme avgjørelsen til både jordskifteoverretten og lagmannsretten.

Da gjeldende jordskiftelov trådte i kraft i 2016, ble jordskifteoverrettene nedlagt. All overprøving av avgjørelser fra jordskifteretten skjer i dag i lagmannsretten. Som en følge av omleggingen, var

det et behov for jordskiftekompetanse også i lagmannsrettene. Med unntak av Borgarting lagmannsrett, som er unntatt fra å behandle saker fra jordskifterettene, er det derfor utnevnt en jordskiftelagdommer i hver lagmannsrett.

2.1.2.2 Avgjørelsesformene og anke

Hvis en sak er avgjort av jordskifteretten, er dommersammensetningen i lagmannsretten basert på hvilken avgjørelsesform som gjaldt for jordskifterettens avgjørelse. Avgjørelsesformene går fram av en liste i jordskiftelova § 6-23. Listen omfatter dom, kjennelse og beslutning, jordskifteavgjørelse og skjønn. Skjønnen kan enten holdes som en selvstendig sak, eller i forbindelse med en annen sak som går for jordskifteretten. I det siste tilfellet er det ofte nær sammenheng mellom skjønnet og den andre saken.

2.1.2.3 Anke over jordskifteavgjørelse

Ved anke over en jordskifteavgjørelse, følger det av jordskiftelova § 8-7 annet ledd første punktum at lagmannsretten skal settes med en jordskiftelagdommer og to jordskiftemeddommere. Førstelagmannen kan etter jordskiftelova § 8-7 annet ledd annet punktum likevel bestemme at retten kan settes med fire jordskiftemeddommere. Forutsetningen for dette er at en part krever det. Etter jordskiftelova § 8-7 annet ledd tredje punktum kan førstelagmannen som et alternativ bestemme at lagmannsretten skal settes med en jordskiftelagdommer, en lagdommer og en eller tre oppnevnte jordskiftemeddommere.

2.1.2.4 Anke over dom, kjennelse eller beslutning

Ved anke over dom, kjennelse eller beslutning fra jordskifteretten, følger det av jordskiftelova § 8-7 første ledd at lagmannsretten skal settes sammen etter regelen i domstoloven § 12.

Domstoloven § 12 første ledd fastsetter at lagmannsretten settes med tre dommere. Det følger av domstoloven § 12 annet ledd første punktum at hvor en dom, kjennelse eller beslutning er anket

fra jordskifteretten, kan førstelagmannen beslutte at en av de tre dommerne skal være jordskiftelagdommer. Jordskiftelagdommeren vil i slike tilfeller være én av fagdommerne i saken. Denne sammensetningen er i noen sammenhenger omtalt som «blanda lag». I proposisjonen til jordskiftelova er det gitt uttrykk for at det ved anke fra tingretten ville være en fordel om jordskiftelagdommeren deltar, men at hensynet til en effektiv saksavvikling tilsier at det bør være mulig å sette saken uten jordskiftelagdommer, se Prop. 101 L (2012–2013) *Lov om fastsetjing og endring av eiendoms- og rettshøve på fast eiendom m.m. (jordskiftelova)* side 383.

2.1.2.5 Anke hvor flere avgjørelser forenes til felles behandling i samme sak

En anke kan gjelde flere avgjørelser i samme sak. Et eksempel på dette er hvor jordskifteretten avgjør en sak som gjelder tvist om grense, og hvor det både ankes over hvor grensen går (dom) og over jordskifterettens måling og merking (jordskifteavgjørelse). Førstelagmannen bestemmer i slike tilfeller om avgjørelsene skal behandles i samme ankesak jf. jordskiftelova § 8-1 sjette ledd. Muligheten for å samle flere anker til én ankebehandling, har sammenheng med ønsket om effektiv saksavvikling til beste for partene og samfunnet.

Det følger av jordskiftelova § 8-7 tredje ledd første punktum at førstelagmannen i slike tilfeller fastsetter rettens sammensetning. Hvis en av avgjørelsene som er bragt inn for lagmannsretten er en jordskifteavgjørelse, skal jordskiftelagdommeren alltid delta ved behandlingen av saken, jf. jordskiftelova § 8-7 tredje ledd annet punktum.

Bestemmelsen i § 8-7 inneholder ingen saklige begrensninger for jordskiftelagdommerens deltakelse. Det avgjørende er om avgjørelsen er avsagt av jordskifteretten. Ankene kan følgelig gjelde spørsmål innenfor jordskiftelovas saklige virkeområde, og underliggende rettsforhold som jordskifteretten har tatt stilling til i forbindelse med sin avgjørelse. Slike underliggende rettsforhold er spørsmål som ikke hører inn under jordskiftelova, for eksempel anførsler knyttet til avtaletolkning, Grunnloven eller Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

2.1.3 Anke over avgjørelser fra tingretten

I «andre saker som gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom» følger det av domstolloven § 12 annet ledd annet punktum at førstelagmannen kan beslutte at én av de tre dommerne i

lagmannsretten skal være en jordskiftelagdommer. Uttrykket «andre saker» tar sikte på anke over tingrettens avgjørelser. Det kan være en dom, kjennelse eller beslutning. Lagmannsretten kan i slike tilfeller settes sammen på samme måte som ved dom, kjennelse eller beslutning avgjort av jordskifteretten, se punkt 2.1.2.4.

Bestemmelsen fastsetter at jordskiftelagdommeren kan delta hvis saken gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom. I forarbeidene til jordskiftelova, Prop. 101 L (2012–2013) side 486, er det vist til at saker som gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom først og fremst er saker der partene kan velge å reise sak enten for jordskifteretten eller tingretten. I tillegg er det vist til at en også kan tenke seg andre saker der «tvisten primært er knyttet til eiendomen, ikke til eigartilhøvet eller til utøving av forvaltning.»

Høyesterett har behandlet spørsmålet om innholdet i uttrykket «bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom» i domstolloven § 12 annet ledd annet punktum i flere avgjørelser, og departementet vil referere tre av dem.

HR-2019-1382-U gjaldt tvist om eiendomsrett til et kjellerareal i en flermannsbolig. Det sentrale tvistetemaet i saken gjaldt avtaletolkningen. Anken til Høyesterett ble forkastet. Ankeutvalget tok selv opp spørsmålet om lagmannsretten hadde vært lovlig sammensatt. I ankebehandlingen var lagmannsretten satt sammen med to juridiske dommere og en jordskiftelagdommer. Utvalget ga uttrykk for at domstolloven § 12 måtte tolkes på bakgrunn av at jordskifteoverrettene var opphevet, og at lagmannsretten skulle sikres jordskiftekompetanse i saker hvor det var behov for det. Utvalget uttalte videre at forarbeidene til ny jordskiftelov, Prop. 101 L (2012–2013) s. 486, tydet på at vilkårene for å sette rett med en jordskiftelagdommer er noe snevrere enn hva en isolert lesing av ordlyden i domstolloven § 12 kan gi inntrykk av. Videre viste utvalget til at den begrensede rettspraksis på området ikke trekker i noen annen retning. Ved vurderingen av om saken kunne settes med jordskiftelagdommer, la utvalget derfor til grunn at det måtte foretas en konkret vurdering av om vilkårene i domstolloven § 12 er til stede. Utvalget uttalte at det avgjørende ved denne vurderingen må være hva som er det reelle tvistetemaet i saken.

Spørsmålet om lagmannsretten var lovlig sammensatt, ble også behandlet av ankeutvalget i HR-2019-1419-U. Saken gjaldt et forvaltningsvedtak etter reindriftsloven § 60. Lagmannsretten var satt med jordskiftelagdommer, og ankeutvalget ga uttrykk for at det ikke var klart at saken gjaldt

«bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom», jf. domstoloven § 12 annet ledd annet punktum.

Høyesteretts ankeutvalg konkluderte ikke på spørsmålet om retten var lovlig sammensatt i de to sakene som er referert over siden det ikke var nærliggende at en eventuell feil kunne ha hatt betydning for avgjørelsene, jf. tvisteloven § 29-20 tredje ledd. Ankene ble forkastet.

I HR-2019-2395-A behandlet Høyesterett en sak som gjaldt gyldigheten av et vedtak om å sette et øvre reintall per siidaandel i et reinbeitedistrikt. En anførsel i saken var at lagmannsretten ikke var lovlig sammensatt. Høyesterett la til grunn at en beiterett er en bruksrett til fast eiendom, og at beiteretten tilligger siidaen. I den aktuelle saken var det imidlertid ikke tvist om siidaens beiterettigheter. Saken gjaldt fastsettelse av et øvre reintall per siidaandel i bruksreglene for siidaen. Høyesterett ga uttrykk for at uttrykket «bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom» i domstoloven § 12 annet ledd annet punktum, ikke ga hjemmel for at jordskiftelagdommeren kan delta i slike tilfeller. Førstvoterende uttalte i avsnitt 39:

«Når det i forarbeidene trekkes frem saker som primært knytter seg til eiendommen som sådan, i motsetning til saker som knytter seg til eierforholdene eller forvaltningen, er det nærliggende å se det i sammenheng med jordskifterettens oppgaver og jordskiftedommerens bakgrunn og erfaring.»

Høyesterett ga uttrykk for at tvistetemaet gjaldt et rent lovtolkningsspørsmål som lå fjernt fra de faktiske og rettslige spørsmål som normalt behandles ved jordskifterettene. Spørsmålet saken gjaldt var gyldigheten av bruksregler som setter et øvre reintall per siidaandel. Dette spørsmålet er uttrykkelig unntatt fra jordskifterettens kompetanse, jf. jordskiftelova § 3-8 fjerde ledd annet punktum. Selv om Høyesterett mente at lagmannsretten var satt sammen feil og at det forelå en saksbehandlingsfeil, ble ikke feilen tillagt virkning. Høyesterett uttalte i den forbindelse at det ville være unødvendig og prosessøkonomisk uheldig å oppheve lagmannsrettens dom, og at saken ellers gjaldt et lovtolkningsspørsmål som Høyesterett skulle prøve fullt ut.

2.1.4 Overskjønn

2.1.4.1 Felles for overskjønn fra jordskifteretten og tingretten

Overskjønn behandles av lagmannsretten, se skjønnsprosessloven § 34. Bestemmelsen skiller

ikke mellom skjønn som er behandlet i tingretten og skjønn fra jordskifteretten. Det følger av bestemmelsen at retten settes med en av rettens dommere, med mindre førstelagmannen av særlige grunner finner det nødvendig at tre dommere deltar.

En jordskiftelagdommer er en av lagmannsrettens dommere. Det innebærer at en jordskiftelagdommer kan lede overskjønnet. I forarbeidene til jordskiftelova, Prop. 101 L (2012–2013) s. 383, ble det lagt til grunn at det ikke var nødvendig å lovfeste at en jordskiftelagdommer skulle kunne holde overskjønn fordi det allerede i ordlyden til skjønnsprosessloven § 34 var åpnet for det. På bakgrunn av dette ble det heller ikke gjort endringer i reglene om overskjønn da gjeldende jordskiftelov ble vedtatt.

Overskjønnet settes også med skjønnsmedlemmer. Etter skjønnsprosessloven § 34 annet ledd skal overskjønnet ha det samme antallet skjønnsmedlemmer som behandlet skjønnet i tingretten eller i jordskifteretten. Når en part krever det og rettens leder finner det påkrevd, kan antallet skjønnsmedlemmer økes fra to til fire, eller fra fire til seks. Når tre dommere fra lagmannsretten deltar sammen med skjønnsmedlemmene, avgjør rettens leder om det skal være to eller flere skjønnsmedlemmer.

2.1.4.2 Overskjønn over skjønn fra tingretten

Boks 2.1 inneholder en liste over skjønn som behandles av tingretten.

I tillegg til skjønnene på listen i boks 2.1, behandler tingretten avtaleskjønn, dvs. hvor partene har avtalt at noe skal avgjøres ved skjønn, men hvor det ikke er fastsatt i lov at spørsmålet løses ved skjønn.

HR-2020-959-A gjaldt et skjønn for innløsning av en næringsseiendom. Skjønnet var behandlet av tingretten i første instans. Spørsmålet i saken for Høyesterett var om en jordskiftelagdommer kunne være den eneste fagdommeren i lagmannsretten ved slike overskjønn. Høyesterett fant at førstelagmannen i slike tilfeller må holde seg innenfor den samme saklige skranken ved tildeiling av overskjønn til en jordskiftelagdommer, som ved avgjørelse etter domstoloven § 12 annet ledd annet punktum. Avgjørelsen ble avsagt under dissens. Høyesteretts flertall la til grunn at lovens forarbeider måtte tolkes slik at lovgiver var særlig opptatt av rettssikkerhet, faglig kvalitet og kompetanse i lagmannsrettene, men også av fleksibilitet ved utnytting av dommerressursene. Flertall uttalte at det det neppe kunne være lovgivers

Boks 2.1 Skjønn som holdes av tingretten

1. Lov 22. mars 2019 nr. 7 om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen (havbunnsmineralloven) § 5-6 fastsetter at staten kan overta faste innretninger på kontinentalsokkelen. Ved overtakelse skal eventuell tvist om utstyret er forsvarlig vedlikeholdt og eventuell erstatning for mangelfullt vedlikehold avgjøres ved skjønn. Loven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
2. Lov 20. desember 1996 nr. 106 om tomtefeste (tomtefestelova) inneholder flere bestemmelser som gir hjemmel for skjønn. Tomtefestelova § 15 sjette ledd gjelder regulering av festeavgift, §§ 36 annet ledd og 37 annet ledd; innløsning, § 40 annet ledd; rett og plikt til å overta hus og andre faste innretninger ved avvikling av feste og § 41 fjerde ledd gjelder fastsettelse av vederlag ved avvikling av festet. Det kan også avtales skjønn etter § 5a i forbindelse med krav om å lempe på festeavgiften der man har kommet i konflikt med reglene i § 5a første ledd. Loven er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsfelt.
3. Lov 22. mai 2017 nr. 29 om taubaner (taubaneloven) § 26 tredje ledd fastsetter at vederlag for skader og ulemper ved tiltak på naboeiendom eller utgifter knyttet til dette, fastsettes ved skjønn. Etter § 28 får lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eiendom og lov 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved oreigning av fast eiendom anvendelse for ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter ved anleggelse av taubane. Taubaneloven er Samferdselsdepartementets ansvarsfelt.
4. Lov 16. desember 2011 nr. 65 om næringsberedskap (næringsberedskapsloven) § 17 fastsetter at næringsdrivendes økonomiske meromkostninger eller tap ved forberedelser til og gjennomføring av særlige tiltak etter loven skal kompenseres etter bestemmelser fastsatt av Kongen. Det kan etter § 18 kreves skjønn for å fastsette slik kompensasjon. Loven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde.
5. Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven) § 25 gir regler om rekvisisjon av eiendomsrett, bruksrett eller annen særlig rådighet over fast eiendom. Det går fram av § 27 at erstatning for avståelse, tap og utgifter i mangel av minnelighet fastsettes ved skjønn. Det kan fastsettes at skjønnet skal holdes av militære nemnder, jf. lov 29. juni 1951 nr. 19. Loven er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
6. Lov 5. juni 2009 nr. 35 om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven) § 9 femte ledd fastsetter at hvis Statsforvalteren i Oslo og Viken vedtar at offentlige myndigheter og organisasjoner gis rett til å anlegge, rydde, merke og preparere permanente stier og løyper uten samtykke fra grunneier eller fester og tiltaket volder skade, kan eier eller fester kreve erstatningsspørsmålet avgjort ved skjønn. Markaloven er Klima- og miljødepartementets ansvarsområde.
7. Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 51 fastsetter at en eier eller rettighetshaver i en eiendom som helt eller delvis blir vernet til bestemte formål har rett til erstatning fra staten for økonomisk tap. Erstatning kan tilkjennes hvis vernet vanskeliggjør igangværende bruk som for eksempel rådighetsbegrensninger som reduserer mulighetene for uttak av mineraler, gruvedrift, leting og utvinning for petroleumsvirksomhet. Også rådighetsbegrensninger knyttet til skogs- og jordbruksdrift kan vanskeliggjøre igangværende bruk. Naturmangfoldloven er Klima- og miljødepartementets ansvarsfelt.
8. Lov 19. juni 2009 nr. 101 om erverv og utvinning av mineralressurser (mineralloven) inneholder flere hjemler om at vederlag eller erstatning utmåles ved skjønn. Etter § 21 avgjøres tvist om omfanget av sikkerhetstillegg for kostnader til sikringstiltak ved skjønn. I § 32 er det fastsatt at utvinner har plikt til å betale grunneier vederlag ved overtagelse av mineralforekomst. Tvist om vederlagets størrelse avgjøres ved skjønn. § 39 gir hjemmel for ekspropriasjon av rett til å utvinne en forekomst av grunneiers mineraler. I fjerde ledd går det fram at det kan kreves nytt skjønn for fastsetting av erstatningen når det er gått ti år siden erstatningen ble fastsatt. Etter § 52 kan spørsmål om skadeserstatning på grunn, bygninger eller anlegg i forbindelse med leting avgjøres ved skjønn. Etter § 57 skal utvinner betale en årlig avgift til grunneier. Er det flere grunneiere, skal avgiften fordeles dem imellom. Tvist om beregning eller fordeling av avgiften avgjøres etter tredje ledd ved skjønn. Mineralloven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde.

Boks 2.1 (forts.)

9. Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) kapittel 15 om innløsning og erstatning, kapittel 16 om ekspropriasjon og kapittel 27 om tilknytning til infrastruktur inneholder hjemler for skjønn. Skjønnen etter §§ 27-3 og 28-3 holdes av jordskifteretten, jf. plan- og bygningsloven § 16-12 og jordskiftelova § 5-3 bokstav o. De øvrige skjønnene holdes av tingretten. Loven er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsfelt.
10. Lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) inneholder flere hjemler for skjønn. Skjønn kan etter vannressursloven § 14 holdes for å fastsette tap som følge av gjenåpning av vassdrag, etter § 31 tredje ledd bokstav b fordele kostnader ved fellestiltak, etter § 35 pkt. 9 ved reetablering av vegetasjon og etter § 67 avløsning av avtale om levering av kraft. Vannressursloven er Olje- og energidepartementets ansvarsfelt.
11. Lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap (helseberedskapsloven) § 3-1 gir hjemmel for rekvisisjon av fast eiendom, rettigheter og løsøre. Det går fram av § 3-3 at erstatning for avståelse, tap og utgifter i mangel av minnelighet fastsettes ved skjønn. Kongen kan bestemme at skjønnet skal holdes av militære nemnder. Loven er Helse- og omsorgsdepartementets ansvarsområde.
12. Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) inneholder en rekke bestemmelser om skjønn i tilknytning til innløsning av aksjer. Andre aksjeeiere kan etter § 4-23 gjøre gjeldende forkjøpsrett når aksjeposter selges og § 4-24 gir hjemmel for at selskapet kan innløse små aksjeposter. Paragraf 4-25 gir hjemmel for at et morselskap kan overta aksjer i et datterselskap. Paragraf 13-19 gir hjemmel for at aksjeeier som har tegningsrett kan kreve rettighetene innløst av et overtagende selskap. Etter § 21-2 nr. 21 kan generalforsamlingen beslutte å innløse verdipapirer med tilhørende tegningsrettigheter. Innløsningssummen kan i alle disse tilfellene fastsettes ved skjønn. Loven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde.
13. Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) inneholder en rekke bestemmelser om innløsning. Når styret har nektet samtykke til et aksjeervert, kan erververen etter § 4-17 kreve innløsning. Oppnås det ikke enighet om innløsningskravet, avgjøres det ved skjønn. Ved bruk av forkjøpsrett etter § 4-22, kan innløsningssummen iht. § 4-23 fastsettes ved skjønn. Ved tvungen overføring og utløsning, kan innløsningssummen etter § 4-26 fastsettes ved skjønn. Paragraf 13-18 gir hjemmel for at aksjeeier som har tegningsrett kan kreve rettighetene innløst av et overtagende selskap. Loven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde.
14. Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven) § 5-6 fastsetter at staten kan overta faste innretninger. Kongen bestemmer om og i hvilken utstrekning det skal betales vederlag. Ved overtakelse skal eventuell tvist om utstyret er forsvarelig vedlikeholdt og eventuell erstatning for mangelfullt vedlikehold avgjøres ved skjønn. Loven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
15. Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten (sjøloven) kapittel 18 III (§§ 487-492) gjelder sjørettskjønn. Skjønnen gjelder blant annet verdsettelse av skip og last, og vurdering av eventuelle reparasjonskostnader. Loven er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
16. Lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart (luftfartsloven) § 7-18 fastsetter at saker om erstatning for rådighetsinnskrenkninger i fast eiendom eller rettigheter til fast eiendom etter § 7-17, avgjøres ved skjønn. Verdsetting i forbindelse med hel eller delvis innløsning av anlegg og rettigheter til en landingsplass til allmenn bruk skal også skje ved skjønn, se § 7-8. Luftfartsloven er Samferdselsdepartementets ansvarsfelt.
17. Lov 15. mai 1992 nr. 47 om laksefisk og innlandsfisk mv. (lakse- og innlandsfiskloven) § 27 fastsetter at eieren kan pålegges å leie bort eller selge fiskekort. Erstatning for tap som følge av et slikt vedtak kan avgjøres ved skjønn. Loven er Klima- og miljødepartementets ansvarsfelt.

Boks 2.1 (forts.)

18. Lov 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger (bygdeallmenningsloven) har flere bestemmelser om skjønn knyttet til beitebruk, utvising, feste og bruk av seter, og utvising av dyrkingsjord, se § 6-11, jf. § 6-1 annet ledd, § 6-2, § 6-4 annet ledd, § 6-10 første ledd og § 6-8 første ledd annet punktum. Det er bruksberettigede i allmenningen som kan kreve skjønn. Bygdeallmenningsloven er Landbruks- og matdepartementets ansvarsfelt.
19. Lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven). Det kan etter § 4-9 gjennomføres ekspropriasjon av anlegg i transmisjonsnett. Gjennomføringen av ekspropriasjonen forutsetter at det foreligger rettskraftig skjønn. Energiloven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
20. Lov 21. desember 1984 nr. 101 om reindrift i kommunene Meldal, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Rindal, Sunndal og Surnadal (Trollheimenloven) § 3 gjelder skjønn i forbindelse med avståelse av rett til å utøve reindrift i bestemte kommuner. Trollheimenloven er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
21. Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) har bestemmelser om skjønn i § 17 (innløsning av fast eiendom) og § 22 (merkostnader ved tilknytning til andre enn eiere av avløpsanlegget). Forurensningsloven er Klima- og miljødepartementets ansvarsområde.
22. Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt (viltloven) § 36 fastsetter at grunneiere kan pålegges å utstede jaktkort. Hvis en rettighetshaver lider tap som følge av pålegget, kan rettighetshaveren kreve skjønn for å få fastsatt sitt økonomiske tap. Viltloven § 36 er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
23. Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) inneholder flere bestemmelser som henviser til skjønn. Det er § 11 som gjelder erstatning for skade ved registreringer, § 12 som gjelder verdsetting av løse kulturminner som eksproprieres og § 26 om forhåndsskjønn for å fastsette om fredning av område rundt et fredet kulturminne eller fredning av kulturmiljø utløser erstatning. Skjønnen skal også utmåle eventuell erstatning. Skjønnen etter § 11 er etter gjeldende regler lagt til jordskifteretten. Se § 11 annet ledd annet punktum og jordskiftelova § 5-3 bokstav h. De øvrige skjønnene ligger til tingretten. Kulturminneloven er Klima- og miljødepartementets ansvarsområde.
24. Lov 29. april 1977 nr. 34 om kommunal forkjøpsrett til leiegårder § 7 fastsetter at kommunen kan gjøre gjeldende forkjøpsrett hvis en leiegård overdras. Kommer partene ikke til enighet om blant annet leiegårdens verdi, hvilke rettigheter som følger med ervervet eller om verdsettingen av naturalytelser som måtte være avtalt, avgjøres tvisten ved skjønn, se niende ledd. Loven er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde.
25. Lov 6. juni 1975 nr. 31 om utnyttning av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova). Loven inneholder flere bestemmelser om skjønn, se § 2 tredje ledd som gjelder eiendom som mister allmenningsrett, § 9 som gjelder tvist mellom allmenningsstyret og fjellstyret om allmenningsbruken, § 12 første ledd som gjelder skadeserstatning for bruksberettigede på grunn av grunn disponering, § 15 fjerde ledd som gjelder tvist om beite vil føre til skade for bruksberettigede, § 17 annet ledd om utmåling av skadeserstatning på grunn av tamreindrift, § 18 fjerde ledd som gjelder tvist om vilkårene for utvising foreligger og § 21 fjerde ledd som gjelder tvist om utvising av seter eller dyrkingsjord. Fjellova er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
26. Lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten (odelslova) § 6 fastsetter at avgjørelsen av om en eiendom er odlingsjord avgjøres ved skjønn. Når retten fastsetter odelstakst i forbindelse med odelsløsning, jf. § 49, fastsettes taksten etter reglene om skjønn jf. § 66. Odelslova er Landbruks- og matdepartementets og Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
27. Lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (vegtrafikkloven) § 5 tredje ledd fastsetter at det skal ytes erstatning fastsatt ved skjønn for eventuell skade og ulempe ved plassering av trafikkskilt m.m. Vegtrafikkloven tilhører Samferdsdepartementets ansvarsområde.

Boks 2.1 (forts.)

28. Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (sameigelova) § 14 fastsetter at bruksdeling mellom sameierne avgjøres ved skjønn. Sameigelova er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
29. Lov 21. juni 1963 nr. 23 om vegar (veglova) inneholder en rekke hjemler for skjønn som etter § 60 er lagt til tingretten. Etter § 8 tredje ledd kan eiere av naboeiendom mot vederlag fastsatt ved skjønn kreve utlagt til seg et veiareal hvis vegen nedlegges. Etter § 26 kan private ved å yte tilskudd til nybygg eller opprusting av veg påvirke offentlige myndigheter til å gjennomføre prosjekter som ellers ikke ville ha startet opp. I slike tilfeller kan private som har interesse av vegen pålegges et tvungent tilskudd. Spørsmålet om hvem som har interesse av vegen fastsettes ved skjønn. Det samme gjør avgjørelser om fordelingen av eventuelt tvungent tilskudd. Det følger av § 31 annet og tredje ledd at vederlag for eventuelle skader og ulemper som følger av vegmyndighetenes påbud om å fjerne trær og busker mv. fastsettes ved skjønn. Etter § 37 kan eldre byggverk og andre innretninger kreves fjernet eller flyttet mot vederlag fastsatt i skjønn. Veglova § 44 tredje, fjerde og femte ledd fastsetter at krav om vederlag for utgifter til gjerdehold eller flytting av gjerde fastsettes ved skjønn. Etter § 48 tredje ledd kan utgifter som følge av krav om å fjerne ferist eller grind dekkes etter skjønn. Både §§ 50 og 51 gir hjemmel for ekspropriasjon mot vederlag fastsatt i skjønn. Veglova er Samferdselsdepartementets ansvarsområde.
30. Lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar (grannelova) § 7 inneholder regler om skjønn for å ta stilling til skadeserstatning, forebyggende tiltak i tilknytning til graving mv., og fordeling av kostnader. Grannelova er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
31. Lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eigeendom (oreigningslova) § 17 henviser til § 2 og omtaler hvilke skjønn som holdes av tingretten og hvilke skjønn som holdes av jordskifteretten i forbindelse med oreigningsinngrep etter loven. Listen i oreigningslova over hjemler hvor skjønnet i dag ligger til tingretten er knyttet til ulike ekspropriasjonsformål. Ekspropriasjonsformål der skjønnet ligger til tingretten er ekspropriasjon til universitet og høyskole, museum, kringkasting, fengselstell, poststell, tollstell, politistell, leir for sivilarbeidere, militærstell, luftferdsle, jernbane, sporvei, kabelbane og hengebane, bilrutedrift, varmekraftverk, vindkraftverk, kraftlinjer, transformatorstasjoner og andre elektriske anlegg, tiltak som trygger at lager eller verk for drivemne ikke blir skadd eller ødelagt i ufredstid, rettslokale, kontorlokaler for det offentlige, apotek, sykehus og andre medisinal eller psykiatrisk hjem, kommunale tiltak, samvirketiltak, fiske, fangst av sjødyr, akvakultur og virksomhet forbundet med slikt medregnet undervisning, forskning og utvikling, boligbygging eller å få eier- eller bruksrett til tomt som det står hus på når huseieren ikke eier grunnen, industritiltak, hotell, herberge, matstue og lignende, stasjon som tar imot oljerester fra farkoster, atomverk, undersøkelse etter og utvinning av petroleum og drift av rørledninger for transport av petroleum og av petroleumsprodukter med anlegg og sikringsfelt som tilhører slike, kulturminnetiltak, vannforsyning og avløp, fjernvarmeanlegg, vern og kultivering av anadrome laksefisk og innlandsfisk, og tiltak for fiske og annen virksomhet i forbindelse med det, vannkraftproduksjon, tiltak for ferdsel og transport i vassdrag, enkelte andre vassdragstiltak, og skjøtsel og istandsetting til naturvernformål. Oreigningslova er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
32. Lov 26. juni 1953 nr. 8 om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar. Oppfinnelser som kan ha betydning for rikets forsvar kan etter § 6 kreves avstått til det offentlige eller andre. I slike tilfeller skal det etter § 9 betales en erstatning som i mangel av minnelighet fastsettes ved skjønn. Loven er Forsvarsdepartementets ansvarsområde.
33. Lov 14. juli 1950 nr. 2 om forskjellige tiltak til gjennomføring av oppmerking og overvåking av riksgrensen (riksgrenseloven) § 1 fjerde ledd fastsetter at tap eller skade for private ved utøvelse av rådighet eller nedlegging av forbud i mangel av minnelighet fastsettes ved skjønn. Loven er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde. Loven ble opphevet med virkning fra 1. mai 2022.

Boks 2.1 (forts.)

34. Lov 14. mars 1930 om landslott (landslottloven) gjelder når land benyttes under saltvannsfiske med kastenot, se § 1. Landslotten tilfaller eiendommen, og utgjør en andel av fangsten. I noen tilfeller fordeles lotten mellom flere eiendommer i forhold til matrikkel-skylden. Tvist om betaling av landslott eller erstatning for skade som følge av notfiske, avgjøres etter § 8 ved skjønn. Loven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde.
35. Lov 15. mars 1940 nr. 3 om vassdragene (vassdragsloven) § 5 gir enhver rett til å få fastsatt med bindende virkning og oppmerket sin eiendoms grenser i vassdrag. Mellom eiendommer som ligger på hver sin side av en elv bekk eller innsjø, fastsettes grensen ved skjønn. Vassdragsloven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
36. Lov 14. desember 1917 nr. 17 om regulering og kraftutbygging i vassdrag (vassdragsreguleringslova) §§ 10 og 26 fastsetter at erstatning for skade på eiendom eller rettighet ved nedleggelse av reguleringsanlegg eller overføring av vann avgjøres ved skjønn. Ved bruk av statens hjemfallsrett, avholdes det etter § 28 også skjønn. Loven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
37. Lov 14. desember 1917 nr. 16 om konsesjon for rettigheter til vannfall (vannfallrettighetsloven). Ved bruk av statens forkjøpsrett ved erverv av eiendomsrett til et vannfall kan den del av vederlaget som ikke består i penger fastsette pengeverdien ved skjønn, jf. § 6. Videre kan verdien ved innløsning av de deler av anlegget som ikke tilfaller staten som del av hjemfallsretten fastsettes ved skjønn, jf. § 11. Loven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
38. Lov 23. juni 1888 nr. 3 inneholdende særlige Bestemmelser angaaende Leilændingsgods tilhørende Stamhuse og visse Stiftelser m.v. Loven gir stamhuset rett til å selge leilendingseiendom (husmannsbruk) uavhengig av hva som måtte stå i stamhusets stiftelsesbrev eller opprettelsesdokument. I § 5 er det fastsatt at leilendingen og hans livsarvinger skal ha fortrinnsrett til å få kjøpe til takst som fastsettes etter skjønnsprosesslovens regler. Loven er Nærings- og fiskeridepartementets ansvarsområde

mening å ikke ha en saklig grense for å bruke jordskiftelagdommer som eneste fagdommer ved overskjønn. Høyesterett ga uttrykk for at de hensynene som ligger bak den saklige avgrensningen i domstolloven § 12 annet ledd annet punktum gjør seg gjeldende med samme tyngde ved overskjønn som ved anke. Dessuten mente Høyesterett at det ville være systemfremmed å operere med en saklig grense for jordskiftelagdommerens kompetanse når vedkommende er en del av en lagmannsrett med tre dommere, mens det ikke er en slik saklig grense der lagmannsretten settes med en fagdommer. Det ville også være systemfremmed om en sak som reiser utpregede rettslige spørsmål, løses i overprøvingsinstansen med mindre juridisk formalkompetanse enn i førsteinstans.

HR-2021-631-U gjaldt to begjæringer om overskjønn over avtaleskjønn avholdt av tingretten for å fastsette ekspropriasjonserstatning ved framføring av veg. Førstelagmannen besluttet at overskjønnet skulle ledes av jordskiftelagdommeren. I

førstelagmannens beslutning er det vist til at skjønnene gjaldt verdsettingsfaglige spørsmål, og at verdsetting er en del av kjernekompetansen til jordskiftelagdommeren. Videre er det vist til at saken gjaldt veg, og at jordskifteretten har tilnærmet parallell kompetanse som tingretten. Statens vegvesen påanket beslutningen. I anken ble det vist til at saken reiste utpregede rettslige spørsmål, at det ville være uheldig om overskjønnet skulle avgjøres med mindre juridisk formalkompetanse enn skjønnet i tingretten, og at skjønnene for tingretten ikke kunne ha vært reist for jordskifteretten. Ankeutvalget fant enstemmig at anken ikke kunne føre fram.

2.1.4.3 Overskjønn over skjønn fra jordskifteretten

Boks 2.2 gir en oversikt over hvilke skjønn jordskifteretten holder i dag.

Listen i boks 2.2 viser at jordskifteretten har kompetanse til å holde skjønn i mange og ulike

Boks 2.2 Skjønn som holdes av jordskifterettene

1. Jordskifteretten behandler skjønn i tilknytning til tiltaksjordskifte og vernejordskifte, jf. jordskiftelova § 5-1.
2. Jordskifteretten behandler også skjønn for å fastsette eventuell skadeserstatning som kan følge av en bruksordning etter § 3-9 for eiendommer i vassdrag utenfor et jordskifteområde, jf. jordskiftelova § 5-2.
3. I tillegg kan jordskifteretten holde avtale-skjønn som egen sak etter jordskiftelova § 5-5, dersom partene i saken er enige om dette.
4. Jordskifteretten kan også i samband med en avgjørelse etter jordskiftelova eller i egen sak fastsette skjønn og ta andre avgjørelser etter en rekke andre lover, jf. jordskiftelova § 5-3 og § 5-4. Dette gjelder følgende:
  - a) [opphevet]
  - b) lov 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet (friluftsløven) § 35 femte ledd tredje punktum. Skjønn holdes blant annet der det er oppstått skade på eiendom som følge av at kommunen har besluttet å gjennomføre tiltak eller merking av ruter eller turstier i utmark, jf. friluftsløven § 35 første og annet ledd. Friluftsløven er Klima- og miljødepartementets ansvarsområde.
  - c) lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eiendom (oreigningslova) §§ 17, 19, 26 og 27. Oreigningslova § 17 henviser til § 2, og omtaler hvilke skjønn som holdes av tingretten og hvilke skjønn som holdes av jordskifteretten i forbindelse med oreigningsinngrep. Ekspropriasjonsformål der skjønnet ligger til jordskifteretten er ekspropriasjon av grunn til kirke og gravplass, skole, telefon- og telegrafformål, fyrvesenet, havneformål, brannformål, velte- og opplagsplass for skogsvirke og tiltak for fløting, utnyttning av skogsvirke, møtehus og annen felles tilstelning av ulike slag, barnehjem, barnehage, lekeplass og lignende for barn, feriehjem helsehjem, hvilehjem og lignende, frimark, naturpark og annet markstykke der hvem som helst kan bade eller oppholde seg i friluft, idrettsplass, skibakke, skytebane, opplagsplass eller destruksjonsverk for søppel eller annet avfall, plass til å grave ned, ødelegge eller sterilisere dyreskrotter, smitteførende ting og lignende, senking av grunnvannstanden, tiltak til vern mot flom eller utrasing i vassdrag. Også enkelte tilfeller av ekspropriasjon til varmekraftverk, vindkraftverk, kraftlinjer, transformatorstasjoner og andre elektriske anlegg, vannforsyning og avløp omfattes. Oreigningslova er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
  - d) lov 5. mai 1961 om grannegjerde (grannegjerdelova). Kompetansen til jordskifteretten går uttrykkelig fram av grannegjerdelova, jf. grannegjerdelova §§ 5, 8, 9, 10, 14, 15, 16 og 17. Dette innebærer skjønn ved tvist om fordeling av kostnader ved å ta bort gjerde eller gjerderester, fordeling av gjerdekostnader, utjevning av merkostnader ved gjerde, pålegg om tilskudd til gjerde og utformingen av gjerde. Grannegjerdelova er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
  - e) lov 16. juni 1961 nr. 12 om ymse beite-spørsmål (beitelova) §§ 7, 9 og 14. Jordskifterettens kompetanse følger også av beitelova § 11. Jordskifteretten kan dermed ta stilling til erstatningsutmåling hvor husdyr har gjort skade på naboeiendom, godtgjørelse for eventuelle kostnader og arbeid med å ta vare på husdyr som gjør skade, og avløsning av beiterett og opparbeiding av nytt beite hvor det fastsettes forbud mot beite. Beitelova er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
  - f) lov 21. juni 1963 nr. 23 om vegar (veglova) kapittel VII. Henvisningen til kapittel VII i veglova innebærer at jordskifterettens kompetanse er begrenset til skjønn og avgjørelser knyttet til eiendomsinngrep til private vegger, herunder også ekspropriasjon og erstatningsutmåling, jf. vegloven § 53 første ledd annet punktum. Jordskifteretten kan også fordele kostnader mellom eiere og brukere av veien, jf. vegloven § 54. Kompetansen til jordskifteretten går også uttrykkelig fram av veglova § 60. Veglova er Samferdselsdepartementets ansvarsområde.

Boks 2.2 (forts.)

- g) lov 29. november 1968 um særlege råderettar over framand eigedom (servituttlova). Det følger av servituttlova § 18 at avgjørelser etter servituttloven §§ 5 til 7 og § 13 holdes for jordskifteretten. Dette gjelder avgjørelser om å endre innholdet i servituttten, flytte den eller avskipe den. Hvis partene er enige om det, utfører jordskifteretten også merking og måling. Dom for avskipping ved misbruk av rådighet ligger imidlertid til tingretten, se § 17. Servituttlova er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
- h) lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) § 11. Jordskifteretten kan etter kulturminneloven § 11 annet ledd holde skjønn ved fastsetting av erstatning for inngrep i grunn og rettigheter i forbindelse med vedlikehold og granskning mv., jf. § 11 første ledd. Kulturminneloven er Klima- og miljødepartementets ansvarsområde.
- i) lov 9. desember 1994 nr. 64 om løysingsrettar § 22. Det går fram av § 22 at avgjørelser i samsvar med §§ 19 til 21 hører under skjønn, og holdes av jordskifteretten. Skjønnet gjelder fastsettelse eller regulering av løysningssum. Lov om løysingsrettar er Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde.
- j) lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) § 31 tredje ledd bokstav c. Skjønnet gjelder fordeling av fellesutgifter ved tiltak. Jordskifteretten og tingretten har parallell kompetanse. Vannressursloven er Olje- og energidepartementets ansvarsområde.
- k) lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova) § 4-18. Kompetansen til jordskifteretten går fram av burettslagslova § 4-18 annet ledd, og gjelder tvist om løysningssum ved bruk av forkjøpsrett etter loven. Burettslagslova er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde.
- l) lov 4. juli 2003 nr. 83 om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) § 12-3. Jordskifteretten har kompetanse til å holde skjønn ved fastsetting av vederlag i forbindelse med ekspropriasjonsvedtak. Det går fram av ekomloven § 12-3 tredje ledd at Kongen likevel kan gjøre vedtak for den enkelte sak om at skjønnet skal styres av tingretten. Ekomloven er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde.
- m) lov 17. juni 2005 nr. 101 om eigedomsregistrering (matrikkellova) § 45. Det går fram av matrikkellova § 45 at jordskifteretten holder skjønn i forbindelse med erstatning for ekspropriasjon etter § 44, skade og ulempe som skyldes tiltak etter § 41 og ved tilbakebetaling etter § 42 fjerde ledd. Matrikkellova er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde.
- n) lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven). Kompetansen til jordskifteretten er ikke begrenset til enkelte bestemmelser i reindriftsloven, men gjelder i utgangspunktet skjønn og avgjørelser hvor jordskifteretten er nevnt. Det gjelder §§ 59, 63, 69 og 70. Reglene gjelder beitebruk fastsatt av distriktsstyret, tiltak som begrenser beiterett, bestemmelser om oppføring og plassering av sperregjerde og skadeserstatning hvis rein har gjort skade. Reindriftsloven er Landbruks- og matdepartementets ansvarsområde.
- o) lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) § 16-12. Det går fram av plan- og bygningsloven at skjønn etter §§ 27-3 og 28-3 holdes av jordskifteretten. Dette gjelder kostnader og refusjon knyttet til tilknytning til eksisterende private vann og avløpsanlegg, og utmåling av ekspropriasjon- skades- eller ulempeserstatning i tilknytning til forebyggende tiltak som kan hindre vannsig, ras eller utglidning. Plan- og bygningsloven er Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde.
- p) lov 4. september 2015 nr. 91 om posttjenester (postloven) § 55. Postloven § 55 ble opphevet ved lov 9. juni 2017 nr. 41, men uten at det ble gjort endringer i jordskiftelova. Postloven er Samferdselsdepartementets ansvarsområde. Departementet foreslår i høringsnotatet punkt 6.5 at jordskiftelova § 5-3 bokstav p oppheves.

sammenhenger. Jordskifteretten kan for eksempel holde en rekke ekspropriasjonsskjønn, blant annet med hjemmel i oreigningslova. I tillegg kan jordskifteretten holde skjønn for å fastslå skadeomfang etter ekomloven, friluftsløven, reindriftsloven og beiteloven, løsningssum ved bruk av forkjøpsrett etter borettslagsloven, fastslå kostnader og refusjon knyttet til privat vann- og avløpsanlegg etter plan- og bygningsloven, og skjønn for fordeling av fellesutgifter etter vannressursloven. Jordskifteretten kan også holde avtaleskjønn hvor partene har avtalt at skjønnet holdes av jordskifteretten. Jordskifteretten holder skjønnet som egen sak, eller i forbindelse med en sak for jordskifteretten.

Oreigningslova § 2 inneholder 55 hjemler for ekspropriasjon til svært ulike formål. Etter 19 av disse hjemlene skal jordskifteretten holde skjønnet, jf. oreigningslova § 17. I tillegg inneholder oreigningslova § 17 to hjemler der myndigheten er delt mellom tingretten og jordskifteretten. Ved disse to hjemlene holder tingretten skjønn ved større ekspropriasjonsgrep, mens jordskifteretten holder skjønnet ved mindre inn-grep.

Høyesterett har så langt ikke behandlet saker hvor jordskiftelagdommerens deltakelse har kommet på spissen når skjønnet er holdt av jordskifteretten. Det er etter dette uklart om avgrensningen i HR-2020-959-A, som gjaldt skjønn fra tingretten, også kan tillegges vekt ved overprøving av slike skjønn.

2.1.5 Om førstelagmannens beslutning

Som følge av Høyesteretts praksis, se omtale i punkt 2.1.3 og 2.1.4, må førstelagmannen, hvis jordskiftelagdommeren skal delta ved lagmannsrettens behandling av anke eller krav om overskjønn fra tingretten, foreta en konkret vurdering og begrunne at vilkårene i domstoloven § 12 annet ledd annet punktum er oppfylt. Utgangspunktet for vurderingen er hva som er det reelle tvistetemaet i saken.

I saker behandlet av jordskifteretten i første instans er det ikke nedfelt tilsvarende vilkår for førstelagmannens avgjørelse av dommersammen-setningen, verken ved anke eller overskjønn. Det går fram av domstoloven § 12 annet ledd tredje punktum at førstelagmannens beslutning etter første og annet punktum om jordskiftelagdommerens deltakelse, ikke kan ankes. Det går videre fram av jordskiftelova § 8-7 femte ledd at heller ikke førstelagmannens beslutning etter denne bestemmelsen kan ankes.

2.2 Jordskiftelagdommere og juridiske dommers formelle og reelle kompetanse

---

2.2.1 Utgangspunktet

Jordskiftelagdommere utnevnes på samme måte som juridiske dommere i lagmannsretten, jf. domstoloven §§ 54 og 55, selv om den formelle kompetansen er annerledes.

Kravene til jordskiftelagdommerens formelle kompetanse følger av jordskiftelova § 2-4, jf. domstoloven § 54 annet ledd annet punktum. Det er fastsatt at jordskiftelagdommere, jordskiftedommere og jordskiftedommerfullmektiger må ha en jordskiftedefaglig utdanning på mastergradsnivå med en fagkrets fastsatt av departementet. Domstoladministrasjonen er gitt myndighet til å fastsette nærmere kompetansekrav. Domstoladministrasjonen fastsatte den 27. mai 2014 retningslinjer for kompetansekrav til jordskiftedommere. Retningslinjene får også anvendelse når det skal tilsettes en jordskiftelagdommer i lagmannsrettene. Formålet med retningslinjene er å sikre at kandidater med master i eiendomsfag har en generell kjernekompetanse, kunnskaper og ferdigheter til å kunne kvalifisere seg til å bli jordskiftedommer, uavhengig av utdanningssted og utdanningsløp. I kjernekompetansen for jordskiftedommere inngår blant annet fagene eiendomsfag, juridiske fag, geomatikk og økonomi- og planfag.

Innstillingsrådets praksisnotat gir en beskrivelse av hvilke karakterkrav og krav til yrkeserfaring som gjelder ved tilsetting av dommere, herunder jordskiftelagdommere.

2.2.2 Utdanningen

Domstoladministrasjonens retningslinjer for kompetansekrav til jordskiftedommere, som er omtalt i punkt 2.2.1, var en videreføring og spesifisering av de kompetansekravene som var fastsatt i tilknytning til den tidligere jordskifteloven av 1979. Retningslinjene skal sørge for at kandidatene har en generell kjernekompetanse som gjør at kandidaten vil kunne bli jordskiftedommer. Retningslinjene tar utgangspunkt i at kravet til utdanning i jordskiftelova § 2-4 er en mastergrad. Studieløpet kan enten bygge på en femårs integrert master eller et tre pluss to års løp med bachelor og master.

Retningslinjene forutsetter at mastergraden bygger på minst 300 studiepoeng hvor minst 180 studiepoeng skal være innenfor nærmere defi-

nerter faggrupper. Minstekravene kan beskrives som følger: 75 studiepoeng er knyttet til blant annet jordskiftelova, utviklingstrekk i norsk eiendomshistorie, eiendomsdannelse, ulike lover om overføring av fast eiendom og rettsvernproblematikk, eiendomsregistrering, verdsetting av fast eiendom, ekspropriasjon og grunnverv. 55 studiepoeng gjelder juridisk metode, norsk rettsystem og tolkingslære. Til denne delen hører sivilprosess, jordskifteprosess, skjønnsprosess og kunnskap om forvaltningens myndighetsutøvelse. Det kreves også kunnskap om miljørett, plan- og bygningsloven, forurensingsloven, naturmangfoldloven, kulturminneloven, energiloven, jordlova, fri-luftsloven, matrikkellova, tinglysingsloven, hevd, eiendomsgrenser, servitutter, tomtefeste, granne-lova, gjerdehold og beitelov, sameie, eierrådighet og samfunnskontroll mv. 20 studiepoeng gjelder geomatikk, som er et samlebegrep for fag som handler om koordinatfestet informasjon. 30 studiepoeng er knyttet til økonomi og planfag. Innen denne delen er plansystemet etter plan- og byg-ningsloven sentralt. Denne faggruppen omfatter også byggesaksreglene, samfunnsøkonomi og bedriftsøkonomi.

I studieplanene ved høyskole og universitet kan antallet studiepoeng knyttet til juridiske fag overstige minimumskravene som er satt i ret-ningslinjene. Studieplanene forutsetter videre at det skrives masteroppgave.

En juridisk dommer må ha avlagt embetseksa-men eller master i rettsvitenskap. Det nærmere innholdet i studiet kan illustreres med utgangs-punkt i studieplanen for rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo. Masterstudiet der innebærer et krav om 300 studiepoeng basert på studier i 5 år. I utdanningen inngår 190 studiepoeng med obligatoriske emner. Obligatoriske emner fra rettsvitenskapsstudiet som det kan se ut til at ikke er tatt inn i jordskifteutdanningen er statsfor-fatningsrett, EØS-rett, folkerett, menneskerettig-heter, obligasjonsrett, selskapsrett, dynamisk for-muerett, strafferett og straffeprosess.

2.2.3 Krav til dommere

Innstillingsrådets praksisnotat gjelder blant annet utnevning av dommere i tingretten, jordskifte-retten og lagmannsretten. Praksisnotatet legger til grunn at dommerne i de alminnelige dom-stolene skal fungere som generalister, dvs. at de som utgangspunkt ikke er spesialisert innen enkelte sakstyper eller rettsområder. Dette er annerledes for jordskiftedommere. De må ha spe-sialkompetanse innen eiendomsfaglige, juridiske

og jordskiftefaglige problemstillinger. De må dessuten ha evne til å være forhandlings- og løs-ningsorientert og ha gode kunnskaper i sivil-prosess, skjønnsprosess og jordskifteprosess. I notatet har innstillingsrådet vist til at det største fagmiljøet innen jordskiftet faget finnes i jord-skiftedomstolene selv, og at den best tilpassede praksisen opparbeides der.

2.3 Domstoladministrasjonens rapport av 6. november 2020

Justis- og beredskapsdepartementet og Land-bruks- og matdepartementet mottok 11. januar 2021 et forslag fra Domstoladministrasjonen om å endre jordskiftelova, domstolloven og skjønns-prosessloven. Til grunn for forslaget lå Domstol-administrasjonens rapport *Jordskiftelagdommerens kompetanse* av 6. november 2020. Domstoladmin-istrasjonen foreslo at reglene om lagmanns-rettens sammensetning ved behandling av anke over avgjørelser avgjort av jordskifteretten samles i jordskiftelova § 8-7. Forslaget var videre at dom-stolloven § 12 annet ledd endres slik at jordskifte-lagdommeren kan delta ved behandling av anke over avgjørelser fra tingretten forutsatt at anken gjelder fast eiendom og at skjønnsprosessloven § 34 tilføyes et nytt annet punktum slik at jordskiftelagdommerens rolle ved overskjønn reguleres fullt ut i bestemmelsen.

2.4 Domstolkommisjonen, NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt

Domstolkommisjonen overleverte 30. september 2020 sin delrapport II, NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt*. Kommisjonen har i rapporten blant annet vurdert domstolenes funksjon og rolle, og har i den forbindelse også vurdert domstolenes oppgaver, blant annet i lagmannsrettene og jord-skifterettene.

Kommisjonens tilråding var at lagmanns-rettenes funksjon bør begrenses til overprøving av avgjørelser i første instans. Kommisjonen la til grunn at det burde legges til rette for større grad av moderat spesialisering, og foreslo at særskilt kompetanse og erfaring bør inngå som kriterier ved saksfordelingen. Kommisjonen anbefalte en ordning der retten kan settes med minst en spesialistdommer og to generalistdommere, og viste til at en slik løsning både ivaretar hensynet til at dommere i lagmannsretten bør være genera-lister, og til at spesialistdommere kan være bedre

egnet til å kontrollere førsteinstansens avgjørelse. Kommisjonen uttalte følgende om dette på side 302:

«Det vil bidra til å sikre rettens kompetanse på feltet, uten at de organisatoriske utfordringene behøver å bli større enn i tingrettene. Ved at retten settes med både generalister og spesialister, kan fagdommerne oppfylle ulike funksjoner ved overprøvingen av tingrettens avgjørelse.»

Kommisjonen anbefalte at visse sakfelt burde underlegges en spesialisert behandling i førsteinstans, og ga uttrykk for at de samme sakfeltene egnet seg for slik behandling i lagmannsretten. Kommisjonen anbefalte i den forbindelse at ankesaker som berører samiske interesser i størst mulig grad fordeles blant dommere som har kunnskap om samisk språk, rettstradisjoner, kultur og samfunnsliv.

Kommisjonen anbefalte at tingrettene og jordskifterettene i framtiden burde samarbeide, og flertallet i kommisjonen foreslo at det burde skje ved at domstolene blir samlokalisert så langt det er mulig. I et noe lengre perspektiv foreslo kommisjonen at det bør utredes grundigere om det er grunnlag for å slå sammen tingrettene og jordskifterettene. Kommisjonen uttalte i den forbindelse på side 345:

«I enkelte spørsmål har jordskifterettene og tingrettene i dag parallell kompetanse. Selv om dette utgjør en relativt liten andel saker, viser kommisjonens analyser av tingrettene at det største rettsområdet blant de alminnelige tvistesakene er eiendomsrett. Eiendomsrett utgjør om lag en fjerdedel av alle de alminnelige tvistesakene som bringes inn for domstolene, se kapittel 6. Det tilsier at det er et betydelig rom for samarbeid mellom jordskifte og tingrett, ikke bare knyttet til administrative og prosessuelle spørsmål, men også til materiell juss.»

Kommisjonen foreslo også tiltak for å styrke jordskifterettens stilling som domstoler. Kommisjonen innhentet i den forbindelse to rapporter. Rapporten *Jordskifterettens saksbehandlingsregler – forslag til forenkling og økt fokus på effektivitet* var utarbeidet av jordskifterettsleder Øystein Bjerva. Formålet med rapporten var å utrede mer effektive saksbehandlingsregler. Rapporten *Oppgaver inn i og ut av jordskifteretten* var utarbeidet av jordskiftelagdommer Magne Reiten. Den gjaldt

endringer i jordskifterettens oppgaver. I oppgaverapporten er det foreslått at jordskifterettene bør ha eksklusiv kompetanse til å avgjøre alle spørsmål om fysiske eiendoms- eller bruksrettsgrenser. Videre bør jordskifterettens kompetanse til å holde rettsutgreiing utvides, og jordskifteretten bør, slik det er foreslått i NOU 2018: 11 *Ny fjellov*, kunne avgjøre flere spørsmål i tilknytning til statsallmenningene. Det bør videre legges opp til en oppfølging av Landbruks- og matdepartementets rapport 23. mars 2016 *Jordskifterettens kompetanse knyttet til interne forhold i reindriften*. Det vil gi reindriftnæringen de samme virkemidlene i jordskiftelova som andre bruksrettsnavere. I saker som gjelder skjønn, bør jordskifteretten tillegges flere oppgaver. Hvilke oppgaver dette gjelder er avhengig av hvordan virksomheten organiseres. Det gjelder blant annet offentlige ekspropriasjonsskjønn og skjønn etter tomtefesteloven. Kommisjonen tilrådet i store trekk forslagene til endringer, og påpekte i tilknytning til omtalen av skjønnsaker at den nærmere organiseringen av oppgavene bør ses i sammenheng med både struktur- og sammenslåingsspørsmålet.

2.5 Departementets høringsnotat av 13. mai 2022

2.5.1 Innholdet i høringsnotatet

Med bakgrunn i henvendelsen fra Domstoladministrasjonen utarbeidet Landbruks- og matdepartementet et høringsnotat med forslag til endringer. I høringsnotatet la departementet til grunn at det var behov for å gjøre endringer. Domstoladministrasjonens rapport ble vedlagt departementets høringsnotat.

Departementet foreslo i tråd med forslaget fra Domstoladministrasjonen en endring i jordskiftelova. Forslaget innebar at også reglene om anke over dom, kjennelse og beslutning i jordskifteretten skulle gå fram av jordskiftelova.

Videre foreslo departementet å endre domstolloven § 12 annet ledd slik at jordskiftelagdommeren kan delta ved behandling av anke over avgjørelser fra tingretten hvis anken har sammenheng med fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø. Departementet framhevet i den forbindelse at det bør være den saklige avgrensingen i loven som bør være utgangspunktet for om jordskiftelagdommeren kan delta, og i mindre grad hva som er det reelle tviste- punktet i saken.

Departementet foreslo ut over dette å endre skjønnsprosessloven § 34. Departementets for-

**Boks 2.3 Høringsnotatet
– forslag til hvilke skjønn
jordskiftelagdommeren skulle
kunne lede**

I Domstoladministrasjonens rapport var forslaget at jordskiftelagdommeren skulle kunne ha en rolle i alle overskjønn med unntak av skjønn etter: aksjeloven og allmennaksjeloven, petroleumsloven og havbunnsmineralloven.

Etter departementets forslag skulle jordskiftelagdommeren kunne styre og delta i overskjønn som ble holdt etter aksjeloven og allmennaksjeloven. Departementet foreslo videre at jordskiftelagdommeren skulle kunne ha en rolle i alle overskjønn med unntak av overskjønn med grunnlag i beredskapslovgivningen (lov 16. desember 2011 nr. 65 om næringsberedskap, lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret og lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap), sjøloven eller lov om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar. Forslaget i Domstoladministrasjonens rapport inneholdt ikke unntak for disse overskjønnene.

slag på dette punktet var med noen få unntak i tråd med forslaget i Domstoladministrasjonens rapport, se figur 5.1. Samlet innebar departementets forslag som gjaldt skjønn noen flere unntak fra hovedregelen om jordskiftelagdommerens kompetanse enn forslaget i Domstoladministrasjonens rapport.

2.5.2 Høringsinstanser

Landbruks- og matdepartementet sendte den 13. mai 2022 på høring et forslag til endringer i jordskiftelova, domstoloven og skjønnsprosessloven. Høringsfristen var 25. august 2022. Høringsdokumentene ble også publisert elektronisk på regjeringen.no.

Høringsinstansene ble bedt om å vurdere om det var behov for å forelegge høringsnotatet for eventuelle underliggende instanser som ikke var oppført på høringslisten. Det ble også presisert at høringen er åpen, og at alle kunne sende innspill.

Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Jordskifterettene

Domstoladministrasjonen
Landbruksdirektoratet
Miljødirektoratet
Norges vassdrag- og energidirektorat
Oljedirektoratet
Sivilombudet
Statens kartverk
Statsforvalterne
Vegdirektoratet, Statens vegvesen

Advokatforeningen
Akademikerne
Den norske Dommerforening
Juristforbundet
Jussbuss
Kommunesektorens organisasjon KS
Norges Bondelag
Norges Eiendomsmeglerforbund
Norges Jordskifte kandidatforening
Norges skogeierforbund
NORSKOG
Norsk Almenningsforbund
Norsk Bonde- og Småbrukarlag
Opplysningsvesenets fond
Tekna

Norges Miljø- og biovitenskapelige universitet
Universitetet i Bergen
Universitetet i Oslo
Universitetet i Tromsø

2.5.3 Høringsvar

Totalt har departementet mottatt 19 høringsuttalelser. Departementet har mottatt realitetsmerknader til høringsnotatet fra følgende 16 instanser:

Nærings- og fiskeridepartementet

Høyesterett
Agder lagmannsrett
Eidsivating lagmannsrett
Frostating lagmannsrett
Gulating lagmannsrett
Hålogaland lagmannsrett
Møre og Romsdal jordskifterett

Felles uttalelse fra Agder jordskifterett, Telemark
jordskifterett og Vestfold jordskifterett
Vestre Viken jordskifterett

Domstoladministrasjonen
Advokatforeningen
Bane NOR
Den norske dommerforening
Norges Bondelag

Tekna

Følgende høringsinstanser har gitt uttrykk fra at
de ikke har merknader:

Forsvarsdepartementet
Klima- og miljødepartementet
Samferdselsdepartementet

3 Forholdet til reindriften

I forbindelse med utarbeidelsen av gjeldende jordskiftelov ble det gjennomført konsultasjoner med Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL). Under konsultasjonene ble det enighet om at det skulle settes i gang en samlet prosess for å vurdere spørsmål om hjemmel for rettsutgreiing og bruksordning internt i reindriften og spørsmålet om hvordan man sikrer kunnskap og kompetanse i jordskiftedomstolene når det gjelder samisk kultur, rettsforståelse og sedvane. Se side 38 i Prop. 101 L (2012–2013).

En arbeidsgruppe opprettet i regi av Landbruks- og matdepartementet med representasjon fra Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund utarbeidet i mars 2016 rapporten *Jordskifterettens kompetanse knyttet til interne forhold i reindriften – Forslag til endringer i reindriftsloven og jordskifteloven*. Arbeidsgruppen foreslo at reindriftsloven og jordskiftelova skulle endres slik at jordskifteretten kan gjennomføre både rettsfastsettende og rettsendrende saker internt i reindriften. I tillegg foreslo arbeidsgruppen en mer effektiv bruk av reindriftslovens meklingsbestemmelse. I rapporten ble det lagt vekt på at økt kompetanse i jordskifteretten om samisk sedvane, kultur og rettsforståelse er en forutsetning for å lykkes med forslagene, og rapporten inneholder forslag til flere tiltak for å øke kompetansen i jordskifterettene. Med bakgrunn i særlige problemstillinger knyttet til uavklarte rettighetsforhold på vinterbeitene i deler av Finnmark, valgte arbeidsgruppen å behandle denne problemstillingen særskilt.

Sametinget og Norske Reindriftssamers Landsforbund har over tid kommet med flere anmodninger om at regjeringen må foreta en helhetlig gjennomgang av reindriftsloven. På denne bakgrunn oppnevnte Sametinget og Norske Reindriftsamers Landsforbund sitt eget «reindriftslovutvalg» for å utrede behovet for lovendringer. Utvalgets *Forslag til endret reindriftslov* ble lagt fram i 2022, og vil etter planen bli behandlet i Sametinget i løpet av våren 2023, og i Norske Reindriftssamers Landsforbund på landsmøte i juni 2023. Utvalgets forslag bygger på forslagene fra Landbruks- og matdepartementets arbeidsgruppe fra 2016. Utvalget legger vekt på at lovreglene er egnet til å møte de behov på reindriftsområdet som er synliggjort i tidligere utredninger og forslag. Utvalget foreslår at jordskifteretten tilføres spesialkompetanse innen reindrift og same- og reindriftsrett, blant annet gjennom bruk av kompetente meddommerutvalg. Utvalget foreslår videre at jordskifteretten i slike tilfeller skal settes som reindriftsdomstol. Domstolen er i hovedsak tiltenkt oppgaver som rettsutgreiing og grensefastsetting, regler for sambruk (bruksordning) og felles tiltak, fastsetting av reintall, samt skjønn og enkelte andre avgjørelser.

Regjeringen har i Hurdalsplattformen lagt til grunn at det skal gjennomføres en helhetlig revisjon av reindriftsloven av 2007. Departementet har startet dette lovarbeidet. Arbeidsgruppens rapport fra 2016 og forslagene fra Sametinget og Norske Reindriftssamers Landsforbunds lovutvalg vil inngå som bidrag i revisjonsarbeidet.

4 Statistikk, 2016–2022, deltakelse i lagmannsretten

4.1 Anke fra jordskifteretten

Domstoladministrasjonens rapport om jordskiftelagdommerens kompetanse viser at lagmannsretten i perioden fra 2016 til 2019 årlig behandlet ca. 30 ankesaker fra jordskifterettene som enten gjaldt en jordskifteavgjørelse, eller hvor en jordskifteavgjørelse ble behandlet sammen med en annen avgjørelse fra jordskifterettene. Domstoladministrasjonen har videre opplyst at lagmannsretten mottok 26 slike ankesaker i 2021, og 35 i 2022.

Domstoladministrasjonen har opplyst at jordskiftelagdommeren i perioden 2016 til 2022 var saksforberedende dommer i 237 ankesaker fra jordskifterett. Ankesakene gjaldt dom, kjennelse eller beslutning. Det er ca. 34 saker årlig. Jordskiftelagdommeren deltok som en av lagmannsrettens tre dommere i 251 saker i den samme perioden, dvs. 36 saker årlig.

Tallene for jordskiftelagdommerens rolle i de ulike sakene har vært nokså stabile i den tiden statistikken gjelder for.

4.2 Anke og overskjønn fra tingretten

Domstoladministrasjonens rapport om jordskiftelagdommerens kompetanse viser at jordskiftelag-

dommeren i perioden fra 2016 til 2019 deltok ved behandlingen av 87 saker i lagmannsrettene som gjaldt anke over dom, kjennelse eller overskjønn og hvor saken var avgjort av tingretten. Det ble behandlet forholdsvis få slike saker de to første årene, men i overkant av 30 saker årlig i 2018 og 2019. Oversikten skiller ikke mellom anke og overskjønn.

Domstoladministrasjonen har videre opplyst at jordskiftelagdommeren i 2020 deltok i 17 saker, i 2021 i 19 saker, og i 2022 i 24 saker. I gjennomsnitt deltok jordskiftelagdommeren i 20 saker årlig i perioden 2020 til 2022.

Til sammenligning avsa lagmannsretten i 2019 1.925 dommer i sivile saker. Lagmannsretten avsa i 2020 dom i 1.755 sivile saker, i 2021 i 1.978 sivile saker, og i første halvdel av 2022 dom i 968 sivile saker.

Tallene viser at jordskiftelagdommeren deltok ved avgjørelsen av en svært liten andel av lagmannsrettens dommer i sivile saker. Videre viser tallene at jordskiftelagdommeren deltok ved omtrent 30 pst. færre saker som gjaldt anke og overskjønn fra tingretten i perioden fra 2020 til 2022 sammenlignet med perioden fra 2016 til 2019. Reduksjonen i deltakelsen er sammenfallende med Høyesteretts avgjørelser som er beskrevet i punkt 2.1.3 og 2.1.4.

5 Høringsinstansenes syn

5.1 Oversikt

Høringsinstansene som har uttalt seg om forslagene i høringsnotatet er i hovedsak positive til alle forslagene. Alle de berørte lagmannsrettene har uttalt seg, og støtter forslagene. *Borgarting lagmannsrett*, som ikke behandler saker fra jordskifterettene og derfor heller ikke har noen jordskiftelagdommer, har i eget brev til departementet vist til at lagmannsretten avstår fra å uttale seg. De jordskifterettene som har uttalt seg, støtter forslagene. Det samme gjelder *Nærings- og fiskeridepartementet*, *Bane NOR*, *Den norske dommerforening*, *Norges Bondelag* og *Tekna*. Det er blant annet vist til at forslagene vil føre til mindre prosess, og at det er positivt at det kan føre til bedre utnyttelse av lagmannsrettens ressurser.

Høringsinstansene som har uttalt at de er positive til forslagene har følgende mer generelle kommentarer:

Agder lagmannsrett opplyser at domstolen i halvannet år har vært uten fast jordskiftelagdommer. Behovet for jordskiftelagdommer har i denne perioden blitt dekket gjennom konstitusjon av jordskiftelagdommere fra de øvrige lagmannsrettene. Som en følge av dette har alle jordskiftelagdommerne i de øvrige lagmannsrettene deltatt i en eller flere saker i *Agder lagmannsrett*. Førstelagmannen opplyser at han selv har deltatt som dommer i lagmannsretten i flere avgjørelser ledet av de konstituerte jordskiftelagdommerne. *Agder lagmannsretts* erfaringer har vært svært positive. Erfaringene knytter seg blant annet til ankesaker fra tingretten hvor jordskiftelagdommeren har ledet saken og skrevet dom. Lagmannsretten uttaler videre:

«Vi har derfor et svært godt grunnlag for å vurdere jordskiftelagdommernes kvalifikasjoner i praksis og kan konstatere at dette er høyst kompetente dommere som har vist seg å være en verdifull ressurs og en viktig tilvekst til dommerkollegiet i lagmannsretten. Jeg tror ikke Høyesterett helt har forstått dette. Begrunnelsene i avgjørelsene fra 2019 synes å reflektere

en noe motvillig holdning til reformen som vi beklager.»

I uttalelsen konkluderer *Agder lagmannsrett* videre slik:

«Høyesteretts krav om konkret vurdering av hva som er det reelle tvistetemaet i saken har gitt opphav til betydelig usikkerhet i praksis om i hvilke saker jordskiftelagdommeren kan delta og i hvilken grad Høyesterett i praksis vil overprøve førstelagmannens vurdering. Adgangen til å sette retten med jordskiftelagdommer som én av lagmannsrettens tre dommere i ankesaker fra tingretten og i overskjønn er blitt for snever. Det fører til at lagmannsrettene ikke i tilstrekkelig grad får utnyttet den verdifulle og nødvendige faglige ressursen jordskiftelagdommerne utgjør i saker som gjelder fast eiendom.

Vi er enige med departementet i at det derfor er behov for en utvidelse av jordskiftelagdommerens kompetanse i forhold til det som følger av Høyesteretts forståelse av § 12 annet ledd annet punktum.»

Norges Bondelag viser til at organisasjonen gjennom sine medlemmer og deres prosessfullmektiger, og gjennom egen involvering, blir direkte kjent med mange av rettstvistene som dreier seg om fast eiendom. De mener at ankeordningen slik den ble vedtatt i 2013 med ett ankeløp er en stor vinning. *Norges Bondelag* mener videre at jordskiftelagdommernes særlige kompetanse har kommet lagmannsretten til nytte også utenfor de sakene som tidligere ble behandlet i jordskifteoverretten. *Norges Bondelag* tilføyer:

«I enkeltsaker vil det alltid kunne være ulike opplevelser av om førstelagmannen har truffet godt i valget mellom å tildele en sak til en jordskiftelagdommer eller en annen lagdommer, kanskje særlig i overskjønnssaker med bare én juridisk dommer. Førstelagmannens skjønnsutøvelse kan imidlertid vanskelig forbedres av kompetanseskranker i loven.»

Høyesterett og *Advokatforeningen* er de to høringsinstansene som har uttalt seg negativt til helheten i forslagene som gjelder jordskiftelagdommerens deltakelse i saker som er behandlet av tingretten i første instans. Deres innvendinger gjengis i punkt 5.4 og 5.5. Advokatforeningen anfører blant annet i sin uttalelse at departementet ikke har gjort en grundig nok jobb. Dette begrunnes med at høringsnotatet i for stor grad bygger på rapporten fra Domstoladministrasjonen, blant annet gjelder dette omtalen av jordskiftelagdommernes kompetanse.

5.2 Behovet for endringer

Alle lagmannsrettene som har uttalt seg om forslaget, er enige i at det er et behov for lovendring.

Agder lagmannsrett, *Eidsivating lagmannsrett* og *Gulating lagmannsrett* gir uttrykk for at endringsbehovet er en følge av Høyesteretts praksis. Eidsivating lagmannsrett uttaler at gjeldende rett etter Høyesteretts praksis har skapt usikkerhet for lagmannsretten om hvilke saker som kan settes med jordskiftelagdommer i saker som kommer fra tingretten. Også *Gulating lagmannsrett* viser til at gjeldende rett basert på Høyesteretts praksis har ført til at det er uklart hvilke anker og overskjønn jordskiftelagdommeren kan behandle, og uttaler at det er «behov for lovendringar som klårgjer rettsstoda.» *Agder lagmannsrett* uttaler tilsvarende om det samme temaet:

«Behovet for lovendring har oppstått fordi Høyesterett i avgjørelsene fra 2019 har tolket kriteriet «bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom» innskrenkende ved å sette begrensninger for førstelagmannens skjønsmessige kompetanse etter § 12 annet ledd tredje punktum. Det skal foretas en konkret vurdering hvor det avgjørende er «hva som er det reelle tvistetemaet i saken», jf. HR-2019-2395-A avsnitt 38 (reintall) med henvisning til uttalelser i to tidligere avgjørelser av ankeutvalget.

Høyesteretts krav om konkret vurdering av hva som er det reelle tvistetemaet i saken har gitt opphav til betydelig usikkerhet i praksis om i hvilke saker jordskiftelagdommeren kan delta og i hvilken grad Høyesterett i praksis vil overprøve førstelagmannens vurdering. Adgangen til å sette retten med jordskiftelagdommer som én av lagmannsrettens tre dommere i ankesaker fra tingretten og i overskjønn

er blitt for snever. Det fører til at lagmannsrettene ikke i tilstrekkelig grad får utnyttet den verdifulle og nødvendige faglige ressursen jordskiftelagdommerne utgjør i saker som gjelder fast eiendom.»

Frostating lagmannsrett og *Hålogaland lagmannsrett* slutter seg til synspunktet om at det er behov for endringer i lovene. *Frostating lagmannsrett* viser i den forbindelse til at et vilkår om at det må være parallell kompetanse mellom tingrett og jordskifterett gir en for snever ramme for jordskiftelagdommerens deltakelse.

Domstoladministrasjonen gir uttrykk for at det er behov for en nærmere gjennomgang av jordskifterettens oppgaver og kompetanse slik dette spørsmålet er tatt opp i Domstolkommisjonens delutredning II, NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt*. En gjennomgang kan bidra til et enklere regelverk også når det gjelder forholdet mellom rettsinstansene. I påvente av denne gjennomgangen gir *Domstoladministrasjonen* uttrykk for at det er behov for å endre gjeldende regler om jordskiftelagdommernes deltakelse i lagmannsretten.

Den norske dommerforening er enig i at det er nødvendig med en lovendring som avklarer jordskiftelagdommernes kompetanse. Foreningen viser til at gjeldende regler skaper uklarhet, er lite forutsigbare, og medfører unødvendig ressursbruk når det skal avklares om jordskiftelagdommeren kan behandle saken.

5.3 Forslaget om å samle reglene om anke over avgjørelse fra jordskifteretten

Domstoladministrasjonen viser til at forslaget om å flytte domstoloven § 12 andre ledd første punktum til jordskiftelova § 8-7 første ledd er en lovteknisk forenkling som vil gjøre det enklere for brukerne av loven, og det vil harmonere med systemet i skjønnsprosessloven.

Den norske dommerforening støtter forslaget om å samle reglene om anke over avgjørelse fra jordskifteretten i jordskiftelova § 8-7. Foreningen uttaler i den forbindelse at endringen vil gjøre reglene lettere å finne, og at lovteknikken dessuten vil være i samsvar med løsningen i skjønnsprosessloven.

Norges Bondelag støtter forslaget om å samle reglene om anke over avgjørelse fra jordskifteretten i jordskiftelova.

5.4 Forslaget om anke over avgjørelser fra tingretten

Flere høringsinstanser gir uttrykk for generelle synspunkter på forslagene til endringer i domstoloven § 12 annet ledd.

Et forslag i høringsnotatet var at dom, kjennelse og beslutning fra tingretten skulle nevnes uttrykkelig i bestemmelsen. De høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet er positive til forslaget. Dette gjelder blant annet *Domstoladministrasjonen* og *Den norske dommerforening*.

Et annet forslag gjaldt hvordan den saklige avgrensingen av hvilke saker jordskiftelagdommeren kan delta i bør være, se beskrivelse av forslaget i punkt 2.5.1. Høringsinstansene som har uttalt seg er i hovedsak også positive til departementets forslag på dette punkt. Det gjelder blant annet lagmannsrettene, *Den norske dommerforening* og *Norges Bondelag*.

Agder lagmannsrett er blant dem som støtter departementets forslag. Lagmannsretten viser til at gjeldende formulering i loven er god, men at Høyesteretts tolking av bestemmelsen har utløst behov for endring av formuleringen i loven. Forslaget i høringsnotatet byr på færre utfordringer ved tolkingen enn gjeldende regler. Det blir ikke nødvendig å ta stilling til hva som er det reelle tvistetemaet i saken. Selv om kriteriet «har sammenheng med» kan være vagt, er det problematisk å finne en formulering som dekker bedre. Lagmannsretten peker på at det er mulig å endre lovteksten slik at «kan» erstatter «skal», og uttaler:

«I forslaget er «skal» erstattet med «kan». Det er ikke nødvendig at førstelagmannen beslutter at saken skal settes med jordskiftelagdommer. Det er nok at den kan det. Etter vår erfaring er det hensiktsmessig så tidlig som mulig å identifisere de saker som er aktuelle, slik at jordskiftelagdommeren kan inngå i berammelsesprogrammet. Det gir fleksibilitet. Det kan vise seg at det av ulike grunner ikke er hensiktsmessig at jordskiftelagdommeren deltar likevel. Da er det rigid å kreve at førstelagmannen i tilfelle må omgjøre sin beslutning.»

Både *Frostating lagmannsrett* og *Hålogaland lagmannsrett* støtter departementets forslag i høringsnotatet. Disse lagmannsrettene gir videre uttrykk for at jordskiftelagdommeren bør kunne delta i saker som gjelder reindrift. *Hålogaland lagmannsrett* uttaler:

«Fra Hålogaland lagmannsrett vil vi i tillegg fremheve betydningen av å kunne benytte jordskiftelagdommerens kompetanse i saker knyttet til reindriften, også i saker som kommer fra tingrettene. Jordskifteretten har mange oppgaver gjennom reindriftsloven. Jordskifteretten skal blant annet prøve gyldigheten av arbeidsregler fastsatt etter reindriftsloven § 59 og holde skadeskjønn etter reindriftsloven § 70. HR-2018-872-A er et godt eksempel på de kompliserte vurderinger dette krever av jordskifterettene. Jordskifteretten kan foreta rettsutgreiing og grensefastsetting i reinbeiteområdet, jf. jordskiftelova § 4-1 bokstav d og 4-2 bokstav g. I bruksordninger i medhold av jordskiftelova § 3-8, mellom reindriften og husdyrbrukere, har jordskifteretten kompetanse til å begrense øvre reintall, jf. RT-2003-1013. Jordskifteretten er også skjønnsrett etter beiteloven. Jordskiftelagdommeren vil kunne bidra med viktig kunnskap i nærmest enhver sak knyttet til reindriften, og på den måten styrke kvaliteten i lagmannsrettens avgjørelse, selv om saken også reiser juridiske spørsmål.»

Frostating lagmannsrett etterlyser en nærmere omtale av jordskiftelagdommerens rolle i reindriftsaker. Lagmannsretten viser til at flere av de sakene Høyesterett har avgjort som gjelder jordskiftelagdommerens deltakelse har vært saker om reindrift. Det er også nær sammenheng mellom private rettigheter og offentlig regulering innen dette saksfeltet.

Den norske dommerforening støtter departementets forslag i høringsnotatet og viser til at forslaget gir en mer presis beskrivelse av jordskiftelagdommernes kompetanse enn forslaget i Domstoladministrasjonens rapport.

Norges Bondelag støtter forslagene til endringer i domstoloven. *Norges Bondelag* uttaler i tilknytning til dette at forslagene legger opp til en praktisk avgrensing av jordskiftelagdommernes virkeområde og gir regler som antas å bli godt håndterbare både for domstolene og publikum. *Norges Bondelag* uttaler videre:

«Utvidelsen av virkeområdet er en nødvendig, men også positiv følge av dette.»

I samleuttalelsen fra *jordskifterettene* i *Agder, Telemark og Vestfold* foreslås en alternativ ordlyd i domstoloven § 12 annet ledd tredje punktum.

Domstoladministrasjonen støtter forslaget fra *Agder lagmannsrett* om at den nye ordlyden i domstoloven § 12 bør være at førstelagmannen

«kan» bestemme, ikke «skal» bestemme. Domstoladministrasjonen viser ellers til at utgangspunktet for den saklige avgrensningen må være jordskiftelagdommernes kompetanse sammenholdt med hvilke saker som behandles av jordskifteretten. Høringsinstansen opplyser at organisasjonens styre har vært delt i synet på spørsmålet om hvilken løsning som bør velges. Flertallet i styret tilrår at forslaget i Domstoladministrasjonens rapport bør følges. Flertallet legger imidlertid til grunn at uttrykket «fast eiendom» som er foreslått i rapporten er svært vidt, og gir uttrykk for at det bør vurderes om det er mulig å innskrenke det noe. Flertallet mener videre at lovforarbeidene bør utdype nærmere hvilke saks typer jordskiftelagdommeren bør kunne delta i. Gjennomgangen i rapporten bør være retningsgivende i denne sammenhengen, men det bør vurderes presiseringer som følge av Høyesterett og Advokatforeningens hørings svar. Styrets mindretall støtter departementets forslag i høringsnotatet. Mindretallet viser til at begrepet «fast eiendom» som er foreslått i Domstoladministrasjonens rapport er et så vidt begrep at det kan kreve ytterligere rettslige avklaringer. Mindretallet legger til grunn at forslaget i departementets høringsnotat er utformet slik at det ikke blir nødvendig med slike avklaringer. Mindretallet peker på at det er viktig at departementets drøfting i høringsnotatet av hvilke typer anke som vil falle inn under den nye formuleringen også innarbeides i kommentarene til lovbestemmelsen.

Høyesterett forutsetter i sin uttalelse at en eventuell utvidelse av jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten må føre til at endringen tilfører sakstypen en merverdi.

Advokatforeningen støtter ikke departementets forslag til endringer i domstolloven § 12 annet ledd. Advokatforeningen gir uttrykk for at endring i tråd med forslaget vil svekke den juridiske kompetansen i lagmannsretten. Forslaget vil øke risikoen for uriktige avgjørelser, blant annet ved påregnelighetsvurderingen i forbindelse med skjønn. Advokatforeningen mener at departementet ikke har gjort selvstendige vurderinger av forslaget i Domstoladministrasjonens rapport. Foreningen uttaler blant annet i den forbindelse:

«Det problematiseres for eksempel ikke at utvalget legger til grunn at jordskiftelagdommere har «bred erfaring med avtalerett», og at jordskiftelagdommere etter utvalgets syn «bør... ha kompetanse til å delta i saker som gjelder avtaletolkning og spørsmålet om avtaler gyldighet knyttet til fast eiendom. Dette anses ikke

betenkelig ut fra jordskiftelagdommernes utdanning og erfaring». En rekke yrkesgrupper kan sies å ha bred erfaring med avtalerett, for eksempel ingeniører. Det er dessuten slik at mange saker knyttet til fast eiendom, kan reise avtalerettslige spørsmål som nødvendiggjør en streng juridisk kompetanse.»

5.5 Forslaget om overskjønn

Alle høringsinstansene som har uttalt seg, legger til grunn at jordskiftelagdommeren kan ha en rolle ved overskjønn hvor skjønnet er behandlet av jordskifterettene. *Advokatforeningen* uttaler i tilknytning til dette at når jordskiftesporet er valgt, er det naturlig at det følges også for lagmannsretten.

De fleste høringsinstansene støtter forslaget om at jordskiftelagdommeren kan behandle overskjønn også i saker som er behandlet av tingretten i første instans. Det gjelder blant annet *Nærings- og fiskeridepartementet*, *Agder lagmannsrett*, *Frostating lagmannsrett*, *Den norske dommerforening* og *Norges Bondelag*. Agder lagmannsrett mener at jordskiftelagdommerne skal kunne delta i alle overskjønn som ikke er spesielt unntatt, og viser ellers til at jordskifterettene behandler mange skjønn, og at skjønnene kan være omfattende. Lagmannsretten nevner i den forbindelse skjønn i samband med tiltaksjordskifte og vernejordskifte, og uttaler følgende om disse skjønnene:

«Mange store offentlige utbyggingsprosjekter på samferdselssektoren behandles av jordskifteretten hvor muligheten til å benytte jordskiftevirkemidler i forbindelse med en ekspropriasjon gir muligheter til å finne frem til mer hensiktsmessige løsninger enn ved et ordinært ekspropriasjonsskjønn.»

Høyesterett og *Advokatforeningen* er kritiske til at jordskiftelagdommeren skal ha en rolle ved overskjønn fra tingretten, og viser til at hensynet til rettssikkerhet i slike tilfeller taler for at retten settes med en bredere juridisk kompetanse.

Høyesterett gir uttrykk for at selv om det også kan oppstå kompliserte juridiske spørsmål i skjønnssaker som er lagt til jordskifterettene, kan ikke det begrunne en utvidelse av hvilke saker en jordskiftelagdommer skal lede. Høyesterett mener departementets forslag ikke har tatt høyde for at det i en rekke saker er behov for bred juridisk kompetanse. I den forbindelse nevnes skjønn

hvor det er tvist om gyldigheten av et ekspropriasjonsvedtak, skjønn etter tomtfesteloven, aksjeloven og allmennaksjeloven. I tillegg viser Høyesterett til at forslaget om utvidet kompetanse relatert til reindrift ikke i tilstrekkelig grad drøfter betydningen av inngående kunnskap om Grunnloven § 108 og internasjonale forpliktelser på området.

Advokatforeningen legger til grunn at det i mange skjønn er de samme spørsmålene som skal behandles uavhengig av om skjønnet har gått for jordskifteretten eller tingretten. Når skjønnet er behandlet i tingretten av en juridisk dommer, mener imidlertid foreningen at det også i lagmannsretten bør være en juridisk dommer som behandler saken. Advokatforeningen uttaler videre i tilknytning til sitt syn:

«Det gjelder for eksempel spørsmål om partsstatus, prejudisielle spørsmål som gyldigheten av ekspropriasjonsvedtak, materielle spørsmål som innholdet av en leierett, eller tolking av de mer spesielle reglene i vederlagsloven som fradragsbestemmelsen i § 9. Når lagmannsretten settes med tre dommere, vil fagdommerens og jordskiftelagdommernes spesialkompetanse supplere hverandre. Ved behandling av overskjønn der skjønnet har gått for tingretten settes imidlertid lagmannsretten som hovedregel med kun én lagdommer. Da blir ikke behovet for lagdommerens kompetanse ivaretatt. Advokatforeningen mener det vil føre til en svekkelse av overskjønnsordningen.»

Noen høringsinstanser har konsentrert deler av sin uttale om hvilke typer skjønn jordskiftelagdommeren bør kunne lede.

Nærings- og fiskeridepartementet slutter seg til forslaget om at jordskiftelagdommeren kan behandle anke som har sammenheng med fast eiendom ved skjønn etter aksjelovene. Departementet gjør samtidig oppmerksom på at statistikkomtalen i høringsnotatet bør tydeliggjøres. Det bør videre presiseres i forarbeidene til loven at jordskiftelagdommeren ikke kan delta ved overskjønn som gjelder verdifastsettelse av aksjer uten sammenheng med fast eiendom. Departementet foreslår at merknaden skal inneholde følgende tekst:

«Jordskiftelagdommer kan ikke delta i lagmannsretten i saker om verdifastsettelse av aksjer i saker som ikke har sammenheng med fast eiendom.»

Frostating lagmannsrett og *Norges Bondelag* viser til at det er vanskelig å forstå hvorfor skjønn etter sivilbeskyttelsesloven, de øvrige beredskapslovene og helseberedskapsloven skal unntas. De gir uttrykk for at en jordskiftelagdommer må kunne styre og delta i overskjønnet også etter disse lovene, fordi skjønnene gjelder fast eiendom. Norges Bondelag viser til at inngrep etter lovene kan gjelde midlertidig og permanent avståelse av fast eiendom, noe som er kjernen i jordskiftelagdommerens kompetanse.

Etter *Den norske dommerforening*s sitt syn har de seks hjemlene som er foreslått unntatt et noe perifert forhold til de områdene hvor jordskiftelagdommeren har særlig kompetanse. Foreningen er derfor enig i at de holdes utenfor regelen om jordskiftelagdommere.

Norges Bondelag viser ut over dette til at skjønnsprosessloven § 34 gir hjemmel for å sette overskjønnet med tre juridiske dommere, men at det skjer relativt sjelden. Norges Bondelag gir uttrykk for at denne muligheten bør brukes oftere, og uttaler følgende i tilknytning til det:

«I mange skjønnsaker er de rettslige problemstillingene både kompliserte og av stor betydning for skjønnsresultatet. Ikke minst gjelder dette i ekspropriasjonssaker og tomtfestesaker. Det er et paradoks at retten i overskjønn normalt settes med bare én juridisk dommer, mens det ved anke over kjennelser og beslutninger fra tingrettene og jordskifterettene også i skjønnsaker på vanlig måte skal være tre lagdommere. I mange tilfeller vil jordskiftelagdommerens særskilte kompetanse være den beste for å lede et overskjønn. Departementet viser i høringsnotatet på side 27 til et godt eksempel, nemlig innløsningsskjønn etter aksjeloven og allmennaksjeloven. Der selskapets viktigste aktiva f.eks. er landbrukseiendom, vil jordskiftelagdommeren kunne være den foretrukne administrator i overskjønnet.

I komplekse saker kan det også være behov for ulik kompetanse i ulike spørsmål. Etter Norges Bondelags mening kan det være grunn til å sette overskjønn med tre fagdommere oftere, ikke minst for å kunne utnytte jordskiftelagdommernes særskilte kompetanse i flere saker.»

5.6 Om førstelagmannens beslutning

Flere lagmannsretter har vært opptatt av innholdet i og behovet for at førstelagmannen fatter

en beslutning om jordskiftelagdommerens deltakelse. Dette gjelder *Agder lagmannsrett*, *Eidsivating lagmannsrett* og *Frostating lagmannsrett*. Også *Den norske dommerforening* og *Advokatforeningen* har knyttet merknader til dette spørsmålet.

Agder lagmannsrett mener at det ikke er grunn til å føre videre et vilkår om beslutning for at jordskiftelagdommeren skal kunne behandle saker om overprøving av avgjørelser fra jordskifterettene. Slike saker ligger per definisjon innenfor jordskiftelagdommerens kompetanseområde. Lagmannsretten foreslår derfor at dette vilkåret sløyfes. Hvor saken er avgjort av tingretten i første instans er det heller ikke nødvendig med formell begrunnelse i alle tilfeller, men begrunnelse kan etter omstendighetene være nødvendig. Det kan for eksempel være tilfelle hvis adgangen til å sette rett med jordskiftelagdommeren blir bestridt, eller man befinner seg i et grenseområde. Også i tilfeller hvor det ikke gis begrunnelse, bør beslutningen formaliseres på en måte som gir notoritet, for eksempel gjennom datasystemet Louisa. Det bør kreves noe mer enn at oppnevningen går fram av berammingslisten. *Agder lagmannsrett* har ut over dette vist til at domstoloven § 12 annet ledd tredje punktum, om at førstelagmannens avgjørelse ikke kan påankes, har vist seg å være en sannhet med modifikasjoner. Lagmannsretten uttaler om dette:

«Det er mulig man like gjerne kan sløyfe bestemmelsen. Det innebærer at beslutningen bare kan ankes innenfor rammen av begrensningene i tvisteloven § 29-3 tredje ledd. Høyesterett kan da prøve lagmannsrettens, førstelagmannens, generelle lovforståelse med hensyn til sin kompetanse og om avgjørelsen er åpenbart urimelig eller uforsvarlig.»

Eidsivating lagmannsrett og *Frostating lagmannsrett* viser til at det ikke er behov for eller hensiktsmessig å lovfeste at førstelagmannens beslutning skal være skriftlig. Også *Den norske dommerforening* gir uttrykk for at det er tilstrekkelig at tildelingen av saken til jordskiftelagdommeren skjer formløst, tilsvarende tildeling etter domstoloven § 11, eventuelt ved oppføring i berammingslisten. Foreningen viser i den forbindelse til at det i de langt fleste tilfellene vil være uproblematisk å vurdere om saken har tilstrekkelig sammenheng med sakstypene. En begrunnelsesplikt innebærer unødvendig ressursbruk. Den norske dommerforening uttaler videre om dette:

«Lovendringene medfører større forutsigbarhet og mindre uklarehet når det gjelder hvilke

saker som en jordskiftelagdommer kan delta i. Den jordskiftelagdommer som tildeles en sak har også selv et ansvar for å vurdere egen kompetanse. Videre kan også tildeling i strid med kompetansen fremkomme som en innsigelse fra partene eller andre. Ved tvil om kompetanse eller dersom det fremmes innsigelser bør førstelagmannen kunne gi en skriftlig begrunnelse før tildeling finner sted.»

Advokatforeningen mener det er av sentral betydning for de aktørene som bringer saken inn for domstolene at saken behandles forsvarlig. Hvilken kompetanse rettens medlemmer settes med, er et forhold av så stor betydning at førstelagmannens beslutning må kunne ankes.

5.7 Uttalelser om andre spørsmål

Høyesterett og *Domstoladministrasjonen* har i sine uttalelser vist til forslagene om endringer i jordskifterettens oppgaver som er beskrevet i Domstolkommisjonens delutredning II NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt*.

Høyesterett er betenkt på den omfattende utvidelsen av jordskiftelagdommernes kompetanse som lovforslaget legger opp til. Høyesterett viser i den forbindelse til at endringene bør ses i sammenheng med oppfølgingen av Domstolkommisjonens forslag hvor også jordskifterettens oppgaver og kompetanse er behandlet. Høyesterett gir uttrykk for at en kombinasjon av press på saksavvikling i lagmannsrettene, ledig kapasitet hos jordskiftelagdommerne og en vid hjemmel for bruk av jordskiftelagdommere samlet kan medføre risiko for økt bruk av jordskiftelagdommere i alminnelige sivile tvister med innslag av fast eiendom. Høyesterett tilføyer at hensynet til bedre ressursutnyttelse i lagmannsrettene bør ivaretas på andre måter.

Domstoladministrasjonen gir uttrykk for at en oppfølging av rapporten som ble levert til Domstolkommisjonen vil bidra til å styrke jordskifterettene og gi et enklere regelverk med bedre sammenheng i rettssystemet også når det gjelder forholdet mellom rettsinstansene.

Også i samleuttalelsen fra *jordskifterettene i Agder, Telemark og Vestfold* er det vist til at flere oppgaver enn i dag bør legges til jordskifterettene. Det er vist til at dette er aktuelt ved avgjørelse av sak om misbruk av rådgighet etter servituttløven § 17. Videre gjelder det sak etter vassdragsloven § 5 som gir enhver rett til å kreve sin eiendoms grenser i vassdrag fastslått med

bindende virkning og oppmerket. Jordskifte-rettene viser i den forbindelse til at jordskifte- retten, i motsetning til tingrettene, har som opp- gave å måle opp grenser.

Domstoladministrasjonen viser til at for- slagene til opphevelse av § 5-3 bokstav p, § 5-4 annet punktum og § 5-6 annet punktum har sammenheng med at bestemmelsene loven viser til allerede er opphevet. Forslagene er en nødven-

dig opprydding, og Domstoladministrasjonen er enig i departementets forslag.

Den norske dommerforening viser til at for- slagene til endringer i jordskiftelova § 5-3 bokstav p, § 5-4 annet punktum, § 5-6 annet punktum og § 8-7 første ledd er retting av feil og rettinger av ren lovteknisk karakter som fore- ningen ikke har noen merknader til.

6 Departementets vurderinger

6.1 Behovet for endringer

6.1.1 Tydeligere regler og utvidet kompetanse

6.1.1.1 Departementets utgangspunkt

Domstoladministrasjonens rapport, som i januar 2021 ble oversendt Justis- og beredskapsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet, bygger på at det er behov for å endre gjeldende regler. Behovet for endringer ble begrunnet med at Høyesterett i flere avgjørelser har lagt en innskrenkende tolkning til grunn. Tolkningen begrenser muligheten til å sette rett med jordskiftelagdommer ved anke over sak fra tingrett og ved overskjønn. I rapporten er det vist til at avgjørelsene samlet sett har skapt uklarhet om hvilke saker jordskiftelagdommeren kan delta i.

I høringsnotatet la departementet Domstoladministrasjonens rapport til grunn. Departementet ga i tråd med rapporten uttrykk for at det var behov for tydeligere og mer sammenhengende regler. Videre var det behov for å utvide muligheten for at jordskiftelagdommer kan delta ved lagmannsrettens behandling.

Høringsinstansenes syn på behovet for endring er beskrevet i punkt 5.2. Uttalelsene synliggjør at nesten alle høringsinstansene, blant annet Domstoladministrasjonen, slutter seg til vurderingene om at det er behov for endringer. Flere høringsinstanser gir uttrykk for at årsaken til endringsbehovet er Høyesteretts praksis.

Departementet ser det er stor grad av enighet om at det foreligger et endringsbehov. Departementet slutter seg til dette. Etter departementets syn knytter behovet seg til flere forhold, se departementets vurderinger av dette i punkt 6.3 og 6.4. Gjeldende rett bygger på lovens ordlyd og Høyesteretts tolking av den. Det er ikke tvilsomt at Høyesterett har tolket ordlyden i både domstoloven og skjønnsprosessloven innskrenkende. Det har ført til at jordskiftelagdommerne i dag kan delta i færre saker enn i perioden fra 2016 til

2019. I praksis er det dermed usikkerhet om når jordskiftelagdommeren kan delta. Se i den forbindelse omtalen i punkt 4.2 som viser jordskiftelagdommerens deltakelse ved anke og overskjønn fra tingretten. Antallet saker hvor jordskiftelagdommeren deltok ble redusert med omtrent 30 pst. i perioden fra 2020 til 2022 etter Høyesteretts avgjørelser. Usikkerheten har ført til mye ressursbruk for partene og domstolene knyttet til anke over dommersammensetningen. Videre har førstelagmannens beslutning om hvilke saker jordskiftelagdommeren kan delta i, blitt mer ressurskrevende enn tidligere.

6.1.1.2 Nærmere om behovet for tydeligere regler

Domstoloven § 12 annet ledd annet punktum og skjønnsprosessloven § 34 forutsetter at førstelagmannen tar stilling til om jordskiftelagdommerens deltakelse i den konkrete saken er innenfor lovens grenser. Det er uheldig at disse reglene, som fastsetter når jordskiftelagdommeren kan delta i lagmannsrettens behandling av en sak, er uklare. Departementet mener at reglene bør bli tydeligere.

Departementet legger til grunn at det kan ta lang tid før det skjer en hensiktsmessig avklaring gjennom rettspraksis. Hvis jordskiftelagdommeren har deltatt under ankebehandlingen av en sak uten at loven åpner for det, er det en saksbehandlingsfeil som etter tvisteloven § 29-21 annet ledd bokstav b kan få store følger både for partene i saken, og for samfunnet.

Departementet mener at det er behov for å endre lovene slik at uklarhetene enten fjernes, eller reduseres betydelig, sammenlignet med situasjonen i dag. Lovendringer kan styrke rettsikkerheten, og bidra til mer effektiv avvikling av saker for lagmannsretten. Hensynet til et regelverk som legger til rette for at reglene i jordskiftelova, domstoloven og skjønnsprosessloven harmonerer bedre enn i dag, kan også ivaretas gjennom lovendringer.

6.1.1.3 Om behovet for utvidet adgang for jordskiftelagdommeren til å delta i lagmannsrettens behandling

Uttalelsen fra Agder lagmannsrett, som er referert i punkt 5.2, er tydelig på at det er behov for å utvide muligheten til å sette rett med jordskiftelagdommer. Departementet er enig i det. Behovet for utvidelse må ses i lys av at Høyesterett har tolket reglene i domstoloven og skjønnsprosessloven innskrenkende.

Etter departementets syn er det imidlertid ikke behov for å utvide jordskiftelagdommerens rolle ved behandling av enkeltsaker i lagmannsretten nevneverdig i forhold til slik den var tiltenkt ved innføringen av ny jordskiftelov i 2013. Saksfordelingen for perioden 2016 til 2022 er beskrevet i punkt 4.2. Den viser blant annet at jordskiftelagdommerne både før og etter Høyesteretts avgjørelser deltok i rundt 1 pst. av de sivile sakene lagmannsretten behandlet. Den store hovedtyngden av sivile saker som ankes fra tingretten behandles følgelig av lagmannsretten med tre juridiske dommere i dag. Departementet legger til grunn at dette også bør være situasjonen i framtiden. Forslaget om at jordskiftelagdommere bør kunne brukes i flere saker enn tidligere, tar med andre ord ikke sikte på å endre dommersammensetningen generelt i sivile saker for lagmannsretten.

6.1.2 Om dommerkompetanse

Departementet vil presisere at hensynet til rettsikkerhet er et overordnet hensyn innen rettspleien. Det er i den forbindelse klart at den som har en stilling som dommer må være kunnskapsrik, og på alle måter skikket til å utføre oppgaven. Det gjelder alle dommere, og uavhengig av hvilken domstol dommeren er utnevnt for.

Jordskiftelagdommere og juridiske dommers formelle og reelle kompetanse er beskrevet i punkt 2.2. Departementet mener at beskrivelsen synliggjør at begge dommerbakgrunnene hviler på en solid kunnskapsbase, og at utnevningssprosessene er de samme. Beskrivelsen synliggjør videre at jordskiftelagdommeren har sin formelle og reelle kompetanse knyttet til fast eiendom, mens en juridisk dommer kan ha et svakere kunnskaps- og erfaringsgrunnlag innen dette feltet. Den juridiske dommeren har på den annen side normalt en bredere overordnet formell kompetanse knyttet til materiell jus. Etter departementets vurdering viser beskrivelsen at de to dommerbakgrunnene er velegnet til å komple-

mentere hverandre. Brukt riktig, kan dette etter departementets syn styrke rettssikkerheten.

6.1.3 Om organiseringen av domstolene

Departementet vil videre presisere at organiseringen og oppbyggingen av domstolene som sådan er av stor betydning for rettssikkerheten. Hensynet til rettssikkerhet begrunnet blant annet den organisatoriske løsningen som ble innført da gjeldende jordskiftelov ble vedtatt i 2013. Jordskifteoverrettene ble nedlagt, og det ble utnevnt jordskiftelagdommere i alle lagmannsrettene. Formålet med endringen var å sikre at partene unngår å anke til feil rettsinstans, og å bidra til at både jordskiftelagdommerne og de øvrige dommerne i lagmannsrettene kan styrke sin kompetanse gjennom et dømmende felleskap med en bredere kunnskapsbase enn tidligere.

Departementet har merket seg at løsningen i lovendringen fra 2013 samsvarer med de senere anbefalingene fra Domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt*, se departementets omtale av dette i punkt 2.4. Kommisjonen anbefaler der moderat spesialisering i lagmannsretten, og foreslår å bruke en dommersammensetning med en spesialistdommer og to generalistdommere i større omfang enn i dag. Formålet med anbefalingen er å styrke rettssikkerheten, og å gjøre domstolen mer effektiv. Kommisjonen peker videre på at hensynet bak generalistprinsippet tilsier at spesialiserte sakstyper ikke bør utgjøre en for stor andel av porteføljen. Departementet slutter seg til de synspunktene kommisjonen gir uttrykk for.

Høringsuttalelsene fra lagmannsrettene og Norges Bondelag, se omtale i punkt 5.1, gir klare signaler om at den organisatoriske løsningen fra 2013 har vært vellykket. Det samme gjør erfaringene og evalueringene som er omtalt i Domstoladministrasjonens rapport punkt 4. Departementet oppfatter at en reversering av reformen fra 2013 kan gjøre bestemmelsene om jordskiftelagdommerens deltakelse tydelige. En reverse-ring kan også bidra til mer helhetlig sammenheng i reglene. På bakgrunn av de betydelige ulempene endringen skulle løse, og med bakgrunn i de erfaringene som er hentet i perioden fra 2016 til 2022, mener departementet likevel at det ikke er aktuelt å foreslå en reversering. Departementet kan heller ikke se at andre endringer i ankeordningen som sådan kan bidra til å løse de problemene som har oppstått. Departementet har ikke mottatt innspill til slike endringer i høringen.

Domstoladministrasjonen gir i sin høringsuttalelse uttrykk for at det er behov for en nærmere gjennomgang av jordskifterettens oppgaver og kompetanse jf. forslaget i Domstolkommisjonens utredning NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt*. Det er vist til at en slik gjennomgang kan føre til et enklere regelverk med bedre sammenheng i rettssystemet, og at sammenhengen også vil bli bedre mellom rettsinstansene. Departementet ser at forslagene i Domstolkommisjonens utredning kan føre til at noen sakstyper som i dag avgjøres av tingrettene blir overført til jordskifterettene. Departementet kan imidlertid ikke se at det å flytte oppgaver i første instans i seg selv vil føre til at jordskiftelagdommerne verken blir mer eller mindre skikket til å avgjøre de aktuelle sakene i dag eller i framtiden. Som Domstoladministrasjonen selv er inne på, ligger en eventuell endring av porteføljen dessuten langt fram i tid. Den er følgelig ikke egnet til å løse endringsbehovet i dag.

6.2 Anke over avgjørelse fra jordskifteretten

6.2.1 Jordskifterettsavgjørelse og avgjørelser i samband med slik avgjørelse

I punkt 2.1.2.3 og 2.1.2.5 beskrives gjeldende rett hvor anken gjelder en jordskifteavgjørelse som behandles i lagmannsretten alene og hvor flere anker er samlet til felles behandling. Sammensetningen av lagmannsretten med en jordskiftelagdommer og to jordskiftemeddommere er godt forankret, og den er ikke problematisert i rettspraksis. I Domstoladministrasjonens rapport ble det ikke foreslått endringer i jordskiftelova § 8-7 annet ledd. Ingen av høringsinstansene har fremmet forslag om å endre bestemmelsen, og departementet foreslår ikke endringer i gjeldende regler på dette punktet.

6.2.2 Anke over dom, kjennelse og beslutning fra jordskifteretten

I punkt 2.1.2.4 beskrives gjeldende rett ved anke over dom, kjennelse eller beslutning fra jordskifteretten. Verken i Domstoladministrasjonens rapport eller departementets høringsnotat ble det foreslått innholdsmessige endringer for sammensetningen av lagmannsretten ved anke over dom, kjennelse og beslutning ved anke fra jordskifteretten. Departementet foreslo i høringsnotatet at innholdet i domstoloven § 12 annet ledd første

punktum skulle flyttes til jordskiftelova § 8-7 første ledd.

Høringsinstansene har sluttet seg til dette forslaget, se blant annet omtalen i punkt 5.3 som viser at Domstoladministrasjonen, Den norske dommerforening og Norges Bondelag har uttalt seg om dette spørsmålet. Ingen av de øvrige høringsinstansene har motsatt seg løsningen.

Departementet foreslår at domstoloven § 12 annet ledd første punktum flyttes til jordskiftelova § 8-7 første ledd. Det vises til at forslaget kan føre til en lovteknisk forenkling hvor reglene for lagmannsrettens sammensetning ved anke fra jordskifteretten samles i jordskiftelova. Løsningen gjør det enklere for brukerne av jordskiftelova, blant annet for de mange selvprosederende partene i jordskifterettene, å finne fram i loven. Forslaget harmonerer også med systemet i skjønnsprosessloven, der lagmannsrettens sammensetning går fram av særloven.

Agder lagmannsrett har i sin uttalelse til forslaget om endring i domstoloven § 12 annet ledd foreslått at loven bør fastsette at jordskiftelagdommeren «kan» delta, ikke at jordskiftelagdommeren «skal» delta, se omtale i punkt 5.4. Lagmannsretten viser blant annet til at en slik endring gir fleksibilitet, og er hensiktsmessig for berammelsesprogrammet. Departementet foreslår en slik løsning når det gjelder ordlyden i domstoloven § 12, se punkt 6.3.4. Departementet mener at de samme hensynene gjør seg gjeldende når anken kommer fra jordskifteretten, og departementet foreslår derfor like regler i henholdsvis jordskiftelova og domstoloven på dette punktet. Se lovforslaget jordskiftelova § 8-7 første ledd annet punktum hvor «skal» er endret til «kan».

6.3 Anke over avgjørelse fra tingretten

6.3.1 Departementets utgangspunkt

Gjeldende rett ved anke over dom, kjennelse eller beslutning fra tingretten er beskrevet i punkt 2.1.3. Ved anke over en avgjørelse fra tingretten består lagmannsretten av tre fagdommere. Jordskiftelagdommer kan delta i lagmannsretten som en av de tre dommerne ved anke over avgjørelse fra tingretten, hvis saken gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom.

Departementet legger i punkt 6.1 til grunn at reglene som gjelder jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten må bli tydeligere enn i dag. Videre mener departementet at jordskiftelagdommeren har en spesialkompetanse som kan til-

føre lagmannsretten merverdi ved behandlingen av flere saker enn i dag.

I høringsnotatet foreslo departementet å tydeliggjøre at bestemmelsen skal gjelde «ved anke over dom, kjennelse eller beslutning fra tingretten». Videre foreslo departementet å endre gjeldende regel om jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten når anken «gjelder bruks- eller eiendomsrett til fast eiendom». Etter departementets forslag skulle jordskiftelagdommeren kunne delta når anken «har sammenheng med fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø».

Lagmannsrettene som har uttalt seg, støtter forslagene. Dette er utgangspunktet for drøftingen nedenfor.

6.3.2 Dom, kjennelse og beslutning

Departementet foreslo i høringsnotatet at gjeldende ordlyd i domstolloven § 12 annet ledd annet punktum om «andre saker» presiseres til å være anke over «dom, kjennelse eller beslutning» fra tingretten. Ingen av høringsinstansene har motsatt seg forslaget. Domstoladministrasjonen og Den norske dommerforening er blant dem som uttaler seg om forslaget, og støtter det.

Forslaget til endring tydeliggjør hvilke typer avgjørelser fra tingretten jordskiftelagdommeren kan delta i behandlingen av. Videre klargjør forslaget at rettens sammensetning ved overskjønn ikke følger av domstolloven, men av skjønnsprosessloven § 34.

Departementet foreslår denne løsningen, se lovforslaget domstolloven § 12.

6.3.3 Jordskiftelagdommeren som spesialistdommer

Gjeldende ankeordning innebærer at jordskiftelagdommeren er utnevnt som dommer i lagmannsretten på samme måte som de øvrige dommerne. Jordskiftelagdommerens og juridiske dommeres kompetanse er beskrevet i punkt 2.2. Beskrivelsen viser at jordskiftelagdommeren både ut fra sin formelle utdanning og i lys av sin praksis som dommer må karakteriseres som en spesialist i saker som gjelder fast eiendom direkte, og dessuten i mange saker som har sammenheng med fast eiendom. Jordskiftelagdommerens kompetanse illustreres også i uttalelsen fra Agder lagmannsrett, hvor det er vist til at alle dagens jordskiftelagdommere er høyst kompetente dommere som har vist seg å være en verdifull ressurs og en viktig tilvekst til dommer-

kollegiet i lagmannsretten, se omtale av uttalelsen i punkt 5.1.

Departementet har merket seg at Advokatforeningen frarår en løsning hvor jordskiftelagdommeren deltar i ankebehandling over saker fra tingretten, se omtale av foreningens uttalelse i punkt 5.4. Hovedbudskapet i Advokatforeningens uttalelse er at det gir økt risiko for uriktige avgjørelser fordi jordskiftelagdommeren, etter foreningens syn, er mindre skikket enn en juridisk dommer til å delta ved ankebehandlingen. Domstolkommisjonen har i NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt* anbefalt en ordning med økt bruk av minst en spesialistdommer og to generalistdommere i lagmannsretten. Kommisjonen begrunner dette med at ordningen kan være bedre egnet til å kontrollere førsteinstansens avgjørelse i en del tilfeller, se omtale av kommisjonens utredning i punkt 2.4. Departementet er enig med kommisjonen i dette, og vil tilføye at det er den samlede kompetansen i dommerteamet som er det sentrale for kvaliteten i lagmannsrettens avgjørelse.

Løsningen i dag er i tråd med tilrådingene fra Domstolkommisjonen. Ingen av høringsinstansene har gitt uttrykk for at løsningen bør reverseres. Departementet legger det til grunn, og vil samtidig framheve nødvendigheten av at lovgivningen for øvrig også utformes slik at dagens ankeordning kan opprettholdes, se departementets omtale av dette i punkt 6.1.3.

6.3.4 Anken gjelder, eller har sammenheng med

Departementet har i punkt 6.1 vist til at behovet for endringer blant annet er begrunnet i et ønske om at jordskiftelagdommeren skal kunne delta ved lagmannsrettens behandling i flere saker enn i dag. En slik endring kan bidra til at jordskiftelagdommer og de juridiske dommerne sammen kan styrke kvaliteten i den enkelte avgjørelsen. I tillegg kan jordskiftelagdommer og de juridiske dommerne gjennom samarbeid over tid styrke hverandres kompetanse. Endringen kan også sikre bedre sammenheng mellom reglene i jordskiftelova og domstolloven. Den kan dessuten bidra til at arbeidsbyrden i lagmannsretten kan fordeles på en hensiktsmessig måte, herunder slik at jordskiftelagdommerens kompetanse utnyttes bedre enn i dag. Etter departementets vurdering er det derfor ikke tilstrekkelig å gi nytt innhold i gjeldende formulering om fast eiendom.

Etter gjeldende rett, og i forslaget i Domstoladministrasjonens rapport, er ordlyden i domstolloven at saken eller anken «gjelder» fast eien-

doms rettsforhold. Uttrykket «gjelder» er forholdsvis presist. Høyesterett har i tillegg til dette lagt til grunn at uttrykket «gjelder» handler om sakens reelle tvistetema. Det innebærer at dagens regel er egnet til å sortere ut saker der jordskiftelagdommeren har spesialkompetanse. Ettersom gjeldende regel og forslaget i Domstoladministrasjonens rapport er likt på dette punktet, legger departementet til grunn at spørsmålet om hva som er det reelle tvistetemaet vil være avgjørende uavhengig av valget av ordlyd. Reglene må dermed antas å være omtrent like målrettet. Det vil også være tilfelle hvis regelen bygger på ordlyden i departementets forslag i punkt 6.3.6 som er «fast eieendom og rettar over fast eieendom, vassdrag og sjø».

En følge av dagens rettsregel er at vurderingen av hva som er sakens reelle tvistetema må gjennomføres før saken prosederes. Det kan oppstå tilfeller der det reelle tvistetemaet endres underveis i sakens gang. Det kan dermed reises spørsmål ved om løsningen egentlig er egnet til å gi partene større forutberegnelighet. Agder lagmannsrett tar dette opp i sin uttalelse, se punkt 5.2, og viser til at Høyesteretts krav om en konkret vurdering av hva som er det reelle tvistetemaet i saken har ført til usikkerhet om når jordskiftelagdommeren kan delta i lagmannsretten.

En annen ulempe er at en part som er misfornøyd med resultatet av lagmannsrettens avgjørelse kan velge å anke over dommersammensetningen, uten at det er rimelig å tro at en endret sammensetning ville ha endret realitetsavgjørelsen. Se som illustrasjon HR-2019-1382-U og HR-2019-1419-U som er omtalt i punkt 2.1.3. Høyesteretts ankeutvalg ga i de to sakene uttrykk for at lagmannsretten var feil sammensatt, men fant at det ikke var nærliggende at feilen kunne ha hatt betydning for avgjørelsene og forkastet ankene. Løsningen i gjeldende rett er etter dette prosessdrivende. Det er uheldig fordi det er kostbart både for rettsapparatet og for partene.

I tillegg forutsetter gjeldende rett at førstelagmannen må bruke ressurser på å skrive en egen beslutning om sammensetningen av retten hvis jordskiftelagdommeren skal delta. En slik beslutning er unødvendig hvis lagmannsretten settes med tre juridiske dommere, se departementets beskrivelse av regelen i domstoloven § 11 i punkt 6.6.

I høringsnotatet var departementets forslag at anken må ha «sammenheng» med fast eiendoms rettsforhold. Uttrykket gir anvisning på en løsere vurdering enn uttrykket «gjelder». Det åpner for at jordskiftelagdommeren, hvis førstelagmannen

bestemmer det, kan delta i flere saker enn i dag. Departementet har merket seg at høringsinstansene er delt i synet på om det er ønskelig å utvide mulighetene for jordskiftelagdommerens deltakelse, se omtale i punkt 5.4 og 5.5. Lagmannsrettene, de jordskifterettene som har uttalt seg, Norges Bondelag, Bane NOR, Den norske Dommerforening og Tekna tilrår forslaget. Høyesterett og Advokatforeningen frarår forslaget. Domstoladministrasjonens styre er delt slik at flertallet i styret frarår, mens et mindretall tilrår forslaget.

Slik departementet oppfatter uttalelsene fra de høringsinstansene som frarår forslaget, er deres syn begrunnet ut fra hensynet til rettsikkerhet. Departementet er enig i at hensynet til rettsikkerhet gjør seg gjeldende. Etter departementets syn er både juridiske dommere og jordskiftelagdommere godt skikket til å behandle en rekke ankesaker fra både jordskifteretten og tingretten. Hensynet til rettsikkerhet er dermed godt ivaretatt gjennom forslaget. Departementet vil samtidig peke på at det også har betydning for rettsikkerheten at lovens system legger til rette for løsninger som kan bidra til å styrke fagdommernes kompetanse, og utnytte ressursene i lagmannsretten på en hensiktsmessig måte. Denne tilnærmingen kommer blant annet til uttrykk gjennom Domstolkommisjonens avveininger knyttet til mulige framtidige lovbestemte vilkår for sakstildeling i lagmannsretten, se over i punkt 6.1.3. Departementet slutter seg til at hva som samlet gir best rettsikkerhet, må foretas i lys av en slik bred vurdering.

Departementet har merket seg at alle lagmannsrettene som har uttalt seg, dvs. alle unntatt Borgarting lagmannsrett som ikke har noen jordskiftelagdommer, gir uttrykk for at de støtter departementets forslag i høringsnotatet. Departementet tillegger disse uttalelsene stor vekt. Det er i lagmannsrettene utvelgelsen av dommerteamet skjer og lagmannsrettene er etter departementets syn nærmest til å vite hvilke faglige utfordringer eller fordeler som kan oppstå. Lagmannsrettene har videre høstet konkrete erfaringer med ordningen som ble fastsatt i 2013. Også Norges Bondelag og Bane NOR, som representerer brukere av ankeordningen, støtter forslaget. Advokatforeningen er også representant for brukerne, men foreningens uttalelse går først og fremst ut på at en jordskiftelagdommer ikke er like skikket som en juridisk dommer.

Departementet vil tilføye at selv om Høyesterett kom til at retten var feil sammensatt i de sakene som er omtalt i punkt 2.1.3, fant Høyeste-

rett ikke grunn til å oppheve lagmannsrettens avgjørelser. Feilen ble følgelig ikke tillagt avgjørende betydning for resultatet i sakene hvor jordskiftelagdommeren var en av tre dommere.

Departementet legger ikke nevneverdig vekt på uttalelsen fra Domstoladministrasjonen. Bakgrunnen for det er at styret har delt seg i et flertall og et mindretall. Departementets vurdering av uttalelsen må også ses i lys av at det var Domstoladministrasjonen som etterlyste en endring slik at lagmannsretten skulle få anledning til å bruke jordskiftelagdommeren i flere saker. I Domstoladministrasjonens rapport er det i tilknytning til endringsbehovet i domstolloven § 12 annet ledd vist til at

«anvendelsesområdet må være vidt og at førstelagmannens skjønn må tillegges avgjørende vekt. Førstelagmannen har et solid grunnlag for denne avgjørelsen, og det er ikke grunn til å tro at en slik kompetanse vil bli utnyttet eller misbrukt. Selv om en sak faller innenfor det rettsområdet som jordskiftelagdommerne har kompetanse til å delta i, vil førstelagmannen foreta en konkret vurdering av om jordskiftelagdommeren bør være med i den aktuelle saken.»

Departementet foreslår, som i høringsnotatet, at uttrykket «gjelder» erstattes med at anken skal ha «sammenheng» med fast eiendoms rettsforhold. Se lovforslaget § 12 annet ledd første punktum. Forslaget utvider adgangen til å sette rett med jordskiftelagdommer når det er anket over en sak som er behandlet i tingretten. Utvidelsen innebærer at jordskiftelagdommeren i disse sakene vil være en av tre dommere. De to øvrige dommerne vil være juridiske dommere.

Uttrykket ha «sammenheng» er noe videre enn uttrykket «gjelder». Når førstelagmannen beslutter at jordskiftelagdommeren kan delta, vil det ikke lenger være nødvendig å ta stilling til hva som er sakens reelle tvistetema før saken er prosedert. Løsningen reduserer dermed dagens usikkerhet om jordskiftelagdommeren kan delta eller ikke. Se for øvrig departementets vurderinger i punkt 6.6 i tilknytning til saksfordelingen.

Når lovens uttrykk «sammenheng» er noe videre enn uttrykket «gjelder», kan en part som er misfornøyd med sammensetningen av retten i noe mindre grad enn i dag anke over dette spørsmålet. Hensynet til rettssikkerhet tilsier at lovgivningen ikke stimulerer til anke som uansett ikke kan føre fram.

Agder lagmannsrett har i sin høringuttalelse gitt uttrykk for at kriteriet «har sammenheng med» er vagt, men at det er vanskelig å finne en formulering som dekker bedre, se omtale i punkt 5.4. Lagmannsretten har i tilknytning til dette vist til at lovforslaget kan endres fra at jordskiftelagdommeren «skal» delta til at jordskiftelagdommeren «kan» delta. Lagmannsretten viser til at dette er tilstrekkelig, og at det gir fleksibilitet i berammelsesprogrammet. Departementet er enig med lagmannsretten i dette, og foreslår en slik løsning. Se lovforslaget domstolloven § 12 annet ledd første punktum.

6.3.5 Lovbestemte vilkår for jordskiftelagdommerens deltakelse

Bør førstelagmennene stå fritt til å bestemme?

Det må foretas en vurdering av hvilke ankesaker jordskiftelagdommeren bør kunne delta i. Vurderingen kan enten gjøres generelt som lovfestede vilkår, eller ved at førstelagmannen står fritt til å bestemme. I gjeldende lov, og i forslagene som ble sendt på høring, er de to alternativene kombinert.

Et alternativ er at loven fastsetter at førstelagmannen står fritt til å bestemme om jordskiftelagdommeren kan delta uavhengig av hva saken gjelder. Løsningen forutsetter at samfunnet har høy tillit til at førstelagmennene gjør veloverveide vurderinger. I drøftingen av hva som er en «sak som gjelder fast eiendom» i Domstoladministrasjonens rapport er det vist til at førstelagmannen har et solid grunnlag for sin avgjørelse om sammensetningen av lagmannsretten. Det er også vist til at det ikke er grunn til å tro at førstelagmennene vil utnytte eller misbruke sin myndighet. Departementet er enig i dette.

Hensynet til forutberegnelighet for partene taler imidlertid for at det bør fastsettes vilkår i loven som regulerer når jordskiftelagdommeren kan delta i lagmannsretten. Departementet foreslår derfor ingen endring i lovens system på dette punktet.

Utgangspunktet for eventuelle lovbestemte vilkår

Saksfordelingen i lagmannsretten skjer innenfor rammen av domstolloven § 11. Etter bestemmelsen er det opp til førstelagmannen å ta stilling til sammensetningen av dommere i den enkelte saken. Førstelagmannens beslutning skjer formløst. Domstolkommisjonen foreslår i NOU 2020: 11 *Den tredje statsmakt* kapittel 15 å lovfeste alminnelige prinsipper og kriterier for saksfordelingen. Kom-

misjonens forslag til regel er at saksfordelingen ikke skal «kunne påvirke utfallet av en sak», og at fordelingen skal «baseres på saklige og objektive kriterier som tilfeldighet, særskilt fagkunnskap, kompetanse eller erfaring». Kommisjonen mener at det ved fordelingen også skal kunne legges til rette for en rimelig arbeidsfordeling mellom dommerne, og effektiv bruk av domstolenes ressurser. Kommisjonen begrunner forslaget med at lovfestede kriterier kan gi partene og publikum tillit til saksfordelingen. Samtidig påpeker den at domstolene er ulike, og at reglene derfor må åpne for at domstolen har en viss fleksibilitet.

Gjeldende regler, forslagene i Domstoladministrasjonens rapport og departementets forslag i høringsnotatet bygger på at spørsmålet om saksfordeling løses trinnvis. Også forslaget fra Domstolkommisjonen bygger på en slik løsning. Det første trinnet består i at loven fastsetter noen vilkår for når jordskiftelagdommeren kan delta. Det neste trinnet er at førstelagmannen tar stilling til om jordskiftelagdommeren bør kunne delta. Det er under det andre trinnet at førstelagmannen tar stilling til hva som er det reelle tvistetemaet i saken, slik Høyesteretts praksis har utviklet seg.

Departementet er oppmerksom på at en løsning med flere trinn kan framstå som lite forutberegnelig for partene i saken, men ser det ikke som gjennomførbart at det legges opp til en løsning hvor alle vilkår knyttet til saksfordelingen lovfestes. Departementet foreslår derfor å opprettholde gjeldende to trinns løsning.

Etter departementets syn bør de lovfestede vilkårene for når jordskiftelagdommeren kan delta i en sak som er anket fra tingretten, ta utgangspunkt i at deltakelsen vil kunne tilføre dommerteamet en merverdi. Dette har også Høyesterett vært inne på i sin uttalelse som er referert i punkt 5.4. Den faktiske merverdien ved jordskiftelagdommerens deltakelse i den enkelte saken, vil imidlertid også avhenge av det andre trinnet i utvelgelsen.

Hvor tingretten og jordskifteretten har parallell kompetanse

Et av alternativene departementet trakk fram i høringsnotatet var å fastslå i loven at jordskiftelagdommeren kan behandle anke fra tingretten der tingretten og jordskifteretten har parallell kompetanse. Dette er saker hvor partene kan velge om saken skal reises for jordskifteretten eller tingretten, for eksempel hvor tingretten har avsagt dom i grensetvist eller tvist om eiendoms- eller rettighetsforhold. Dette er krav som kunne vært

reist for jordskifteretten, se jordskiftelova § 1-4 bokstav b og c, og § 4-2. Departementet mener at en slik avgrensning i loven vil være enkel og forutberegnelig for partene. Departementet oppfatter imidlertid at en slik regel vil være snevrere enn regelen i gjeldende lov. Det foreligger ikke statistikk for dette, men departementet antar at det dreier seg om få saker. Departementet er på dette grunnlaget enig med Frostating lagmannsrett, se punkt 5.2, i at regelen vil gi en for snever ramme for jordskiftelagdommerens deltakelse. Regelen vil ikke legge til rette for effektiv bruk av domstolenes ressurser. Departementet foreslår følgende ingen slik løsning.

6.3.6 Saksområder hvor jordskiftelagdommeren bør kunne delta

Utgangspunkt, fast eiendoms rettsforhold

Agder lagmannsrett, som er referert under punkt 5.4, mener at dagens løsning i utgangspunktet er god, og har pekt på at det er utfordrende å finne en lovformulering som gir mer hensiktsmessige løsninger. Lagmannsretten trekker også fram at det er et behov for endring og at dette er utløst av Høyesteretts tolking. Departementet er enig i dette. Utfordringen består i å lovfeste en enkel, sammenfattende og generell regel om hvilke saker, sakstyper eller avgjørelser hvor jordskiftelagdommerens deltakelse kan bidra til at dommerteamet kan styrkes.

I departementets høringsnotat er det knyttet kommentarer til tre alternative løsninger for hva de lovbestemte vilkårene kan bygge på. Samtlige alternativ tok utgangspunkt i at jordskiftelagdommerens spesialkompetanse er knyttet til fast eiendoms rettsforhold. Dette er blant annet synliggjort i omtalen av jordskiftelagdommerens formelle og reelle kompetanse i punkt 2.2. Ingen høringsinstanser har protestert på dette, og departementet legger til grunn at fast eiendoms rettsforhold bør være utgangspunktet i loven. De konkrete formuleringene i loven krever imidlertid en nærmere gjennomgang. Spørsmålet om parallell kompetanse er drøftet i punkt 6.3.5.

Valg av formuleringer knyttet til uttrykket fast eiendom

I Domstoladministrasjonens rapport var forslaget at domstoloven § 12 andre ledd endres slik at jordskiftelagdommer kan delta hvis saken gjelder «fast eiendom». Departementet foreslo at jordskiftelagdommeren skulle kunne delta hvis anken har sammenheng med «fast eiendom eller rettig-

heter over fast eiendom, vassdrag og sjø». Departementet har merket seg at Høyesterett, flertallet i Domstoladministrasjonens styre og Advokatforeningen ikke tilrår departementets forslag til løsninger på dette punktet, mens de øvrige høringsinstansene tilrår departementets løsning. Innvendingene synes først og fremst å være knyttet til spørsmålet om jordskiftelagdommerne bør kunne delta i flere saker enn i dag. Dette spørsmålet behandles i punkt 6.3.4.

Begge de alternative formuleringene krever at det i forarbeidene gis en utfyllende, men ikke uttømmende, omtale av hvilke saker eller saks typer som er aktuelle. Ordlyden i loven vil generelt bli mer knyttet til fast eiendom mv. Likevel vil en slik løsning, etter departementets vurdering, gi partene større grad av forutberegnelighet enn i dag. Reglene blir mer tydelige gjennom en utfyllende eksemplifisering enn hvis den saklige avgrensningen skal følge av en beskjeden mengde praksis fra Høyesterett. Endring av loven kan bidra til tydelige regler langt raskere, og med mindre kostnader for partene og samfunnet. Ordlyden i begge alternativ gir samtidig rom for tolkning tilpasset den konkrete saken.

Forslaget i høringsnotatet er knyttet til jordskiftelova sitt virkeområde, jf. jordskiftelova § 1-2. Forslaget er derfor noe tydeligere knyttet til jordskiftelagdommernes formelle arbeidsområde enn forslaget i Domstoladministrasjonens rapport som er fast eiendom i alminnelighet. Uttrykket «fast eiendom», som er forslaget i Domstoladministrasjonens rapport, omfatter ut over dette ikke rettigheter til fast eiendom. Bestemmelsen kan derfor, selv om forarbeidene kan åpne for en utvidet tolking, dermed oppfattes som snevrere enn dagens regel. Det gir borgerne mindre veiledning i selve lovteksten, noe som igjen kan føre til usikkerhet om lovens vilkår er oppfylt. Ved en avveining mellom de to forslagene, mener departementet derfor at forslaget i Domstoladministrasjonens rapport ikke ivaretar endringsbehovet på en like treffsikker måte som departementets forslag i høringsnotatet.

Departementet foreslår etter dette at det fastsettes i domstoloven § 12 annet ledd annet punktum at jordskiftelagdommeren skal kunne delta hvis anken har sammenheng med «fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø». Den nærmere gjennomgangen av saksområder som vil bli omfattet av løsningen, er omtalt i tilknytning til merknadene til bestemmelsen, se punkt 10.

Forslaget til ny ordlyd tar utgangspunkt i jordskiftelovas virkeområde, jf. jordskiftelova § 1-2.

Jordskiftelovas virkeområde er «fast eiendom og rettar over fast eiendom, vassdrag og sjø». Jordskiftelova sitt virkeområde har nær sammenheng med jordskiftelagdommerens spesialkompetanse. Konsekvensen av forslaget er at jordskiftelagdommerens deltakelse vil gjelde i flere saker enn hvor tingretten og jordskifteretten har parallell kompetanse. For at det skal foreligge parallell kompetanse må ankesaken fra tingretten falle inn under jordskiftelova sitt virkeområde, og en eller flere av virkemidlene i jordskiftelova kapittel 3, 4 eller 5 må komme til anvendelse. Se i den forbindelse også jordskiftelova § 1-4 som gjelder hva det kan reises sak om for jordskifteretten. Avgrensningen av hvilke saker jordskiftelagdommeren etter forslaget til ny ordlyd kan delta i og hvilke saker som kan reises for jordskifteretten, vil etter dette ikke være sammenfallende selv om ordlyden i domstoloven § 12 og jordskiftelova § 1-2 blir lik.

Saksforberedelse og leder av retten

Jordskiftelova § 8-7 fjerde ledd fastsetter at førstelagmannen avgjør hvem som skal være saksforberedende dommer og leder av retten. Domstoloven inneholder ingen slik bestemmelse i dag, men førstelagmannen skal etter domstoloven § 11 fordele sakene mellom dommerne ved domstolen. Departementet foreslår at det synliggjøres i domstoloven § 12 annet ledd at «jordskiftelagdommeren kan være saksforberedende dommer, og lede retten» når det er anket over en avgjørelse fra tingretten. Se lovforslaget domstoloven § 12 annet ledd annet punktum.

6.4 Overskjønn

6.4.1 Tydeligere regler og utvidet kompetanse

Lagmannsretten holder overskjønnet både ved skjønn som kommer fra tingretten og fra jordskifteretten. Se boksene 2.1 og 2.2 som gir en oversikt over de lovhjemlene for skjønn som behandles av henholdsvis tingretten og jordskifteretten.

I tillegg til de lovhjemlede skjønnene, holder tingretten og jordskifteretten avtaleskjønn. Departementet antar at antallet avtaleskjønn dominerer, mens antallet skjønn etter de fleste av de opplistede lovhjemlene i boksene 2.1 og 2.2 er begrenset.

Sammensetningen av lagmannsretten ved gjennomføring av overskjønn fra tingretten og

jordskifteretten følger av skjønnsprosessloven § 34, normalt med en fagdommer og flere skjønnsmedlemmer, se omtale av gjeldende rett i punkt 2.1.4.2.

Behovet for endringer er beskrevet i punkt 6.1. Hvor skjønnet er holdt av jordskifteretten er behovet for endringer knyttet til at reglene bør bli tydeligere enn i dag. Ved skjønn som er holdt av tingretten er behovet for endringer både knyttet til at reglene bør bli tydeligere, og til at jordskiftelagdommerens spesialkompetanse bør kunne brukes i større omfang enn etter gjeldende regler.

6.4.2 Sak fra jordskifteretten – tydeligere regel

Der loven fastsetter at jordskifteretten holder skjønn etter jordskiftelova og flere andre lover, er begrunnelsen at jordskifteretten har spesialkompetanse som gjelder fast eiendom, rettighetsforhold og verdsetting mv. Mange slike skjønn som holdes av jordskifteretten gjelder bruk av fast eiendom eller rettigheter i fast eiendom, ekspropriasjon og verdsetting av fast eiendom, rettighetsforhold i fast eiendom, omskiping av rettigheter, skadeserstatning, eller utjevning av kostnader mellom flere parter.

Jordskiftelagdommerens utdanning og erfaringsbakgrunn tilsvarer jordskiftedommerens kompetanse, og er beskrevet i punkt 2.2.

Departementet foreslo i høringsnotatet at overskjønn over skjønn som er behandlet av jordskifteretten etter skjønnsprosessloven § 34 fortsatt bør kunne settes med en jordskiftelagdommer. Ingen av høringsinstansene har hatt innvendinger mot dette. I sin uttalelse legger for eksempel Advokatforeningen til grunn at når jordskiftesporet er valgt, er det naturlig at det følges også for lagmannsretten.

Departementet legger til grunn at lovgiver har foretatt en vurdering av at disse skjønnene skal behandles av jordskifteretten i første instans. Det krever da ingen tilleggsvurdering av om jordskiftelagdommeren har spesialkompetanse i de aktuelle sakene.

Departementet foreslår imidlertid å tydeliggjøre lovens ordlyd ved å ta inn en presisering i skjønnsprosessloven § 34 nytt annet ledd første punktum om at førstelagmannen kan bestemme at en jordskiftelagdommer kan delta og styre overskjønn når skjønnet er behandlet av jordskifteretten.

Overskjønn kan i enkelte tilfeller settes med tre dommere, jf. skjønnsprosessloven § 34 annet ledd tredje punktum. I høringsuttalelsen har

Norges Bondelag foreslått at denne hjemmelen bør brukes i større omfang enn i dag. En slik sammensetning er ressurskrevende, og det må etter departementets syn være opp til lagmannsrettene eventuelt i samråd med partene å ta stilling til om dette er en tjenlig sammensetning i de konkrete tilfellene. Departementet legger imidlertid til grunn at også i saker som kommer fra jordskifteretten skal overskjønnet kunne settes med tre fagdommere. En av dem kan være jordskiftelagdommer. Det er ikke behov for å tydeliggjøre dette i lovteksten.

6.4.3 Sak fra tingretten – tydeligere regel og utvidet deltakelse

6.4.3.1 Utgangspunktet

Gjeldende rett er beskrevet i punkt 2.1.4. Forslaget i Domstoladministrasjonens rapport er beskrevet i punkt 2.3, og departementets forslag til løsning i høringsnotatet er beskrevet i punkt 2.5.1. Gjeldende rett som følge av Høyesteretts tolking, er at jordskiftelagdommernes rolle ved overskjønn samsvarer med den saklige avgrensningen som er fastsatt i domstolloven § 12. I Domstoladministrasjonens rapport ble det foreslått at jordskiftelagdommeren skulle kunne lede eller delta i alle overskjønn med mindre det er eksplisitt angitt i lovbestemmelsen at det rettslige grunnlaget for skjønn faller utenfor. Departementet foreslo i høringsnotatet en løsning i tråd med dette. Få høringsinstanser har gitt kommentarer til denne forskjellen. Det går fram av punkt 5.5 at nesten alle høringsinstanser som har uttalt seg, støtter forslaget om at jordskiftelagdommeren skal ha anledning til å behandle overskjønn også i saker som er behandlet av tingretten i første instans. Uttalelsene fra Høyesterett og Advokatforeningen må tolkes slik at disse høringsinstansene ikke ønsker en slik løsning.

Lovgivningen inneholder et bestemt antall skjønshjemler som positivt går fram av lovgivningen, se boksene 2.1 og 2.2. Dermed er det ikke nødvendig å bruke skjønnspregede ord eller uttrykk i loven for å avgrense hvilken rolle jordskiftelagdommeren skal ha i retten. Departementet legger til grunn at en liste over skjønn – enten de angis positivt eller negativt – gir en enklere og tydeligere løsning enn ved å bruke lik avgrensning i domstolloven og skjønnsprosessloven. Tilnærmingen gjør det også mulig å plukke ut hvilke konkrete skjønn jordskiftelagdommeren skal kunne ha en rolle i. En slik regel vil være tydelig og målrettet. Departementet foreslår derfor at reglene om jord-

skiftelagdommerens deltakelse ved anke og overskjønn ikke skal samordnes slik løsningen er blitt i dag, men isteden innarbeides som en liste i skjønnsprosessloven. Forslaget innebærer at det i slike saker vil være unødvendig å slå fast hva som er det reelle tvistetemaet i saken.

Løsningen gjør det nødvendig å ta stilling til hvilke overskjønn jordskiftelagdommeren bør ha en rolle i. Spørsmålet må ses i lys av at jordskiftelagdommeren i slike saker i all hovedsak vil være den eneste fagdommeren i den enkelte saken. Det er også litt ulike forslag i hhv. Domstoladministrasjonens rapport og departementets høringsnotat. Se beskrivelse av dette i boks 2.3.

Listen i boksene 2.1 og 2.2 inneholder et femtittalls hjemmelslover med bestemmelser om skjønn. De fleste bestemmelsene er knyttet til fast eiendom. Jordskiftelagdommerens utdanning og erfaringsbakgrunn er også knyttet til fast eiendom. Se beskrivelsen av dette i punkt 2.2.

Departementet vil bemerke at med unntak av uttalelsene fra Høyesterett og Advokatforeningen som i prinsippet gir uttrykk for at jordskiftelagdommeren ikke bør kunne holde skjønn som kommer fra tingretten, er det stor grad av sammenfall mellom forslagene i boks 2.3 og uttalelsene fra høringsinstansene om hvilke skjønn jordskiftelagdommeren bør kunne holde. Forslagene i boks 2.3 er forskjellige mht. aksjeloven og allmennaksjeloven, samt noen beredskapslover.

Omtalen i punkt 5.5. viser at høringsinstansene har hatt ulikt syn på hvilke overskjønn jordskiftelagdommeren bør kunne holde. Målt i forhold til listene i boksene 2.1 og 2.2 er det imidlertid ikke mange skjønn som er kommentert særskilt. Nærings- og fiskeridepartementet uttaler at jordskiftelagdommeren bør kunne delta i anke over skjønn ved verdsetting av aksjer som har sammenheng med fast eiendom. Høyesterett nevner at skjønn hvor det er tvist om gyldigheten av en ekspropriasjon og skjønn knyttet til tomtefesteloven, aksjeloven og reindrift, bør holdes utenfor. Frostating lagmannsrett mener at skjønn etter beredskapslovgivningen bør være omfattet. Agder lagmannsrett peker på at jordskifteretten allerede behandler mange og omfattende skjønn, blant annet skjønn i samband med tiltaksjordskifte, vernejordskifte og større utbyggingsprosjekter. Departementet foreslår på dette grunnlaget i hovedsak å opprettholde forslaget fra høringsnotatet. Det er da lagt vekt på at jordskiftelagdommeren bør kunne lede overskjønn hvor skjønnet har likhetstrekk med de oppgavene jordskiftelagdommeren allerede kan behandle, fordi lignende skjønn ligger til jordskifteretten.

Departementet har i punkt 6.4.3.2 vurdert alle skjønshjemler og kommet fram til sju lover med skjønshjemler der det ikke er hensiktsmessig at jordskiftelagdommeren bør kunne delta.

Departementets forslag går fram av lovforslaget til skjønnsprosessloven § 34 nytt annet ledd annet punktum.

6.4.3.2 Gjennomgang og vurdering av skjønshjemler

Avtaleskjønn

Både jordskifteretten og tingretten kan holde avtaleskjønn. Når partene har et valg mellom tingretten og jordskifteretten (parallell kompetanse), bør førstelagmannen kunne bestemme at jordskiftelagdommeren skal styre overskjønnet også når saken kommer fra tingretten.

Lovhjemlede skjønn

De lovhemlede skjønnene tingretten holder går fram av liste i boks 2.1. Nesten alle skjønnene har likhetstrekk med skjønn og jordskifteavgjørelser som allerede hører inn under jordskifterettene. Dette bør etter departementets syn vektlegges når det skal tas stilling til om jordskiftelagdommeren skal kunne lede overskjønn som kommer fra tingretten. I gjennomgangen nedenfor er hjemlene samlet i grupper fra gruppe 1 til gruppe 9. I tilknytning til grupperingene følger departementets kommentarer og forslag til når jordskiftelagdommeren skal kunne lede overskjønnet, eventuelt delta på annen måte ved lagmannsrettens behandling av det.

Listene under hver enkelt gruppe følger dato-rekkefølge for hjemmelslovene med den eldste loven sist. I tilknytning til hver hjemmel er det vist til beskrivelsen i boks 2.1 av den aktuelle bestemmelsen skjønnet er hjemlet i, og hvilket departement som har ansvaret for loven.

Gruppe 1. Skjønn ved ekspropriasjon, innløsning og bruk av forkjøpsrett mv.

I følgende tilfeller holder tingretten skjønn for å

- innløse festetomter mv., se tomtefesteloven §§ 36, 37, 40 og 41, boks 2.1 nr. 2,
- ekspropriere og utmåle erstatning etter taubaneloven § 28, boks 2.1 nr. 3,
- ekspropriere for å anlegge, rydde mv. stier og løyper til formål for allmenheten etter markaloven § 9 femte ledd, boks 2.1 nr. 6,

- utmåle erstatning som følge av vern etter naturmangfoldloven § 51, boks 2.1 nr. 7,
- utmåle erstatning eller vederlag for overtagelse av mineralforekomst etter mineralloven §§ 32 og 39, boks 2.1 nr. 8,
- utmåle erstatning for ekspropriasjon etter plan- og bygningsloven kapittel 15, 16 og 27, boks 2.1 nr. 9,
- avløse gamle kraftleveringsavtaler som et pengevederlag, jf. vannressursloven § 67, boks 2.1 nr. 10,
- fastsette innløsningssum etter allmennaksjeloven §§ 4-23, 4-24, 4-25, 13-19 og 21-2 nr. 21, boks 2.1 nr. 12,
- fastsette innløsningssum etter aksjeloven §§ 4-17, 4-23, 4-26 og 13-18, boks 2.1 nr. 13,
- utmåle erstatning for rådighetsinnskrenkninger knyttet til luftfartsloven § 7-18 eller innløsning etter luftfartsloven § 7-8, boks 2.1 nr. 16,
- utmåle erstatning ved ekspropriasjon av anlegg til transmisjonsnett etter energiloven § 4-9, boks 2.1 nr. 19,
- utmåle erstatning for avståelse av rett til å utøve reindrift etter Trollheimenloven § 3, boks 2.1 nr. 20,
- innløse fast eiendom etter forurensingsloven § 17, boks 2.1 nr. 21,
- verdsette løse kulturminner som eksproprieres og utmåle erstatning for fredning av område rundt fredet kulturminne jf. kulturminneloven § 12 og 26, boks 2.1 nr. 23,
- verdsette i forbindelse med kommunens bruk av forkjøpsrett til leiegårder, boks 2.1 nr. 24,
- verdsette eiendom som mister allmenningsrett etter fjellova § 2 tredje ledd, boks 2.1 nr. 25,
- verdsette eiendom i forbindelse med odelsløsning, jf. odelsloven § 49 jf. § 66, boks 2.1 nr. 26,
- verdsette eiendom som trengs ved bygging opprusting og utbedring av skade på offentlig veg, jf. veglova §§ 50 og 51, og verdsette eldre byggverk og innretninger som kreves fjernet eller flyttet etter samme lov § 37, boks 2.1 nr. 29,
- verdsette areal som overføres til naboeiendom hvis en offentlig veg blir nedlagt jf. veglova § 8 tredje ledd, boks 2.1 nr. 29,
- verdsette eiendom eller rettigheter ved ekspropriasjon etter oreigningslova § 2, boks 2.1 nr. 31,
- utmåle vederlag for å fastsette pengeverdien ved bruk av forkjøpsrett til vannfall, jf. vannfallrettighetsloven § 6, og innløsning av anlegg etter § 11, boks 2.1 nr. 37, og
- verdsette leilendingseiendom etter lov 23. juni 1888 nr. 3 § 5, boks 2.1 nr. 38.

Formålene med skjønnene som angitt i listen over er knyttet til ekspropriasjon og innløsning. Listen er i hovedsak knyttet til fast eiendom. Arealene eller rettighetene som skal eksproprieres, innløses, tas på forkjøpsrett eller verdsettes, er likeartet med objekter som behandles av jordskifteretten. Ett unntak er skjønn etter naturmangfoldloven knyttet til petroleumsvirksomhet.

En fellesnevner i listen er verdsetting. Verdsettingen skjer noen ganger separat, andre ganger i tilknytning til ekspropriasjonen, innløsningen eller bruken av forkjøpsrett. Verdsetting er sentralt ved alle former for jordskifte, se jordskiftelova kapittel 3. Jordskifteretten verdsetter også tidsavgrensede og varige servitutter i forbindelse med innløsning etter jordskiftelova §§ 3-11 og 3-12. Verdsetting er også sentralt når jordskifteretten holder skjønn, jf. jordskiftelova § 5-1 (tiltaksjordskifte og vernejordskifte), og jordskiftelova § 5-3 bokstav a til p, se boks 2.2. Jordskifteretten avskiper servitutter etter servituttloven, se servituttloven § 18, og holder skjønn etter 21 ulike hjemler etter oreigningslova § 17, jf. § 2. Hjemlene i oreigningslova har ulike ekspropriasjonsformål, for eksempel skole, fyrvesen, kraftverk, elektriske anlegg mv. Jordskifteretten holder også skjønn etter plan- og bygningsloven §§ 27-3 og 28-3, etter reindriftsloven og skjønn etter veglova kapittel VII som gjelder ekspropriasjon og erstatningsutmåling for private veger. Videre utmåler jordskifteretten erstatning for inngrep i grunn og rettigheter ved vedlikehold og granskning etter kulturminneloven § 11, og fastsetter løsningssum etter lov om løysingsrettar § 22, burettslagslova § 4-18, ekomloven § 12-3 og matrikkellova § 45.

I saker som ligger til jordskifteretten har jordskiftelagdommeren en spesialkompetanse, og førstelagmannen kan bestemme at jordskiftelagdommeren skal lede overskjønnet. I saker som nevnt i listen over, mener departementet at jordskiftelagdommerens kompetanse har nær sammenheng med de vurderingene som skal gjøres ved overskjønn når skjønnet er holdt av tingretten. Departementet foreslår derfor at førstelagmannen skal kunne bestemme at jordskiftelagdommeren kan lede eller delta ved behandlingen av de aktuelle overskjønnene. Forslaget innebærer at regelen om bruk av jordskiftelagdommer blir lik uavhengig av om skjønnet er behandlet i jordskifteretten eller tingretten i første instans. Det legger til rette for en praksis der like saker kan behandles likt.

Departementet vil tilføye at tingretten og jordskifteretten etter oreigningslova § 17 har delt

kompetanse til å holde skjønn til ekspropriasjon til kraftverk mv. jf. oreigningslova § 2 nr. 19 og ekspropriasjon til vannforsyning og avløp etter oreigningslova § 2 nr. 47. Skjønn som gjelder lavspent kraftlinje eller færre enn fem bruksenheter hører etter disse bestemmelsene inn under jordskifterettene, mens skjønn som gjelder større tiltak hører under tingrettene. Hvis jordskiftelagdommeren kan lede overskjønn ved skjønn holdt av tingretten i saker som dette, legger reglene til rette for bedre sammenheng i regelverket enn i dag.

En spesiell undergruppe innløsningssskjønn er reglene om innløsning av aksjer etter allmennaksjeloven og aksjeloven. Statistikk for 2019 fra Statistisk sentralbyrå over landbrukseiendommer med produktiv jord eller skog, viser at 2.194 eiendommer var eid av et upersonlig selskap. Landbrukseiendommen kan i noen tilfeller være viktigste, eller eneste aktiva i selskapet. I slike tilfeller er avkastningen fra eiendommen sentral for verdien av aksjene som skal innløses etter bestemmelsene i selskapslovgivningen. Verdsetting av produktive landbrukseiendommer faller inn under jordskiftelagdommerens spesialkompetanse. Det tilsier at førstelagmannen også i enkelte saker etter aksjeloven bør kunne legge overskjønn til jordskiftelagdommeren.

Gruppe 2. Skjønn for å utmåle skadeserstatning mv.

I følgende tilfeller holder tingretten skjønn for å

- utmåle vederlag for skade og ulempe etter taubaneloven § 26, boks 2.1 nr. 3,
- utmåle vederlag for skade og ulempe i forbindelse med anlegg av, rydding, merking og preparering av permanent sti eller løype etter markaloven § 9, boks 2.1 nr. 6,
- utmåle omfanget av sikkerhetsstillelse for kostnader til sikringstiltak etter mineralloven § 21, boks 2.1 nr. 8,
- utmåle vederlag for skade og ulempe på grunn, bygninger eller anlegg i forbindelse med leting etter mineralloven § 52, boks 2.1 nr. 8,
- fastslå tap som følge av gjenåpning av vassdrag og reetablering av vegetasjon etter vannressursloven § 14 og § 35 nr. 9, boks 2.1 nr. 10,
- utmåle erstatning for tap som følge av at eieren er pålagt å leie bort eller selge fiskekort, se lakse- og innlandsfiskeloven § 27, boks 2.1 nr. 17,
- fastsette økonomisk tap som følge av pålegg om å utstede jaktkort, se viltloven § 36, boks 2.1 nr. 22,

- utmåle skadeserstatning for bruksberettigede på grunn av grunn disponering, utmåle erstatning ved tvist om beite vil føre til skade for bruksberettigede, og erstatning på grunn av tamreindrift, se fjellova § 12 første ledd, § 15 fjerde ledd og § 17 annet ledd, boks 2.1 nr. 25,
- utmåle erstatning for skade og ulempe ved plassering av trafikkskilt, jf. vegtrafikkloven § 5, boks 2.1 nr. 27,
- utmåle erstatning for skade og ulempe når vegmyndigheten påbyr fjerning av trær, busker mv., jf. veglova § 31 annet og tredje ledd, boks 2.1 nr. 29,
- utmåle vederlag for utgifter til gjerdehold, flytting av gjerde, krav om å fjerne ferist eller grind etter veglova § 44 tredje fjerde og femte ledd og § 48 tredje ledd, boks 2.1 nr. 29,
- utmåle erstatning for blant annet forebyggende tiltak mellom naboer etter grannelova § 7, boks 2.1 nr. 30,
- utmåle erstatning for skade som følge av notfiske, se landslottsloven § 8, boks 2.1 nr. 34,
- utmåle erstatning for skade på eiendom eller rettighet ved nedleggelse av reguleringsanlegg eller overføring av vann etter vassdragsreguleringsloven §§ 10 og 26, boks 2.1 nr. 36.

En fellesnevner i listen over er verdsetting. Dette tilsvarer listen i gruppe 1. Verdsettingen i gruppe 2 gjelder følgen av ulike skadevoldende tiltak. Skadeobjektene og utmålingen av erstatning eller vederlag er likevel i hovedsak knyttet til fast eiendom og rettigheter.

Bestemmelsene om verdsetting av skade og ulempe ligner skjønn som i dag ligger til jordskifteretten. Jordskifteretten fastsetter etter jordskiftelova § 5-2 skadeserstatning ved skade på naboeiendom i forbindelse med tiltak i vassdrag. Etter jordskiftelova § 5-3 kan jordskifteretten verdsette skade på eiendom ved merking av ruter eller turstier i utmark etter friluftsløven, verdsette skade som husdyr har påført naboeiendom etter beitelova og utmåle skadeserstatning i tilknytning til forebyggende tiltak etter plan- og bygningsloven, se boks 2.2.

I saker som ligger til jordskifteretten har jordskiftelagdommeren en spesialkompetanse, og førstelagmannen kan bestemme at jordskiftelagdommeren skal lede overskjønnet. I saker som faller inn under listen i gruppe 2, mener departementet at jordskiftelagdommerens kompetanse har nær sammenheng med de vurderingene som skal gjøres ved overskjønn når skjønnet er holdt av tingretten. Departementet foreslår derfor at førstelagmannen skal kunne bestemme at jord-

skiftelagdommeren kan lede eller delta ved behandlingen av de aktuelle overskjønnene.

Gruppe 3. Skjønn om fordeling av kostnader mellom flere parter

I følgende tilfeller holder tingretten skjønn for å

- fordele årlig avgift etter mineralloven § 57 hvor det er flere grunneiere som skal motta avgiften, boks 2.1 nr. 8,
- fordele kostnader ved fellestiltak etter vannressursloven § 31 tredje ledd bokstav b, boks 2.1 nr. 10,
- fordele merkostnader ved tilknytning til andre enn eiere av avløpsanlegg, jf. forurensningsloven § 22, boks 2.1 nr. 21,
- fordele kostnader og fastsette hvem som har nytte av tiltaket etter veglova § 26 hvor private er forpliktet til å betale et tvungent tilskudd til nybygg eller opprusting av veg, boks 2.1 nr. 29,
- fordele kostnader etter granelova § 7, boks 2.1 nr. 30, og
- avgjøre tvist om betaling av landslott og fordeling av lotten mellom eiendommer etter landslottloven § 8, boks 2.1 nr. 34.

En fellesnevner ved skjønnene i gruppe tre er fordeling av kostnader mellom flere/mange parter. Vurderingstemaet og utfordringene som ligger i å ha mange parter som kan ha ulike interesser ligger nær avgjørelser som jordskifterettene til vanlig tar i tilknytning til flere sakstyper som hører under jordskifte. Særlig jordskiftelova §§ 3-8 og 3-9 om bruksordning og pålegg om fellestiltak og felles investeringer handler om å fordele kostnader, og kan involvere svært mange parter. Jordskifteretten kan også etter jordskiftelova § 3-33 fordele skadekostnader i tilknytning til naturskade og omfordele utbetalte kostnader hvis det blir aktuelt på et senere tidspunkt.

I saker som nevnt i listen over, og som faller inn under gruppe 3, mener departementet at jordskiftelagdommerens spesialkompetanse gjør at førstelagmannen skal kunne bestemme at jordskiftelagdommeren kan lede overskjønnet eller delta i lagmannsrettens behandling av saken. Departementet foreslår en slik løsning.

Departementet vil tilføye at tingretten og jordskifteretten etter vannressursloven § 31 tredje ledd bokstav b og c har parallell kompetanse til å holde skjønn ved refusjon for fellestiltak. Hvis jordskiftelagdommeren kan lede overskjønn som kommer fra tingretten i saker som dette, legger lovgivningen til rette for bedre sammenheng i regelverket enn i dag.

Gruppe 4. Skjønn i allmenninger

I følgende tilfeller holder tingretten skjønn for å

- gi regler om beitebruk, utvising av feste, bruk av seter og utvising av dyrkingsjord etter bygdeallmenningsloven § 6-11 jf. § 6-1 annet ledd, § 6-2, § 6-4 annet ledd, § 6-10 første ledd og § 6-8 første ledd annet punktum, boks 2.1 nr. 18, og
- avgjøre tvist mellom allmenningsstyret og fjellstyret om allmenningsbruken, jf. fjellova § 9, og avgjøre tvist om vilkårene for utvising foreligger etter § 18 fjerde ledd og § 21 fjerde ledd, boks 2.1 nr. 25.

Jordskiftelagdommeren kan ha erfaring med saker hvor allmenningene er berørt, men har ikke spesialkompetanse som gjelder den interne driften av allmenningen og brukerne av den. Jordskiftelagdommerens spesialkompetanse er knyttet til jord-, skog- og fjellområder, og jordskiftelagdommeren har blant annet erfaring fra jordskiftesaker etter jordskiftelova § 3-8 om bruksordning. Jordskiftelagdommeren har dessuten erfaringer knyttet til avgjørelse av rettighetsforhold til fast eiendom og måling og merking av grenser. Dette er kompetanse som ut fra en praktisk tilnærming har nær sammenheng med skjønns hjemlene i bygdeallmenningsloven.

Fjellovutvalget har i NOU 2018: 11 *Ny fjellov* foreslått at jordskifteretten bør være tvisteløsningsmekanisme for konflikter om allmenningsrett og de jordbrukstilknyttede bruksrettene. Jordskifteretten bør også etter utvalgets syn kunne avgjøre tvist om rett til jakt og fiske for den som er bosatt i bygd eller grend. I tillegg foreslår utvalget at jordskifteretten skal avgjøre saker etter fjellova §§ 2 tredje ledd, 12, 15 fjerde ledd, 17 andre ledd, 18 fjerde ledd og 21 fjerde ledd. Utvalgets tilråding bygger blant annet på at jordskifteretten har spesialkompetanse som gjør den egnet til å behandle saker som dette. Også jordskiftelagdommeren vil ha slik kompetanse.

Departementet foreslår at bestemmelsene om skjønn i bygdeallmenningsloven og fjellova skal åpne for at jordskiftelagdommeren kan styre eller delta i lagmannsretten ved overskjønn fra tingretten.

Gruppe 5. Skjønn for å fastsette grense i vann

Tingretten skal ved skjønn fastsette og merke opp grensen mellom eiendommer som ligger på hver sin side av en elv, bekk eller innsjø, jf. vassdragsloven § 5, boks 2.1 nr. 35.

En kjerneoppgave for jordskifterettene er å fastsette grenser, se jordskiftelova § 4-2. Jordskifteretten skal dessuten etter jordskiftelova § 6-29 merke og koordinatfeste grensene. Oppgavene ligger etter dette innenfor jordskiftelagdommerens spesialkompetanse, og departementet foreslår at jordskiftelagdommeren skal kunne styre eller delta i lagmannsretten ved overskjønn i slike saker.

Gruppe 6. Skjønn for å fastsette om en eiendom er odlingsjord

Tingretten skal ved skjønn avgjøre om en eiendom er odlingsjord, jf. odelslova § 6, boks 2.1 nr. 26. Vurderingen innebærer at det skal foretas en landbruksfaglig vurdering av ressursene på eiendommen. En slik faktisk vurdering av ressursgrunnlaget på en landbrukseiendom ligger innenfor jordskiftelagdommerens spesialkompetanse. Departementet foreslår at jordskiftelagdommeren skal kunne styre eller delta i lagmannsretten ved overskjønn i slike saker.

Gruppe 7. Bruksdeling etter sameigelova

Tingretten skal ved skjønn fastsette bruksdeling mellom sameierne, jf. sameigelova § 14, boks 2.1 nr. 28.

Jordskifteretten kan etter jordskiftelova § 3-6 oppløse realsameier og sambruk mellom eiendommer, og kan etter jordskiftelova § 3-7 dele eiendommer og rettigheter (personlige sameier). Jordskifteretten kan dessuten etter jordskiftelova § 3-8 utarbeide bruksordninger mellom ulike typer rettighetshavere. Spørsmål om bruksdeling mellom sameiere må etter departementets syn anses å falle inn under jordskiftelagdommerens spesialkompetanse.

Departementet foreslår at jordskiftelagdommeren skal kunne styre eller delta i lagmannsretten ved overskjønn i slike saker.

Gruppe 8. Regulering av festeavgift

Tingretten skal ved skjønn regulere festeavgift og lempa på festeavgift, jf. tomtefestelova § 15 sjette ledd og § 5 a, boks 2.1 nr. 2.

Skjønn etter tomtefestelova § 5 a og § 15 som gjelder regulering og lemping av festeavgift, har en annen karakter enn skjønnene som er nevnt i gruppe 1 til 7. Skjønnene gjelder kostnadene ved leie av grunn til fritids-, bolig- og næringsformål. Jordskiftelagdommeren har antakelig ikke uten videre særlig kompetanse til å fastsette slik leie, noe enkelte høringsinstanser har vært inne på.

Det innebærer likevel ikke at førstelagmannen bør være forhindret fra å legge slike skjønn til jordskiftelagdommeren. SSBs tall i Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr for 2020 viser at 2.022 av de 38.713 foretakene som mottok støtte i landbruket var upersonlige foretak. Noen foretak i landbruket er organisert som selskaper der flere bønder driver produksjonen sammen. Ofte eier selskapet driftsbygningen og leier grunn fra en eller flere av deltakerne i selskapet. Avtalene som er inngått mellom selskapet og grunneier kan være festeavtaler, men de kan også tenkes å være festelignende. Departementet mener at jordskiftelagdommeren har spesialkompetanse knyttet til avkastning fra landbrukseiendom, og at deltakelse av en jordskiftelagdommer derfor kan tilføre en merverdi. Sett i lys av dette, foreslår departementet at loven skal legge til rette for at jordskiftelagdommeren skal kunne styre eller delta i overskjønnet også i saker etter tomtefestelova §§ 5 a og 15.

Gruppe 9. Andre hjemler for skjønn

I følgende tilfeller holder tingretten skjønn for å

- fastsette at staten kan overta faste innretninger på kontinentalsokkelen i henhold til havbunnsministerloven § 5-6, boks 2.1 nr. 1,
- fastsette kompensasjon for næringsdrivendes økonomiske meromkostninger eller tap ved forberedelser til og gjennomføring av særlige tiltak etter næringsberedskapsloven § 18, jf. § 17, boks 2.1 nr. 4,
- fastsette erstatning for avståelse, tap og utgifter i forbindelse med rekvisisjon av eiendomsrett, bruksrett eller annen særlig rådighet over fast eiendom, jf. sivilbeskyttelsesloven §§ 25 og 27, boks 2.1 nr. 5,
- fastsette erstatning for avståelse, tap og utgifter ved rekvisisjon av fast eiendom, rettigheter og løsøre, jf. helseberedskapsloven §§ 3-1 og 3-3, boks 2.1 nr. 11,
- fastsette erstatning for mangelfullt vedlikehold av faste innretninger når staten overtar dem etter petroleumsloven § 5-6, boks 2.1 nr. 14,
- verdsette skip og last og vurdere eventuelle reparasjonskostnader etter sjøloven §§ 487-492 (sjørettskjønn), boks 2.1 nr. 15, og
- fastsette erstatning for tvungen avståelse av oppfinnelser som kan ha betydning for rikets forsvar, se lov om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar § 9 jf. § 6, boks 2.1 nr. 32.

Departementet har merket seg at flere høringsinstanser mener at også skjønnene i gruppe 9

gjelder fast eiendoms rettsforhold, og at jordskiftelagdommerne bør kunne holde overskjønnet i slike tilfeller. Etter departementets vurdering handler skjønnene som er listet opp i gruppe 9 om situasjoner som jordskiftelagdommeren i utgangspunktet ikke har spesialkompetanse på. Departementet vil tilføye at det må antas å være få overskjønn i denne gruppen, slik at verken juridiske dommere eller jordskiftelagdommere vil kunne opparbeide seg særlig spesialkompetanse. Etter departementets syn er det ikke noe i veien for at førstelagmannen også i slike tilfeller kan bestemme at overskjønnet skal kunne styres av en jordskiftelagdommer. Siden jordskiftelagdommeren ikke har spesialkompetanse i saker som dette, ser departementet det likevel som mest hensiktsmessig at skjønnene som nevnt i gruppe 9 holdes utenfor. Det innebærer at en jordskiftelagdommer ikke kan styre eller delta i overskjønn i slike saker.

6.5 Saker som gjelder reindrift

To saker som Høyesterett har behandlet, og hvor spørsmålet om jordskiftelagdommerens deltakelse har vært oppe, er forvaltningsvedtak etter reindriftsloven. Det gjaldt HR-2019-1419-U og HR-2019-2395-A som begge er beskrevet i punkt 2.1.3. Høyesterett har i tilknytning til omtalen av overskjønn i sin høringsuttalelse gitt uttrykk for at høringsnotatet ikke i tilstrekkelig grad drøfter betydningen av inngående kunnskap om Grunnloven § 108 og internasjonale forpliktelser i tilknytning til saker som gjelder reindrift. Også Hålogaland lagmannsrett og Frostating lagmannsrett har vært opptatt av reindriftssaker, og foreslår at jordskiftelagdommeren bør kunne delta i slike saker fordi jordskiftelagdommeren er særlig kompetent. Departementet vil med dette som bakgrunn knytte noen kommentarer til saker som gjelder reindrift.

Departementet mener at både jordskifterettene og jordskiftelagdommerne er egnet til å behandle saker innenfor reindriften. Etter departementets syn bør imidlertid den konkrete avveiningen av hvilke saker jordskifterettene og jordskiftelagdommerne bør kunne behandle forankres i en bredere sammenheng enn forslagene til endringer som er til behandling i denne proposisjonen. Departementets vurderinger er som følger:

Jordskiftelova § 5-3 bokstav n gjelder skjønn og avgjørelser etter reindriftsloven §§ 59, 63, 69 og 70. Bestemmelsene gjelder beitebruk fastsatt

av distriktsstyret, tiltak som begrenser beiterett, bestemmelser om oppføring og plassering av sperregjerde og skadeserstatning når rein har gjort skade. Se boks 2.2 nr. 4 n. Dette er oppgaver som i dag er lagt til jordskifteretten, og departementet foreslår ingen endringer i dagens regler på dette punktet. Følgen av forslaget i punkt 6.4.2 er at jordskiftelagdommeren kan behandle slike overskjønn.

Ingen av skjønnene som er beskrevet i boks 2.1 gjelder reindrift. Fjellova § 17 gjelder rett nok erstatning for beiteskader blant annet som følge av tamreindrift for bruksberettigede i statsallmenningen. Trollheimenloven § 3 gjelder utmåling av ekspropriasjonserstatning til rettighetshavere til grunnen når reindriftsutøvere gis rett til å utøve reindrift. De to hjemlene har en viss sammenheng med reindriften, men de gjelder utmåling av kompensasjon til grunneier. Hjemlene har ikke sammenheng med urfolks rettigheter. Departementet legger til grunn at de to hjemlene for skjønn bør vurderes på lik linje med de øvrige overskjønnene som kommer fra tingretten. Se departementets drøfting og tilråding i punkt 6.4.3.2.

I andre saker som gjelder reindrift, er det satt i gang en egen prosess med sikte på en revisjon av reindriftsloven, se omtale i punkt 3. Beskrivelsen viser at både arbeidsgrupperapporten fra Landbruks- og matdepartementet og utvalget som har utarbeidet Sametingets og Norske Reindriftsamers Landsforbund sitt forslag til revisjon av reindriftsloven foreslår at jordskifterettene i større grad enn i dag bør ta avgjørelser som gjelder ulike rettsforhold som berører reindriften. Jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten i saker som gjelder reindrift bør, etter departementets syn, tilpasses den funksjonen jordskifteretten kan tenkes å få i tilknytning til en eventuell framtidig reindriftdomstol. Det er for tiden ikke avklart hvilken rolle jordskifterettene kan få i den forbindelse. Departementet foreslår derfor ingen utvidelse av jordskiftelagdommerens rolle i lagmannsretten når det er anket over avgjørelser som er relatert til reindrift og som er avgjort av tingretten i første instans. Departementets standpunkt krever ingen særlig regulering i domstoloven. Det er tilstrekkelig at dette kommer til uttrykk i merknadene til bestemmelsen. Se omtale av dette i punkt 10.1.

6.6 Sakstildeling

Reglene om førstelagmannens sakstildeling er beskrevet i punkt 2.1.5 og 5.6.

Departementets forslag til regler i punkt 6.2 om anke fra jordskifteretten og i punkt 6.4 om overskjønn fra tingretten innebærer at det, etter departementets vurdering, ikke er behov for egne regler om sakstildelingen hvis saken skal legges til en jordskiftelagdommer. Bakgrunnen er at loven på en presis måte fastslår når jordskiftelagdommeren kan delta. Løsningen innebærer at reglene om førstelagmannens rolle ved tildeling av en sak blir de samme for juridiske dommere og jordskiftelagdommere, og enten følger ordinære rutiner knyttet til domstoloven § 11 eller skjønnsprosessloven § 34 første ledd.

Ved anke fra tingretten er imidlertid departementets forslag til løsning at anken må ha sammenheng med fast eiendoms rettsforhold mv., se punkt 6.3.4 og 6.3.6. Denne løsningen er ikke like presis som den saklige avgrensningen innenfor de to andre saksområdene. Det innebærer at lovgivningen bør legge til rette for at førstelagmannen bør fatte en noe mer formell beslutning som gjelder jordskiftelagdommerens deltakelse. Departementet foreslår at det skal gå uttrykkelig fram av domstoloven § 12 annet ledd første punktum, jf. ordet «beslutte». Departementet vil tilføye at det som et utgangspunkt er unødvendig å stille krav om en formell begrunnelse for beslutningen. Selv om avgjørelsen ikke er begrunnet, bør den imidlertid formaliseres på en måte som gir notoritet. Det krever noe mer enn at avgjørelsen går fram av

berammingslisten. Noen ganger kan det også som enkelte høringsinstanser har vært inne på, være grunn til å begrunne sakstildelingen. Det gjelder for eksempel hvis adgangen til å sette retten med jordskiftelagdommer blir bestridt, eller hvis man befinner seg i et grenseområde.

Det følger av tvisteloven § 29-2 første ledd og § 30-3 første ledd at beslutninger kan ankes. I domstoloven § 12 annet ledd er det fastsatt unntak fra dette slik at førstelagmannens beslutning knyttet til jordskiftelagdommerens deltakelse ikke kan ankes. Departementet foreslo i høringsnotatet å videreføre denne regelen. Den praksis som er omtalt i punkt 2.1.3 viser imidlertid at beslutningen, til tross for lovens ordlyd, etter gjeldende rett kan ankes. En anke kan begrunnes med at retten har bygget på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den aktuelle bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig, se tvisteloven § 29-3 tredje ledd. Departementet er på dette grunnlaget enig med Agder lagmannsrett, se punkt 5.6, som i sin uttalelse gir uttrykk for at man like gjerne kan sløyfe bestemmelsen om at beslutningen ikke kan ankes. Departementet foreslår en slik løsning. Blir beslutningen anket til Høyesterett, må førstelagmannen ta stilling til om beslutningen skal opprettholdes, og bør i den forbindelse gi en nærmere begrunnelse for avgjørelsen.

7 Rettinger i jordskiftelova, fjellova, statsallmenningsloven og i lover om reindrift

7.1 Jordskiftelova

7.1.1 Skjønn for ekspropriasjon til postinnretninger

I høringsnotatet foreslo departementet å oppheve jordskiftelova § 5-3 bokstav p. Bestemmelsen gjelder skjønn etter lov 4. september 2015 nr. 91 om posttjenester (postloven) § 55. Postloven § 55 ble opphevet ved lov 9. juni 2017 nr. 41. Det går fram av Prop. 122 L (2016–2017) s. 29 at bestemmelsen ble opphevet for å unngå dobbeltregulering. Ved behov for ekspropriasjon til postinnretninger, kan oreigningslova få anvendelse, se oreigningslova § 2 nr. 7 om ekspropriasjon til poststell. Opphevelsen av § 55 innebar samtidig at jordskifterettene ikke lenger hadde noen rolle i forbindelse med skjønn etter postloven.

Departementet foreslår at jordskiftelova § 5-3 bokstav p oppheves. Forslaget medfører ingen realitetsendring.

7.1.2 Skjønn ved anlegg av taubaner og løypestrenger

I jordskiftelova § 5-4 annet punktum er det vist til at første punktum ikke gjelder for sak etter lov 14. juni 1912 nr. 1 om anlegg av taugbaner og løypestrenger mv. § 8. I jordskiftelova § 5-6 annet punktum er det også vist til lov 14. juni 1912 om anlegg av taugbaner og løypestrenger mv. § 8.

Taubaneloven av 1912 ble opphevet ved lov 22. mai 2017 nr. 29. Ny taubanelov trådte i kraft 1. juli 2017. Skjønn etter den nye taubaneloven § 26 behandles av tingretten, se boks 2.1 nr. 3. Loven inneholder ingen skjønn som ligger til jordskifteretten, og henvisningene i jordskiftelova er dermed gjenstandsløse.

Departementet foreslår at jordskiftelova § 5-4 annet punktum og § 5-6 annet punktum oppheves.

7.2 Fjellova og statsallmenningsloven

Departementet er gjort oppmerksom på noen feil i lov 6. juni 1975 nr. 31 (fjellova), og i lov 19. juni 1992 nr. 60 (statsallmenningsloven). Departementet mener at feilene bør rettes slik at ordlyden i lovene gir oppdaterte og riktige opplysninger.

I statsallmenningsloven §§ 1-1, 1-3, 2-7, 2-8, 2-13, 2-16, 2-18, 2-19, 4-1, 4-3, 4-4, 4-9 og 4-11 er Statens skogforvaltning tillagt myndighet. Statens skogforvaltning skiftet på et senere tidspunkt navn til Direktoratet for statens skoger. Ved St.prp. nr. 52 (1991–92) foreslo regjeringen å opprette Statskog SF som skulle overta Direktoratet for statens skogers oppgaver. Stortinget vedtok i den forbindelse at Direktoratet for statens skoger ble omgjort fra en statlig forvaltningsbedrift til et statsforetak, Statskog SF. Stortinget vedtok videre at Statskog SF skulle overta grunnbokshjemplene, inkludert rettigheter og forpliktelser til de eiendommene som Direktoratet for statens skoger hadde det fulle forvaltningsansvaret for. Det omfattet opprinnelige statseiendommer, innkjøpte eiendommer og statsallmenningene. Stortinget vedtok videre at Statskog SF skulle overta de oppgaver og forpliktelser som ellers tillå Direktoratet for statens skoger. Statsallmenningsloven ble ikke endret i den forbindelse, og de nevnte bestemmelsene som legger myndighet til Statens skogforvaltning har derfor blitt stående. Det er Statskog SF som har utøvet denne myndigheten i tretti år. Departementet foreslår endringer i de aktuelle bestemmelsene i statsallmenningsloven slik at loven henviser til Statskog SF som rett myndighet.

Statsallmenningsloven §§ 2-12 og 2-17 inneholder to stavefeil. I § 2-12 er uttrykket «gjennoppføringen» brukt. Riktig ord er «gjenoppføringen». I § 2-17 er ordet «gjenoppbyggingen» brukt. Riktig ord er «gjenoppbyggingen». Departementet foreslår en endring i de to bestemmelsene slik at stavemåten rettes opp.

Statsallmenningsloven § 2-4 gjelder virkesrett. I forbindelse med vedtakelsen av endringslov 21. desember 2001 nr. 117 til lov om elektronisk

kommunikasjon, ble virkesrett endret til bruksrett. Departementet oppfatter at endringen skyldes en inkurie, og foreslår en endring i bestemmelsen slik at den fortsatt skal vise til virkesrett.

Fjellova § 36 første ledd annet punktum fastsetter at oppsynsmannen kan gis politifullmakt etter lov 13. mars 1936 nr. 3. Loven det henvises til er opphevet og erstattet av lov 4. august 1995 nr. 53 (politiloven). Etter gjeldende lov § 20 tredje ledd kan politimyndighet gis til andre enn politi. Departementet foreslår en endring i fjellova § 36 første ledd annet punktum slik at det vises til rett lov og rett bestemmelse.

7.3 Grensereinbeiteoven og reindriftsloven

Departementet er gjort oppmerksom på feil i lov 9. juni 1972 nr. 31 om svensk reinbeiting i Norge og norsk reinbeiting i Sverige (grensereinbeiteoven) §§ 2 og 5 og lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrifft (reindrifftsloven) § 4. Feilene har sammenheng med endringer i fylkesinndelingen. Fylkene Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag opphørte å eksistere ved ikrafttredelse av lov 17. juni 2016 om endringer i lov om forandring av rikets inndelingsnavn, den 1. januar 2018. Landbruks- og matdepartementet foreslår at Stortinget retter feilene. Det er ikke snakk om noen realitetsendring, men en tilpassing av ordlyden til nåvæ-

rende fylkesinndeling justert for at fylket Troms og Finnmark skal deles.

Bestemmelsene i grensereinbeiteoven regulerer tidsrommet svensk rein kan beite i Norge. De konkrete beiteområdene som kan brukes av svensk reindrifft i periodene som paragrafen angir går fram av forskrift 21. juni 2005 nr. 717 om beiteområder for svensk rein i Norge § 2, jf. grensereinbeiteoven § 1 andre ledd. Etter grensereinbeiteoven er det ikke tillatte grensereinbeiteområder i tidligere Sør-Trøndelag fylke. Forslaget til endring vil ikke endre dette. De definerte beiteområdene, som går fram av forskrift om beiteområder for svensk rein i Norge, blir ikke påvirket av at man retter opp fylkesbenevnelsen.

Heller ikke endringen i grensereinbeiteoven § 5 nr. 2 innebærer noen realitetsendring. Det er en tilpassing av lovens ordlyd til nåværende fylke. Grensereinbeiteoven § 5 regulerer hvilke samebyer som kan bruke grensereinbeiteområder i de enkelte fylker. Også her er det avgjørende de konkrete beiteområdeavgrensingene som reguleres i forskrift om beiteområder for svensk rein i Norge. Grensereinbeiteoven § 5 hjemler kun hvilke samebyer som kan bruke disse områdene, og i hvilket fylke.

Forslaget om å endre reindrifftsloven § 4 første ledd, fra «Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag» til «Trøndelag», har kun til hensikt å tilpasse ordlyden til gjeldende fylke.

8 Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

Departementet foreslår at loven skal gjelde fra den tiden Kongen bestemmer, og at Kongen skal kunne sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

Begrunnelsen for at Kongen bør kunne sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid, er at flere av de foreslåtte endringene kun er feilrettinger. Det gjelder opphevingene av jordskiftelova § 5-3 bokstav p, § 5-4 annet punktum og § 5-6 annet punktum, se lovforslaget romertall III. Videre gjelder det endringene i romertall IV til VII. Dette er endringer som kan tre i kraft straks.

Forslagene til endringer som gjelder jordskiftelagdommerens deltakelse kan kreve tilpassinger i lagmannsrettens organisering av sitt arbeid, noe som gjør det hensiktsmessig at loven åpner for en annen ikrafttredelse.

Departementet foreslår at endringene trer i kraft uten overgangsregler. Retten kan da settes

sammen etter regelverket som gjelder på det tidspunktet saken kommer inn til lagmannsretten. Med dette menes tidspunktet når lagmannsretten mottar anken. For saker som kommer inn før endringene trer i kraft, skal retten settes sammen i henhold til gjeldende regler i domstolloven § 12 annet ledd og skjønnsprosessloven § 34. For saker som kommer inn etter lovens ikrafttredelse, skal de nye reglene i jordskiftelova § 8-7 første ledd, domstolloven § 12 annet ledd og skjønnsprosessloven § 34 nytt annet ledd gjelde.

Tidspunktet for når saken kommer inn til lagmannsretten er valgt som skjæringstidspunkt fordi det skaper notoritet, og det angir et klart og tydelig tidspunkt som både domstolene og sakens parter kan forholde seg til.

9 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementet foreslår i kapittel 6 endringer i jordskiftelova, domstolloven og skjønnsprosessloven om jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten. Departementet foreslår videre i kapittel 7 rettinger i jordskiftelova, grensereinbeite-loven og reindriftsloven.

Formålet med forslagene i kapittel 6 er å gjøre reglene om jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten tydeligere enn i dag. Forslagene til endringer i domstolloven og skjønnsprosessloven fører også til at jordskiftelagdommeren kan delta i behandlingen ved noen flere saker enn slik reglene er tolket i dag. Utvidelsene i domstolloven og skjønnsprosessloven legger til rette for at den ressursen jordskiftelagdommerne representerer kan utnyttes mer effektivt enn i dag.

Forslaget om å flytte regelen om jordskiftelagdommerens deltakelse fra domstolloven § 12 annet ledd til jordskiftelova § 8-7 første ledd har verken administrative eller økonomiske konsekvenser. Det fører imidlertid til at alle reglene om sammensetningen av lagmannsretten ved anke fra jordskifteretten vil stå i den samme lovbestemmelsen. Det kan gjøre det lettere for partene å forutse hvordan retten kan settes sammen når en sak er behandlet av jordskifteretten i første instans. Dette gjelder særlig for selvprosederende parter.

Forslaget om å endre domstolloven § 12 annet ledd ved anke over en avgjørelse i tingretten fører til at alle bestemmelser om sammensetningen av lagmannsretten ved anke fra tingretten står i den samme lovbestemmelsen. Det kan føre til at det er lettere for partene å forutse hvordan retten kan bli sammensatt. Forslaget fører dessuten til at regelen blir tydeligere enn i dag. Det reduserer risi-

koen for at retten kan bli satt sammen feil. I tillegg til dette åpner bestemmelsen for at jordskiftelagdommeren kan delta i lagmannsrettens behandling innen noen flere situasjoner enn i dag.

Forslaget om å endre skjønnsprosessloven § 34 fører til tydeligere regler enn i dag. Det kan redusere risikoen for at dommersammensetningen ved overskjønnet blir feil. Forslaget legger til rette for at jordskiftelagdommeren kan styre noen flere typer skjønn enn i dag. Selv om endringen gjelder et stort antall skjønnshjemler, er det gjennomgående få saker knyttet til de enkelte skjønnshjemlene. Utvidelsen er følgelig ikke av særlig stort omfang.

Både forslaget i domstolloven og forslaget i skjønnsprosessloven innebærer at jordskiftelagdommerens ressurser og kompetanse kan utnyttes bedre. Se i den forbindelse omtale i punkt 4.2 som synliggjør jordskiftelagdommerens deltakelse i slike saker i perioden 2016 til 2022. Omtalen viser også at den gjennomsnittlige årlige bruken av jordskiftelagdommer ble redusert fra 30 saker til 20 saker henholdsvis før og etter Høyesteretts avgjørelser om jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten når saken ble behandlet i tingretten i første instans. Evaluering har vist at jordskiftelagdommerens deltakelse i saker som er behandlet av tingretten som førsteinstans har vært vellykket. Innenfor den rammen forslagene gir, blir det førstelagmannens oppgave å legge til rette for en hensiktsmessig ressursutnyttelse hvor bruk av både juridiske dommere og jordskiftelagdommer kan ivareta hensynet til rettssikkerhet og effektiv saksavvikling i den enkelte lagmannsretten.

10 Merknader til de enkelte bestemmelsene

10.1 Endringer i skjønnsprosessloven, domstoloven og jordskiftelova

---

Til domstoloven § 12

Bestemmelsen i domstoloven § 12 *annet ledd første punktum* gjelder anke over dom, kjennelse eller beslutning fra tingretten. Bestemmelsen er omtalt i punkt 6.3. Ordlyden nevner uttrykkelig de avgjørelser som etter tvisteloven § 29-2 (1) kan ankes.

Etter første punktum kan førstelagmannen beslutte at en av de tre dommerne kan være jordskiftelagdommer. Bestemmelsen supplerer førstelagmannens rolle etter domstoloven § 11 som fastsetter at førstelagmannen fordeler sakene mellom dommerne ved domstolen. I praksis skjer saksfordelingen etter domstoloven § 11 formløst. Når jordskiftelagdommer skal erstatte en juridisk dommer, vil imidlertid førstelagmannens avgjørelse skje i form av en beslutning. Som et utgangspunkt er det unødvendig å stille krav om en formell begrunnelse for denne avgjørelsen. Etter omstendighetene kan det likevel være grunn til å begrunne beslutningen. Det gjelder for eksempel hvis adgangen til å sette retten med jordskiftelagdommer blir bestridt, eller hvis man befinner seg i et grenseområde. Hvis beslutningen blir anket til Høyesterett, bør førstelagmannen uansett vurdere om beslutningen opprettholdes, og i tilfelle gi en nærmere begrunnelse for avgjørelsen. Selv om avgjørelsen ikke er begrunnet, bør den formaliseres på en måte som gir notoritet. Det krever noe mer enn at avgjørelsen går fram av berammingslisten.

Førstelagmannen beslutter at en av de tre dommerne «kan» være jordskiftelagdommer. Det innebærer at det vil være mulig å sette retten sammen med tre juridiske dommere, for eksempel hvis det gjennom saksforberedelsen viser seg at det er en mer hensiktsmessig sammensetning av retten. I den forbindelse kan det ses hen til hva som er det reelle tvistetemaet i saken, eller forhold som kan gi en effektiv saksavvikling i lagmannsretten.

For at førstelagmannen kan beslutte at en av de tre dommerne kan være jordskiftelagdommer,

må anken ha sammenheng med fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø. Formuleringen som gjelder fast eiendoms rettsforhold bygger på jordskiftelova § 1-2, og skal forstås på samme måte.

At anken «har sammenheng med» fast eiendom mv. innebærer at jordskiftelagdommeren for eksempel kan delta ved behandlingen av en anke over saksbehandlingsfeil, eller beslutninger som er fattet i en sak som gjelder fast eiendom. Videre har anken sammenheng med fast eiendom hvis den for eksempel gjelder avtalerettslige eller odelsrettslige forhold knyttet til en sak om fast eiendom mv. Det er ikke lenger et lovbestemt krav at anken «gjelder» fast eiendom mv. Både en tvist om tolking av en kjøpekontrakt til fast eiendom eller om NN har odelsrett, kan tenkes å gjelde fast eiendom mv. I andre tilfeller er det andre forhold enn den faste eiendommen mv. som er det sentrale i saken. Høyesteretts drøfting i HR-2019-2395-A illustrerer hvor utfordrende nyanseene kan være, se omtalen i punkt 2.1.3. Jordskiftelagdommeren kan for eksempel ikke delta i lagmannsretten i saker om verdsettelse av aksjer i saker som ikke har sammenheng med fast eiendom. Uttrykket «sammenheng med» innebærer at det er opp til førstelagmannen å vurdere om sammenhengen er tilstrekkelig til at det er aktuelt å beslutte at jordskiftelagdommeren kan delta i lagmannsretten.

Eksempler på anke som har sammenheng med fast eiendom mv. er tvister som gjelder grenser for fast eiendom og forhold knyttet til kjøp og salg av slik eiendom. Eksempler på rettigheter som omfattes er stiftelse av servitutter (positive eller negative), og feste- eller leierett til jord, skog, eller bygninger. Også omfanget av og innholdet i rettighetene, samt tvist om hvem som er rettighetshaver, vil falle inn under annet punktum. Andre eksempler på hva som faller inn under bestemmelsen, er nabo tvist eller tvist om det foreligger odelsrett.

Stiftelsesgrunnlaget for rettigheten eller eiendomsretten har ikke betydning for om anken har sammenheng med fast eiendom mv. Det har heller ikke betydning hvilken lovbestemmelse

tvisten eller anken bygger på. Det kan for eksempel gjelde eiendomsvernet i Grunnloven eller Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Særlige spørsmål kan oppstå ved tvist om kollektive rettigheter av ulike slag, så som allemannsretter, beiterett innen reindriften og rettigheter etter allmenningsslovlovgivningen. I slike tilfeller kan tvisten gjelde selve rettigheten, eller være en tvist mellom rettighetshaverne om for eksempel fordeling av utnyttelse av rettigheten. Tvist knyttet til fellesområder og bruksretter utendørs i seksjonerte sameier hvor jordskifterettene har kompetanse, se jordskiftelova § 4-2 bokstav c, er for eksempel omfattet av bestemmelsen.

Tvist knyttet til kollektive rettigheter til fast eiendom mv. er i utgangspunktet også omfattet av bestemmelsen. I flere av lovene som omhandler kollektive rettigheter til fast eiendom osv., er jordskifterettens kompetanse begrenset til bestemte paragrafer. Departementet har i punkt 6.5 lagt til grunn at spørsmålene som gjelder reindrift og jordskifte bør løses samlet. Det gjelder også spørsmålet om jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten i slike saker. Fram til denne samlede gjennomgangen er gjennomført og det eventuelt fastsettes at jordskifterettene skal ha en større rolle enn i dag i reindriftssaker, bør det derfor utvises varsomhet med å beslutte at jordskiftelagdommeren skal være med i dommersammensetningen i en anke fra tingretten som gjelder reindrift.

Også forvaltningsvedtak kan ha sammenheng med fast eiendom mv. og dermed falle inn under bestemmelsen. Tvisten kan gjelde faktiske forhold ved selve eiendommen, forvaltningens saksbehandling, eller lovanvendelse. Eksempler på forvaltningsvedtak som kan falle inn under bestemmelsen er spørsmål om konsesjon ved erverv av fast eiendom, boplikt, samtykke til deling eller omdisponering. Andre eksempler er vedtak etter plan- og bygningsloven, vannressursloven med tilhørende lovverk, om linjefremføring for kraft, klausulering av drikkevann, mineraluttak osv. Forvaltningssaker kan også gjelde oppmåling etter matrikkellovens regler, eller spørsmål om tinglysing. I mange slike tilfeller har jordskiftelagdommeren spesialkompetanse om fast eiendom mv. som kan være nyttig for lagmannsretten.

Saker om vern, ekspropriasjon og andre innskrenkninger i eierrådigheten, for eksempel som følge av en reguleringsplan eller lignende, er også forvaltningsavgjørelser som i utgangspunktet vil ha sammenheng med fast eiendom mv. I hovedsak reises imidlertid slike saker som skjønn. Se forslaget til endring i skjønnsprosessloven § 34.

Det følger av nytt *annet punktum* at jordskiftelagdommeren kan være saksforberedende dommer og lede retten.

Det går fram av gjeldende bestemmelse tredje punktum at førstelagdommerens avgjørelse om dommersammensetningen ikke kan ankes. Bestemmelsen er ikke ført videre. Tvisteloven § 29-3 tredje ledd, som gjelder beslutninger, vil dermed gjelde. Det innebærer at førstelagdommerens beslutning kan ankes hvis den bygger på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe, eller er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Til skjønnsprosessloven § 34

Etter *skjønnsprosessloven § 34 nytt annet ledd første punktum* kan førstelagmannen bestemme at en jordskiftelagdommer kan delta og styre overskjønn når skjønnet er behandlet av jordskifteretten. Bestemmelsen er omtalt i punkt 6.4. Førstelagmannens avgjørelse krever i dette tilfellet ingen særlig begrunnelse. Det er tilstrekkelig at avgjørelsen er tatt av jordskifteretten i første instans. Når den konkrete saken blir behandlet, kan overskjønnet settes enten med eller uten jordskiftelagdommer. Det er med andre ord ikke på et tidlig tidspunkt i saken tatt stilling til om saken «skal» legges til en jordskiftelagdommer. Bestemmelsen åpner dessuten for at jordskiftelagdommer kan være forberedende dommer i saken.

Etter *nytt annet ledd annet punktum* gjelder det «samme» hvor skjønnet er behandlet i tingretten. Formuleringen innebærer at førstelagmannens kompetanse til å fordele saken er lik. Det kreves heller ingen særlig begrunnelse for å fordele saken til en jordskiftelagdommer. Unntakene fra denne hovedregelen går fram av bestemmelsen nr. 1 til 7.

Til jordskiftelova § 5-3

Bestemmelsen i *jordskiftelova § 5-3 bokstav p* oppheves. Dette endrer ingen realiteter. Henvisningen i jordskiftelova går til en bestemmelse som allerede er opphevet. Se omtale av endringen i punkt 7.1.1.

Til jordskiftelova § 5-4

Bestemmelsen i *jordskiftelova § 5-4 annet punktum* oppheves. Dette endrer ingen realiteter. Henvisningen i jordskiftelova går til en bestemmelse som allerede er opphevet. Se omtale av endringen i punkt 7.1.2.

Til jordskiftelova § 5-6

Bestemmelsen i *jordskiftelova § 5-6 annet punktum* oppheves. Dette endrer ingen realiteter. Henvisningen i jordskiftelova går til en bestemmelse som allerede er opphevet. Se omtale av endringen i punkt 7.1.2.

Til jordskiftelova § 8-7 første ledd

Endringen innebærer at bestemmelsen om sammensetningen av lagmannsretten når det er anket over en avgjørelse fra jordskifteretten flyttes fra domstoloven til jordskiftelova. Bestemmelsen er omtalt i punkt 6.2. Ordlyden i bestemmelsen er ny, men endringen viderefører gjeldende rett. Det innebærer at lagmannsretten i slike saker fremdeles settes med tre dommere, se første punktum.

Etter nytt annet punktum kan førstelagmannen vedta at en av de tre dommerne kan være jordskiftelagdommer. Førstelagmannens avgjørelse om sammensetningen følger av domstoloven § 11, og krever i dette tilfellet ingen særlig begrunnelse. Når bestemmelsen fastsetter at førstelagmannen kan vedta at en av de tre dommerne «kan» være jordskiftelagdommer, åpner det for at lagmannsretten, når den konkrete saken blir behandlet, kan settes sammen enten med eller uten jordskiftelagdommeren. Bestemmelsen åpner også for at jordskiftelagdommer kan være forberedende dommer i saken.

10.2 Endringer i andre lover

Til lov 9. juni 1972 nr. 31 om svensk reinbeiting i Norge og norsk reinbeiting i Sverige § 2

Bestemmelsen i § 2 nr. 2 endres slik at den viser til Trøndelag fylke. Se omtale av forslaget i punkt 7.3.

Til lov 9. juni 1972 nr. 31 om svensk reinbeiting i Norge og norsk reinbeiting i Sverige § 5

Bestemmelsen i § 5 nr. 2 endres slik at den viser til Trøndelag fylke. Se omtale av forslaget i punkt 7.3.

Til lov 6. juni 1975 nr. 31 om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane § 20

Bestemmelsen i § 36 første ledd annet punktum rettes slik at den viser til gjeldende politilov. Se omtale av forslaget i punkt 7.2.

Til lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene

Henvisningen til Statens skogforvaltning endres til Statskog SF i lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene §§ 1-1, 1-3, 2-7, 2-8, 2-13, 2-16, 2-18, 2-19, 4-1, 4-3, 4-4, 4-9 og 4-11. Forslaget er omtalt i punkt 7.2.

Til lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene § 2-4

Bestemmelsen i § 2-4 første ledd første punktum endres slik at den gjelder virkesrett, ikke bruksrett. Se omtale av forslaget i punkt 7.2.

Til lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene § 2-12

Bestemmelsen i § 2-12 første ledd annet punktum rettes slik at den gjelder «gjenoppføringen», ikke gjenoppbyggingen. Se omtale av forslaget i punkt 7.2.

Til lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene § 2-17

Bestemmelsen i § 2-17 tredje ledd bokstav k rettes slik at den gjelder «gjenoppbyggingen», ikke gjenoppbyggingen. Se omtale av forslaget i punkt 7.2.

Til lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift § 4

Bestemmelsen i § 4 første ledd endres slik at den viser til Trøndelag. Se omtale av forslaget i punkt 7.3.

10.3 Ikrafttredelsesbestemmelse

Til ikrafttredelsesbestemmelsen

Reglen om ikrafttredelse er beskrevet i punkt 8.

Etter første punktum trer loven i kraft fra den tid Kongen bestemmer. For saker som kommer inn til lagmannsretten før lovens ikrafttredelsestidspunkt, skal retten settes sammen etter gjeldende regler i domstoloven § 12 annet ledd og skjønnsprosessloven § 34. Med «kommer inn» til lagmannsretten menes det tidspunktet lagmannsretten mottar anken. For saker som kommer inn etter lovens ikrafttredelse, skal de nye reglene i jordskiftelova § 8-7, domstoloven § 12 nytt annet ledd og skjønnsprosessloven § 34 nytt annet ledd gjelde.

Etter annet punktum kan Kongen sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

Landbruks- og matdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i jordskiftelova, domstolloven og skjønnsprosessloven mv. (jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten mv.).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i jordskiftelova, domstolloven og skjønnsprosessloven mv. (jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i jordskiftelova, domstoloven og skjønnsprosessloven mv. (jordskiftelagdommerens deltakelse i lagmannsretten mv.)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene skal § 12 annet ledd lyde:

Ved anke over dom, kjennelse eller beslutning fra tingretten som har sammenheng med fast eiendom eller rettigheter over fast eiendom, vassdrag og sjø, kan førstelagmannen beslutte at en av de tre dommerne som nevnt i første ledd kan være jordskiftelagdommer. Jordskiftelagdommeren kan være saksforberedende dommer, og lede retten.

II

I lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker gjøres følgende endringer:

§ 34 nytt annet ledd skal lyde:

Førstelagmannen kan bestemme at en jordskiftelagdommer kan delta og styre overskjønn etter første ledd når skjønnet er behandlet av jordskifteretten. Det samme gjelder når skjønnet er behandlet av tingretten med unntak av skjønn etter

1. lov 22. mars 2019 nr. 7 om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen § 5-6
2. lov 16. desember 2011 nr. 65 om næringsberedskap § 18
3. lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret § 27
4. lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap § 3-3
5. lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet § 5-6
6. lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten kapittel 18 III, og
7. lov 26. juni 1953 nr. 8 om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar § 9.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

III

I lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av egedoms- og rettshøve på fast eiendom m.m. gjøres følgende endringer:

§ 5-3 bokstav p, § 5-4 annet punktum og § 5-6 annet punktum oppheves.

§ 8-7 første ledd skal lyde:

Ved prøving av dom, orskurd eller vedtak frå jordskifteretten skal lagmannsretten setjast med tre dommarar. Førstelagmannen kan vedta at ein av dei tre dommarane kan vera jordskiftelagdommar.

IV

I lov 9. juni 1972 nr. 31 om svensk reinbeiting i Norge og norsk reinbeiting i Sverige gjøres følgende endringer:

§ 2 nr. 2 skal lyde:

2. I Nordland og Trøndelag fylker: Fra og med 1. juli til og med 31. august.

§ 5 nr. 2 skal lyde:

2. I Nordland og Trøndelag fylker: Rautasvuoma, Kaalasvuoma, Norrkaitum, Mellanbyn, Sörkaitum, Sirkas, Tuorpon, Luokta-Mavas, Semisjaur-Njarg, Svaipa, Gran, Ran, Umbyn, Vapsten, Vilhelmina norra, Vilhelmina södra og Frostvikens norra.

V

I lov 6. juni 1975 nr. 31 om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane skal § 36 første ledd annet punktum lyde:

Oppsynsmenn kan gjevast politifullmakt etter § 20 tredje ledd i lov 4 august 1995 nr. 53 om politiet.

VI

I lov 19. juni 1992 nr. 60 om skogsdrift m.v. i statsallmenningene gjøres følgende endringer:

I § 1-1 overskriften, § 1-1, § 1-3 annet ledd, § 2-7 første og annet ledd, § 2-8 første ledd, § 2-13 annet ledd, § 2-16 første ledd, § 2-18 første ledd, § 2-19, § 4-1 første ledd, § 4-3 annet ledd, § 4-4 annet ledd, § 4-9 og § 4-11 annet ledd skal «Statens skogforvaltning» endres til «Statskog SF».

§ 2-4 første ledd første punktum skal lyde:

Ved forpaktning av eiendom med tilliggende virkesrett, skal det fremgå av en forpaktningssavtale om forpakteren helt eller delvis skal utøve *virkesrett* i allmenningen.

§ 2-12 første ledd annet punktum skal lyde:

For bygninger som har vært forsikret etter en lavere verdi, gjelder det samme for den del av *gjenoppføringen* eller utbedringen som dekkes av forsikringssummen.

§ 2-17 tredje ledd bokstav k skal lyde:

k. Nærmere vilkår for ytelser til *gjenoppbygging* og utbedring av bygninger etter brann m.v., jfr. § 2-12 annet ledd.

VII

I lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift skal § 4 første ledd lyde:

Den samiske befolkningen har på grunnlag av alders tids bruk rett til å utøve reindrift innenfor de delene av fylkene Finnmark, Troms, Nordland, *Trøndelag* og Hedmark hvor reindriftssamene fra gammelt av har utøvet reindrift (det samiske reinbeiteområdet).

VIII

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

